

Arnat atugarissaarnerlu Savalimmiuni, Kalaallit Nunaanni, Islandimilu

*Karin Jóhanna L. Knudsen, MarieKathrine Poppel
Guðbjörg Linda Rafnsdóttir og Ingibjörg Lilja Ómarsdóttir*

Guðbjörg Linda Rafnsdóttir (red)

Arnat atugarissaarnerlu Savalimmiuni, Kalaallit Nunaanni, Islandimilu

TemaNord 2010:580

© Nordisk Ministerråd, København 2010

ISBN 978-92-893-2129-7

Tryk: Kailow Express ApS

Omslagsfoto: Image Select

Oplag: 90

Trykt på miljøvenligt papir som opfylder kravene i den nordiske miljøsvanemærkeordning.

Publikationen kan bestilles på www.norden.org/order. Flere publikationer på www.norden.org/publikationer

Denne rapport er udgivet med finansiel støtte fra Nordisk Ministerråd. Indholdet i rapporten afspejler dog ikke nødvendigvis Nordisk Ministerråds synspunkter, meninger, holdninger eller anbefalinger.

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Ved Stranden 18
1061 København K
Telefon (+45) 3396 0200
Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Ved Stranden 18
1061 København K
Telefon (+45) 3396 0400
Fax (+45) 3311 1870

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt de selvstyrende områder Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.

Atuakkap imarisaa

Siulequt.....	7
Eqikkaaneq	9
Aallaqqaasiut	13
1. Arnat atugarissaarnerlu Savalimmiuni.....	17
<i>Karin Jóhanna L. Knudsen</i>	17
1.1. Aallaqqaasiut.....	17
1.2. Atugarissaarnikkut aaqqiisimanerit	19
1.3. Periuseq	23
1.4. Arnat nuupput.....	24
1.5. Atugarissaarnermik aqqutissiuineq.....	30
1.6. Aningaasaqarnikkut naligiissitaaneq	37
1.7. Inuuneq pitsaasoq	40
1.8. Naggasiut.....	43
1.9. Litteraturliste	45
2. Arnat atugarissaarnerlu Kalaallit Nunaanni.....	47
<i>MarieKathrine Poppel</i>	47
2.1. Aallaqqaasiut.....	47
2.2. Arnat nuttarnarat aamma nuttarnermut peqqutaasut	54
2.3. Arnatut inuuneq pitsaasoq	61
2.4. Pisortatigut atugarissaarnermik aaqqiissuineq	70
2.5. Naligiissitaaneq	76
2.6. Isummersuutit pingaarnerit aamma eqikkaaneq	78
2.7. Litteraturliste	80
3. Arnat atugarissaarnerlu Islandimi	83
<i>Guðbjörg Linda Rafnsdóttir aamma Ingibjörg Lilja Ómarsdóttir</i>	83
3.1. Aallaqqaasiut.....	83
3.2. Nunassittarneq.....	85
3.3. Inuuneq pitsaasoq	88
3.4. Pisortatigut atugarissaarnikkut aaqqiisimaneq.....	96
3.5. Suiaassutsit naligiissitaanerit	106
3.6. Eqikkaaneq	112
3.7. Naggasiineq.....	115
3.8. Litteraturliste	117
Appendiks 1.....	121

Siulequt

Josef Motzfeldt, Nunat Avannarliit Killiit Siunnersuisoqatigiiffiata siulittaasua Inatsisartullu siulittaasuat

Atugarissaarneq nunani avannarlerni killerni naalakkersuinemik ingerlatsinermi qangaaniilli oqaluuserineqartunut pingaarnernut ilaajuarsimavoq. Islandimi, Savalimmiuni Kalaallit Nunaannilu naalakkersuinikkut isummat pitarlugit kiisalu innuttaasut akomanni annertuumik isumaqatigiissutaajuarpoq nunani inuiaqatigiit annertuumik atugarissaarfiusut pilersikkiartuaarneqarnissaat pingaaruteqartoq. Nunat avannarliit killiit suleqatigiinneranni kiisalu nunat taakku nunat avannarliit suleqatigiinnerannut peqataaneranni atugarissaarnermut tunngasuni tamatigoortumik suleqatigiinnissaq pingaartinneqarpoq atugarissaarnerup sulit nukittorsaqinnissaanut nunat periarfissaasa pitsanngorsarnissaat siunertaralugu.

Naligiissitaaneq inuiaqatigiit atugarissaarfiusut ilagaat qitiulluinnartoq. Nunat avannarliit killiit, nunani avannarlerni nunat allat assigalugit, naligiissitaanerup anguneqarnissaa eqqarsaatigalugu angusaqarsimaqaat. Kisiannili naak annertuumik siuariartoqarsimagaluartoq arlalippassuartigullu angusat pitsaagaluartut sulit aqqutissarput takeqaaq naligiissitaaneq tamakkiisumik angullugu oqarsinnaalernissatsinnut.

Ilisimatusarnikkut paasisat ilaatigut takutippaat isorliunerusuniit arnat angutinit nuttarnerusut, ilaatigullu tamatuma kingunerisimagaa nunani avannarlerni killerni angutit amanit amerlanerulersimanerat. Pingaarutilerujussuuvoq ajornartorsiutit taamaattut pilertarnerannut suut pissutaasarnersut paaseqqissaassallugu, ajornartorsiut illuanut saatinniassagaanni taamatullu aamma naalakkersuinemik suliallit ineriartorneq illuanut saatinniarlugu iliuusissanik siunnersuuteqarsinnaassappata. Naqitamit matumani ilaatigut ajornartorsiut tamanna sammineqarpoq.

Inuiaqatigiit atugarissaarfiusut ineriartortinneqassappata atugarissaarnerluunniit annertusarneqassappat ajornartorsiutinut atuuttunut pissutaasut misisuiffigineqarnissaat taakkulu qanoq iluarsineqarsinnaanerinit ilisimatusarfigineqarnissaat tunngavissat pingaarnert ilagaat. Atugarissaarneq eqqarsaatigalugu nunat pingaarutillinnik akuttunngitsunillu aningaasarpassuarnik malitsillinnik aalajangiiniassagaangata pingaarutilerujussuuvoq tamatuma ilisimatusarnermik pitsaasumik annertuumillu tunngaveqarnissaa. Ilisimatusarneq tamanna kimeqarnerusarpoq nunat tamalaat akomanni suleqatigiinnikkut ingerlanneqaraangami, ilisimatusartut ilinniarfigeqatigiiffigisaannik nunallu namminneq misilittakkaminnik, ilisimasaminnik piginnaasaminnillu ilinniarfigeqatigiinnissamut periarfissaqarfigisaannik.

Nunat Avannarliit Killiit Siunnersuisoqatigiiffiata isuma tamanna ukiut ingerlaneranni immikkut eqqarsaataaniittarsimavoq kaammattuutigisarsi-

mallugulu tamatumani ilisimatusarnikkut ilinniartitaanikkullu anner-tunerusumik suleqatigiittoqartariaqartoq, tamatumunngalu peqatigitillugu Siunnersuisoqatigiiffiup nunani avannarlerni suleqatigiiffiit suliniutillu kaammattortarsimallugit suliniarnitik nunat avannarliit killiit tungaannut sammisinneroqqullugit.

Naqitaq manna suliniutip nunanit avannarlernit tapersersorneqartup inerne-raa, tassani nunani avannarlerni killerni inuiaqatigiinnik ilisimatusartut saq-qumilaartut arlallit peqatigiillutik nunani avannarlerni killerni atugarissaarneq eqqarsaatigalugu piffissami aggersumi qaangerniagassanik misissuisimallutik. Nunani avannarlerni killerni qaangerniagassat paasineqarnissaannut tamatu-manilu aaqqiissutit suut iluaqutaasinnaaneranut naqitaq pingaarutilinnik tun-niussaarpog.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiiffiat taassumalu nali-giissitaaneq pillugu ataatsimiititaliaa atorfilinnik inuttaqartoq qujassuteqarfi-gerusuppakka suliniummik naqitallu matuma saqqummersinneqarnissaanut aningaasaliissuteqarsimammata, kiisalu aamma ilisimatusartut qujassuteqarfi-gerusullugit sammineqartup sukumiisumik misissuivigineqarnissaanut piffis-saqarsimammata.

Eqikkaaneq

Naak ajoraluartumik nunani avannarlerni atugarissaarneq pillugu sanillius-sisarluni misissuisarnerni nunat avannarliit killiit qaqutiguinnaq ilaatinneqar-taraluartut, tamatumunngalu peqatigitillugu ilisimatusarnernut taamaallaat nunani avannarlerni killerni ingerlanneqartussanut aningaasanik atugassanik pissarsiniartarneq ajornarsinnaasartoq, taamaattoq ilisimaneqarpoq nunani avannarlerni killerni inuiaqatigiit atugarissaarfiusut aaqqissuussaannerat arla-lippassuartigut nunanut avannarlernut allanut sanilliullugu allaassuteqartoq. Assersuutigalugu naligiissitaaneq atugarissaarnerullu isumannaarneqarnera nunani avannarlerni killerni nunani avannarlerni nunanut allanut sanilliullugit naalakkersuinikkut sammineqarneri pingaartinneqarnerilu assigiinngitsorujus-suupput. Pissutsit ilaanni nunat avannarliit killiit atugarissaarneq inuuniarner-milu atugassarititat eqqarsaatigalugit assigiittorujussuusarput. Pissutsinili alla-ni nunat pineqartut unammilligassaat assigiinngitsorujussuusarput tamannalu tunngavigalugu atugarissaarneq eqqarsaatigalugu naalakkersuinikkut ingerlat-sinermi aaqqiissutit assigiinngittarsinnaallutik.

Nunat avannarliit avinngarusimasortaat angutinit annerusumik arnanit qimaqqaneqarput. Paasisaqarfinnit assigiinngitsunit siusinnerusukkut oqaa-tigineqartareerpoq minnerunngitsumik avinngarusimasuni arnat inuusunne-rusut aallartartut misigisaraat angerlamut nooqqinnissaq imaannaaneq ajor-toq. Suliffeqarnermut tunngasut angutinit samminerusutut oqaatigineqartar-put, ilinniagaqarnissamut periarfissat killeqarlutik, taamatullu aamma atuga-rissaarneq eqqarsaatigalugu arnanut ilaqtariinnullu neqeroorutit amerla-gisassaanatik.

Siuliini taaneqartut aallaavigalugit ilisimatusarnikkut suliniut matumani ilisaritinneqartoq aallartinneqarpoq. Suliniummi atugarissaarneq eqqarsaatiga-lugu naalakkersuinikkut apeqqutit nunani pingasuni pineqartuni, Savalim-miuni, Kalaallit Nunaanni Islandimilu, arnanut inuusuttunut pingaarutilittut isigineqartut, taamatullu aamma nunani avannarlerni killerni arnat inis-sisimanerisa aamma arnat angutillu akornanni naligiissitaanerup nukittorsar-neqarnissaannut peqataasinnaasut, suussusersiniarneqarput. Suliniummi pisor-tatigoortumik paasissutissat nalilersorlugit misissoqqissaarsimavagut nunanilu tamani arnaqatigiit immikkoortut tallimat assigiinngitsunik katitikkat najoqqu-tassatut apersorneqartarsimallutik. Immikkoortuni agguaqatigiissillugu arnat tallimaasarput. Arnat katillugit 75-it apersorneqarput.

Savalimmiuni misissuinermit ersersinneqarpoq pisortatigoortumik aaq-qissuussinerit sanngiitsut malitsigisaraat pisortat suliffeqarfiisa innuttaasut pisortat atugarissaarnermik aaqqissuussinerinut piumasaqaataannik sosoqu-tigisaannilu naammassinnissinnaaneq ajornerat. Misissuinerup taamatuttaaq takutippaa arnat arnatut inissisimanerannut ilaqtariinneq aappaqarnerlu aalajangiisuusaqisut, taamatullu aamma atugarissaarnermik aaqqissuus-

sinerit eqqarsaatigalugit annerusumik ilaqutariinnut ilaasutut isiginiarneqartartut inuttut ataasiakkaatut isiginiarnagit. Ajornartorsiut tamanna minnerunngitsumik saqqummersarpoq kisermaat meerallit eqqarsaatigalugit. Naatsumik oqaatigalugu taakku ilaquuttaminnit aningaasatigut ikiorserneqarnisartik naatsorsuutigisariaqartarpaat. Misissuinerup aamma takutippaa Savalimmiuni arnat akornanni uteqattaartuatumik nalornisooruteqartoqartartoq. Nalunngilluinnarpaat atugarissaarneq eqqarsaatigalugu Danmarkimi sunik periarfissaqarnerlutik pisinnaatitaaffeqarnerlutillu, isumaqarluinnarlutillu taakku Savalimmiuni periarfissanit pitsaannerusut. Illuatungaani Savalimmiuni ilaquuttaminnut kammalaatiminnullu qanilluinnartumik attaveqarput, taamalu meeqqat toqqissillutik peroriartorfigisinnaasaattut isigalugu. Kiisalu misissuinerup erseqqilluinnartumik takutippaa savalimmiuni arnat naligiissitaanissamik sorsuuteqarnerat annertuumik namminneq angerlarsimaffigisaanni ingerlanneqartartoq.

Kalaallit Nunaanni Nuummi arnat najoqqutassatut apersorneqartut assigiinngitsunillu atugallit ersersippaat arnat sumiiffinnut allanut nuuttartut ilinniagaqarnissamut, suliamik misiliiiffissaqarnissamut suliffissaqarnissamullu periarfissatik pitsaanerulersinniarlugit. Peqqissutsikkut misissorneqarsinnaanermut katsorsarneqarsinnaanermullu ajornannginnerusumik periarfissaqarneq taamatullu aamma meeqqat sunngiffimmi sammisassaqartitsinikkut atuartinneqarnikkullu pitsaannerusunik periarfissaqarnissaat aamma sumi nunassinniarnernut sunniuteqartarput. Arnat apersorneqartut ersersippaat pisortat inuunerinneq ikorfartorsinnaagaat nalinginnaasumik inissianik attartortittakkanik sanaartornerup pingaartinneqarneruneratigut, taamatullu aamma naartusut tapersersorneqarnerunerisigut, aningaasatigut meeqqallu paaqqutarineqarnissaannut pitsaannerusumik periarfissiinikkut. Meeqqat pitsaasunik atuarfeqarnissaat, nakorsaqaarnikkut pitsaannerusumik sullinneqarsinnaaneq suliffeqarfimmiillu qanoq atorfeqarneq apeqquataatinnagu napparsimaleriataarsinnaanermut sillimmasiisarnerit aamma inuunerinnermik ikorfartuutaasinnaasutut oqaatigineqartarput. Arnat apersorneqartut aamma ersersippaat inuunerinnerulertoqassappat pisariaqartoq angajoqqaat meeqqaminnik isumaginninnissamut atorsinnaasaminnik ullunik amerlanerusunik tunineqartariaqartut taamatullu aamma suliffeqarnikkut inissisimaneq apeqquataatinnagu ilaqutariinni inooqataanermut piffissaq sivilisunerusoq atorneqarsinnaasariaqartoq, soorlu aamma isumaqartoqartoq „angutit arnallu meerrartaanermut atatillugu sulinngiffeqarsinnaanerat“ arnat angutillu akornanni naligiissitaanissamut pingaaruteqarnerpaasoq.

Island eqqarsaatigalugu piffissaalatsineq, pullaaqisarneq qallikkullu atugarissaarneq arnanit apersorneqartunit tikeqqajaaneqartorujussuupput. Tamatumunnga nassuiaataasinnaasut inuiaqatigiit aqqissuussaananerannik misigissutsinillu pissuteqarput. Inuiaqatigiit aqqissuussaananerat eqqarsaatigalugu taaneqartunut ilaapput ullut suliffiusartut siviluallaartarneri inunngortartullu amerlavallaarneri. Misigissutsimut tunngasut eqqarsaatigalugit pissutaasunut qallikkut atugarissaarneq, arnat angutillu akornanni naligiinnginneq taamatullu aamma akissarsiorluni sulivallaarnissamik mianerinninneq eqqaaneqar-

tarput. Atugarissaarnermik aqqissuussinermut ingerlalluartumut tutsuiginartumullu apersuinermi peqataasut kissaataat tupinnaannartumik assigiipput. Erseqqissarpaat atugarissaarnermik aqqissuussinerit aqutugalugit suliffeqarnermi arnat angutillu periarfissaat, taamatullu aamma inuit nalinginnaasumik periarfissat, nalimmassarneqartariaqartut. Meerartaarnermut atatillugu sulinngiffeqartarneq meeqqallu napparsimanagerat pissutigalugu angajoqqaat suliffigisamit qimagusimasinnaatitaanagerat sivitsorneqartariaqartutut isumaqarfigineqarput. Meeqqat atuarfiat eqqarsaatigalugu peqataasut isumaqarput minnerunngitsumik sunngiffimmi ornitassaarnermut tunngasut annertuumik pitsanngorsaavigineqartariaqartut. Najoqqutassatut apersorneqartut immikkoortut tamarluinnarmik ilaqutariinnut meerartalinnut tapiissutaasartut annikippallaarneri, taamatullu aamma pisortat isertitat suugaluartulluunniit tunngavigalugit tapiissutinik ammut iluarsiniartarnerat, isornartorsiorpaat. Aamma erseqqissarpaat qanoq pisariaqartigisoq utoqqarnik sullissinerup ataasiakkaat pisariaqartitaat tunngavigalugit maannakkornit eqaannerusumik assigiinngisitaarnerusumillu aqqissuunneqarnissaa. Arnat uparuarpaat arnat angutillu naligiinngitsumik akissarsisinneqartarnerat pissutigalugu arnat angutillu akornanni nalinginnaasumik naligiinnginneq pilersinneqartartoq, tamanna angerlarsimaffimmi suliat agguataarneqarnerannut aalajangiisuusartoq qangaaniilli arnat angutillu inissisimanerannik isiginneriaatsimik atatitsiinnartuulluni, pissutsillu taamaattuarnerat anigorneqartariaqartoq.

Nunani avannarlerni killerni arnat 75-it apersorneqarneranni nunamiit nunamut assigiinngissutit assigiissutillu aamma saqqummertarput. Tamatuma assersuutitut taaneqarsinnaavoq nunani avannarlerni killerni maannamut annertuumik ilaqquttat naatsorsuutigineqartarsimammata atugarissaarnermik aqqiissutit ilaqutariinnerlu eqqarsaatigalugu naalakkersuinikkut apeqquutit assigiinngitsut eqqarsaatigalugit. Taamaattumik apersuineri ilaqquttanut ikinngutinullu qanilluinnartumik attaveqarnerit ilisarnaataasimapput, arnat isumaqarmata tamanna toqqissisimanermik naammattumik kissaatigineqartumillu pilersitsisinnaasoq. Apersuineri aamma akerlerluinnaanik ersersitsisoqarpoq arnammi apersorneqartut aamma isumaqarmata taamatut *ilaqquttanik* naatsorsuuteqarpallaartarneq arnappassuarnik naqisimannittoq, tamannalu aamma pissutaasoq naligiissitaanissamik sulissuteqarnerup ilarujussuata angerlarsimaffiup iigaasa iluini ingerlanneqarneranik innuttaasut nalinginnaasumik akornanni ingerlanneqarani.

Suliniut massakkorpiaq nunani avannarlerni killerni atugarissaarnerup naligiissitaanerullu, arnat inuusuttut 75-it isaannit isigalugu, qulaajarneqarnerattut isigineqaannarani, aamma minnerunngitsumillu siunissami nunani avannarlerni killerni atugarissaarnerup naligiissitaanerullu ineriartortinneqarnissaannut oqallissaarutitut pingaarutilittut, taamatullu aamma suliassa-qarfimmi tamatumani siunissami ilisimatusarnerit ingerlateqqinneqarnissaannut tunngavissatut, isigineqartariaqarpoq.

Aallaqqaasiut

Naak nunat avannarliit killiit imminnut ataqatigiilluinnaraluartut, nunakuinnaanngitsoq aammali piorsarsimassutsikkut, atugarissaarnikkut inuuniarnermilu atukkatigut, assigiinngitsunik unammilligassaqarput, ilaatigut atugarissaarnerup naalakkersuinikkut siunnerfilersornerani assigiinngisuseqarnermik kinguneqartumik. Ajoraluartumik avannaani atugartuussuseq pillugu sanillersuilluni misissuisarnerni, nunat avannarliit killiit qaqutiguinnaq ilanngunneqartarput. Taamaattoq ilisimaneqarluarpoq Nunat avannarliit sinnerinut sanilliullugit, Nunat Avannarliit Killiit atugarissaarnikkut aqqis-suussaannerat amerlasuutigut allaanerussuteqartoq. Assersuutigalugu atugarissaarnerup iluani aqqiissuteqartarnerni, ullumikkumut ilaqutariissuartut inooqatigiinnerup ikorfartuisinnaanera annertunerusumik toqqammaviginiarneqarsimavoq, naalagaaffiup imal. kommunip ikorfartuisinnaaneranut sanilliullugu.

Nunat avannarliit killiit avinngarusimasortaanni inuttunnginnera peqqutigalugu, aningaasatigut kaaviaartitsinermut annikitsuinnarmik sunniuteqartutut isiginiarneqartarput. Ukiut kingulliunerusut allanngoriartortoqaraluartoq, nunani avannarlerni killerni suliffeqarfeqarnermi tunngaviusumik inuutissarsiuteqarnerit annertunerusimapput, aammalu Nunanut avannarlernut sanilliullugit, aningaasaqarnerup nikerarneri annertunerusimallutik. Avinngarusimasut avannarpasinnerusortaasa arnartaat angutinit amerlanerusut qimagussuussimapput, suliffeqarfeqarnerup „anguterpalunnerunera“ peqqutigalugu, ilinniarnissamut periarfissat annikinnerunerat, aammalu arnanut ilaqutariinnullu atugartuussutsikkut neqeroorutit annikinneruneri peqqutigalugit. Taaneqartut malitsigigunagaannik nunat avannarliit sinnerinut illuatungiliuttumik, nunat avannarliit killerni arnat angutinit ikinnerupput. Paassissutissat assigiinngitsut tikkuussipput, pingaartumik avinngarusimasuni arnat inuusuttut nunanut allanut aallarsimasut, „angerlamut“ uternissartik oqimaatsutut misigisaraat.

Qulaani taaneqartut aallaavigalugit ilisimatusarnikkut misissuineq uani ilisaritinneqartoq, aallarnerneqarpoq. Misissuinerup siunertaraa Savalimmiuni, Kalaallit Nunaanni aammalu Islandimi atugarissaarnikkut aqqiissutaasimasut assigiinngitsut qissimigaarnissaat, aammalu arnat inuusuttut isumasiomerisigut, atugarissaarnikutt aqqiissutaasimasut arnat inuusuttut inuunerannut qanoq sunniuteqarnerisut qulaajaavigissallugit. Nunani taaneqartuni pingasuusuni atugarissaarnerup naalakkersuinikkut siunnerfilersornerani apeqqutit arnanut inuusuttunut pingaaruteqarsorinartut aammalu nunani avannarlerni killerni arnat inissisimanerannut, kiisalu arnat angutillu naligiissitaaneriniq nukittorsaaqataasinnaasut, misissuinerup suussusilerniar-simavai.

Misissuineri qanimut qulaajaaneq, nunani taaneqartuni pisortatigoortumik paasissutissat inuiaqatigiit allaaserineqarnerinut, atugarissaarnikkut aaq-qissuussaarnut, suliffeqarfeqarnikkut sukatigaanernut il. il. aallaavigalugit. Ilanngullugu arnat assigiimmik tunuliaqutallit ataatsimoortillugit apersorneqarneri, nunani taaneqartuni tamani ingerlanneqarput. Tunuliaquttat tallimaasut ilisarnaataat ukuullutik:

- Arnat katissimasut/inooqatigiittut, ukiut aqqaneq marluk ataallugit ukiulinnik meerartallit
- Arnat meerartaqanngitsut – inooqateqarnermikkut assigiinngitsunik atugallit
- Arnat kisermaat meerartallit
- Arnat nunartik qimallugu ilinniariarsimasut
- Arnat inuutissarsiornikkut ilinniagaqarsimanngitsut

Ataatsimoortut agguaqatigiisillugit arnanik tallimanik ilaasortaqaqput. Savalimmiuni arnat 26it apersorneqarput, Kalaallit Nunaanni arnat 25it, Islandimmi arnat 24it. Katillugit arnat 75it apersorneqarlutik. Arnat peqataasut nunat taaneqartut immikkoortuini assigiinngitsuneersuupput, kisiannili arnat nunassissimasut misissuineri ilanngunneqaratik. Nunassiortornerup atugarissaarnerup naalakkersuinnikkut siunnerfilersorneranut sunniutigisaa immiini apeqqutaavoq soqutiginarloq, taamaattoorli uani misissuineri annikitsuinnarmik ilanngunneqartoq.

Apersuineri apeqqutit malinneqartut ukuupput:

Arnat allamut nussorput

Arnat amerlasuut inuiaqatigiinnit avannarlerniit allamut nuunneq toqqartarpaat. Arnat apersorneqartunit suna peqquataasorineqarpa? Arnat allamut nuussimasut „angerlamut“ uterteqqinniarunik, suna pisariaqartippaat?

Inuulluarneq

Ullumikkut Savalimmiuni/Kalaallit Nunaanni/Islandimi arnanut inuusuttunut inuulluarneq qanoq ittua?

Arnat apersorneqartut isumaat naapertorlugu, Savalimmiuni/Kalaallit Nunaanni/Islandimi arnat inuulluassappata suut pisariaqarpat? Inuuneq pitsaasoq sunaana angissuseq?

Pisortaniit – atugarissaarnermik aaqqiineq

Nunani taaneqartuni arnat inuusunnerusut inuulluarnerat nukittorsarniarlugu, pisortat qanoq ikorfartuisinnaappat? Nunani taaneqartuni qinikkat atugarissaarnikkut aaqqiissutissarsiornermi, naalakkersuineri ilaqutariissutsikkut aammalu naligiissitaanikkut apeqqutit, siornatigornit annertunerusumik qinikkanit eqqumaffigineqartariaqarpat? Akuersaartumik akisoqarpat, suut aaqqiissutissatut taaneqarsinnaappat? Pisortatigut kiffartuussineri neqeroorutit, ulluinnarni inuunermut sutigut sunniuteqarpat?

Suliffeqarnermut ilaqutariittullu inuunermut pisortatigut pisinnaatitaaffiit/neqeroorutit sorliit, pitsaanerpaamik sunniuteqarpat? Arnat angutillu naligiissitaanerat eqqarsaatigalugu, pisortatigut pisinnaatitaaffiit sorliit pingaaruteqarnerpaappat?

Inuutissarsiuteqarneq aammalu akissaatitigut naligiissitaaneq

Avannaata sinneranut sanilliullugit, Nunat avannarliit killiit arnartaasa suliffeqarnikkut inuutissarsiuteqarnerat annertuneruvoq, kisiannili angutit arnallu akissaasersorneqarnermikkut nikingassutaat, Nunat avannarliit kitaani annertunerusutut isikkoqarpoq, Avannaata kangianut sanilliukkaanni. Savalimmiuni/Kalaallit Nunaanni/Islandimi naligiissitaaneq assigiimmillu akissaasersorneqarneq nukittorsarniaraanni, arnat apersorneqartut isumaat naapertorlugu, suut pisariaqartinneqarpat? Nunani taaneqartuni arnartaasut akornanni, arnat angutillu naligiissitaanerat qanoq pingaaruteqartigaa? Naligiissitaaneq sunaana?

Misissuineq una, tassungalu atasumik allaaserisat ataatsimoortillugit saqummersinneri, Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivinit/ÄK-JÄMit aningaasalerneqarpoq. Tamatuma saniatigut Savalimmiuni Klaksvíkimi Granskingardepilin fyri Samfelagsmenning (inuit atukkamikkut ineriartornerat pill. qitiusumik ilisimatusarfik), Kalaallit Nunaanni Nuummi Ilisimatusarfik aammalu Islandip Ilisimatusarfia misissuineranut uunga ikorfartuisimapput. Misissuineq Nunani avannarlerni killerni arnat inuusuttut isaannit isigalugu ullumikkut pissutsinik nalunaarsuinertut isigineqaatigaluni, minnerunngitsumik aamma siunissami nunani avannarlerni killerni atugarissaarnerup ineriartortinnissaanut atatillugu pingaarutilimmik oqallinnermut tapiutitut isigineqassaaq.

1. Arnat atugarissaarnerlu Savalimmiuni

Karin Jóhanna L. Knudsen

Assi: Allan Brockie

1.1. Aallaqqaasiut

Savalimmiuni, soorlu Kalaallit Nunaanni Islandimilu taama ittoq, nunani eqqatsinni ittuni pissutsit illuatungerisaannik, Savalimmiuni angutit arnaniit amerlanerupput.¹ Taamatut assigiinngissuteqarneq ilaatigut pivoq, arnat angutinit amerlanerusut Savalimmiuniit nuuttarmata. Akuttunngitsumik isumaqartoqartarpoq, atugarisaarnikkut kiffartuussinerit amigarneri aamma suliffissatigut periarfissat amigaataaneri peqqutaasut, arnat amerlasuut nuunnissamik toqqaasarnerannut. Nalinginnaasumik ataatsimoortut aaliangersimasuinnaat nuttarnerat ajornartorsiutitut isigineqartarpoq. Arnat inuusuttut angutinit amerlanerusut nuuttarnerat inuiaqatigiit taamatut eqqugaasut piunnarnissamat tunngaviit navianartorsiortinneqarsinnaapput. Arnammullu pineqartumut nuunneq aaqiissutaasinnaalluni. Ullumikkut arnanut amerlanernut unammilligassat annertuut ilagaat, meeraqarnerup sulisartuunerullu qanoq ilillugit tapertariissumik ataqatigiisinnissaat. Tapertariis-

¹ Takuuk ilanngussaq I.

sumik ataqatigiisitsinissamut periarfissat pitsaanerutillugit, sumiiffimmut nunasinissaq kajungernarnerussaag.

Taamaattoq Savalimmiuni sulinerup ilaqutariinnerullu imminnut qanoq sunneqatigiinnerat aammalu ilaqutariinneq pillugu naalakkersuineri atugar-tuussutsikkut aqqiissutinit, Savalimmiuni arnat atugaat qanoq sunnerneqar-nersut², amerlanngitsutigut misissuivigineqarsimapput nalilersuiviginiarne-qarsimallutillu. Uuma misissuinerup siunertaraa makku erseqqissaavigissallu-git:

- Arnat Savalimmiunut nunaserusunnerannut savalimmiormiut atugarissaarnikkut aqqiisimanerat qanoq annertutigisumik kaamattuiva imal. unitsitsiva?
- Savalimmiuni arnat angutillu akornanni naligiissitaanerannut, savalimmiormiut atugarissaarnikkut aqqiisimanerat qanoq annertutigisumik kaamattuiva, aammalu atugarissaarnikkut aqqiisimaneq qanoq annertutigisumik naligiissitaanerunissamut akerliusutut ippat?

Misissuinerup aallaavigaa suaassuseq, arnanillu assigiinngitsunik tunuliaqu-talinnik apersuinerit toqqammaviullutik (takuuk ataatsimut aallaqqaasiut). Apersuinerit sammivigaat sulineq ilaqutariinnerlu arnat qanoq ilillutik ataqatigiissunngortittarneraat, aammalu atugarissaarnikkut kiffartuussinerit assi-giinngitsut pisariaqartitaannut qanoq naapertuutsiginersut. Aperisinnaavugut sooq pingaaruteqarnersoq, atugarissaarneq aamma atugarissaarnikkut aq-qiisimanerit suaassutsikkut inissisimaneq aallaavigalugu qulaajaaviginis-saat? Suaassuseq aallaavigalugu isiginninneq pingaaruteqartorujussuuvog, sunik apeqquteqarnitsinnut, aammalu inuiaqatigiinni pissutsit takusinnaasat-ta qanoq qulaajaaviginiarneqarnerinut. Misissuinerup suaassusermik aallaa-veqarneranut, arnallu kisimik apersorneqarnerinut peqqutaasut ukuupput, naalakkersuineri ilaqutariinnermut atugarissaarnikkullu apeqqutit sammi-vigineqartut, ataatsimut isigalugu tassaammata apeqqutit nalinginnaasumik suliffeqarfeqarfimmi inuiaqatigiinnilu arnat qanoq atugaqarnerinut pingaar-uteqarnerusut, angutitut sanilliullugit.

Misissuineri taama ittuni pingaaruteqarportaaq eqqaamassallugu, arnat ataatsimoortutut isigalugit assigiiaaginnanngimmata. Tamanna isumaqarpoq, inuiaqatigiinni ataatsimoortut assigiinngitsut assigiinngitsunik isumaqarsin-naammata, soorlu atugarissaarneq naligiissitaanerlu eqqarsaatigalugit.³ Tas-sa misissuinerup aallaavigaa, arnat assigiinngitsunik tunuliaqutallit inuttut atukkaminnut, sulisartutut inuunerminnut, ilaqutariinnermut atugarissaar-nermullu, qanoq isummersornerusut.

² Ataatsimut saqqummersitsitap *Arbejde, helse og velfærd i Västnorden* (Rafnsdóttir, Guðbjörg Linda ed., 2007) nunani avannarlerni atugarissaarnikkut apeqqutit assigiinngitsut qulaajaaffigai. Uppernarsineqar-porlu pineqartup suli ilisimatusarfigineqarnerunissaa annertuumik pisariaqartinneqartoq.

³ Takuuk, Amfred, 2001: 2–3; Faber, 2008: 210,215,218; Kabeer, 2001: 24–25.

1.2. Atugarissaarnikkut aaqqiisimanerit

Esping-Andersen-ip (1999) tikkuarpaa *naalagaaffik atugarissaarnermik ingerlatsiviusup* suussusaa, tassaaginnangitsoq naalakkersuinikkut isumaginninnermi siunnerfilersorneq. Siammasinnerusumik attavilersorlugu atugarissaarnerq paasissagutsigu misissoqqissaarlugu, pisariaqarpoq qulaajaavigissallugu pisortat aamma namminersortut isumassuinerisa atugarissaarnikkullu kiffartuussinerisa, imminnut qanoq sunneqatigiinnersut. Esping-Andersen-ip aallaavigaa, naalagaaffiit atugarissaarnermik ingerlatsiviusut tunngaviusumik atugarissaarnikkut aaqqiinerit pingasunut avinneqarsinnaasut. Atugarissaarnikkut aaqqiinerit qulaajaavigneqarsinnaapput atugarissaarnermik tunisassiornerup, naalagaaffimmut (pisortat), niiverfimmud ilaqutariinnullu qanoq agguataarneqarsimanera aallaavigalugu. Esping-Andersen-ip pingaartippaa, atugarissaarnerq atugarissaarnikkullu kiffartuussinerit eqqartuleraangatsigik, ilaqutariit atugarissaarnermut ikorfartueqataanerat akuttunngitsumik takussaajunnaartartoq. Tamannaavorlu arnat suleqatigiinnersinni atugarissaarnerq aamma atugarissaarnikkut kiffartuussinerit pillugit misissuineritut amerlasuunut isornartorsiutaasa pingaarnerit ilaat – illup iluani suliaassanik akissarsiffiunngitsumik isumaginninnerat, atugarissaarnermut isumassuinerimullu sulii qitiummata.

Atugarissaarnermik aaqqeeriaatsit ilisarnaataat ataani takussutissaq 1-imi ersipput. Pingaarpoq eqqaamassallugu, assersuutit ilisimatusarnikkut taaguuteqarmata *takorluukkat ilisarnaataat*, tassuuna erseqqissarneqarluni assersuutaasut.⁴ Assersuutit pingasut taaneqartut, nunani/inuiaqatigiinni sumi ittuniluunniit taamaaqqissaartut naammattuugassaangillat. Pineqarnerupput assersuutini taaneqartuni ilisarnaatsit.

Esping-Andersen naapertorlugu (1999), naalakkersuinnermi atugarissaarnikkut siunnerfilersornermi pineqarpoq aarlerinartunik aqutsineq. Aarlerinartunik aqutsineq uani isumaqarpoq, inuiaqatigiinni ataatsimut aaqqiissutit nunami/inuiaqatigiinni innuttaasut naatsersuutaanngitsumik atugaqalerinini ikorfartuutaanissaat, soorlu suliffissaaleqilernerimi, napparsimalernerimi imal. killiffissat nalunngeriikkavut eqqarsaatigalugit – soorlu meeqqanik utoqqarnillu isumassuineq.

⁴ Takuuk, Esping-Andersen, 1999: 86–88.

Takussutissaq 1: Atugarissaarnermut assersuutit aamma aarlerinartunik aqutsineq

Assersuut ilisarnaat	Kiffaanngis- suseqarfiusoq	Naligiimmik periarfis- saqarfiusoq ⁵	Qanganisarsiorfiusoq
Atuuffiup avinnera:			
Ilaqutariit	Annikippoq	Annikippoq	Annertuvoq
Niiverfik	Annertuvoq	Annikippoq	Annikippoq
Naalagaaffik (pisortat)	Annikippoq	Annertuvoq	Ikorfar- tuisoq/annikippoq
Atugarissaarnermik ingerlatsi- viusoq (aaqqiineq):			
Ataqatigiisitsiniarnermi periuseq	Inuk	Tamanut/ilivitsuuneq	Eqqarleriinneq. Soqu- tigisaqatigiinneq
Ataqatigiisitsiniarnermi periuseq (sumiiffik)	Niiverfik	Naalagaaffik (pisor- tat)	Ilaqutariit
Niiverutaajunnaarsitsineq (decommodification)	Annikinner- paatillugu	Annertunerpaatillugu	Pilersuisumi qaffasip- poq
Atugarissaarnikkut kiffartuus- sinerit	Isumaginnin- nermi ikior- siissutut annikitsut	Pisortatigut ikiorsiis- sutit/ Sillimmaeqarneq	Suliffeqarfearfimmu akuuneq taamatuulli
Soorlu	USA-mi	Sverige-mi	Tyskland-imi

Aallerfik: Esping-Andersen, 1999: 85

Esping-Andersen-ip isiginnittaasaani taaguut pingaarutilik unaavoq *niiverutaajunnaarsitsineq* (decommodification). Taaguutip sammivia tassaavoq niiverfimmitt qanoq isumalluuteqartiginani piusinnaanersoq. Tamanna paa-sineqassaaq suliffeqarfearfimmu inuttut niiverutitut atorneqarsinnaaneq. Atugarissaarnikkut aaqqeeriaatsini pingasuni qulaani taaneqartuni niiverutaajunnaarsitsineq assigiinngissuseqarpoq. Assersuutini kiffaanngissuseqarfittut qanganisarsiorfittullu taaneqartuni, niiverutaajunnaarsitsisarneq annikippoq, illuatungaani assersuummi naligiimmik periarfissaqarfiusutut taaneqartumi niiverutaajunnaarsitsisarneq annertulluni (Esping-Andersen, 1999).

Assersuummi kiffaanngissuseqarfiusumi ilisarnaat pingaarutilik tassaavoq, naalagaaffik (pisortat) annikitsuinnarmik atuuffeqarmat. Pisortat aatsaat pisariaqarlunnarfiini ikiorsiiniartarlutik. Tamanna malitseqakkajuppoq, isumaginninnermi ikiorsiissutaasinnaasut appasittorujussuusarnerannik, ikiorserneqarsinnaasullu tassaallutik atugarliornerpaat. Akuttunngitsumik uiggiullugu isumaqartoqartarluni, isumaginninnikkut ikiorsiissutit inuiaqatigiinnut nanertuutaasut. Taamatuttaaq akuttunngitsumik tunngaviumik takorluugaalluni, sulineq akilersinnaassasoq.

Assersuut naligiimmik periarfissaqarfiusup toqqammavigaa ilisimatusar-nikkut taaneqartartoq tamanut atuuttussanngortitsinnermi tunngavittut (Esping-Andersen, 1999). Tamanna isumaqarpoq, innuttaasut tamarmik assigiimmik ikiorsiissutinik atuinissaminnut periarfissaqartinneqartut, isertitat inuiaqatigiinniluunniit qanoq inissisimaneq apeqqutaatinnaq. Pisortat (naa-

⁵ Taanna assersuut taaneqartarportaaq, ingerlatsivitsigut-agguaaqqinnertut imal. skandinaviamiut aaq-
qeeriaasaattut. Tamanna isumaqarpoq, assersuut taanna nunani skandinaviamiittuni atomeqarmerpaajusoq,
isumaqarlunnitaaq atugaruussutikkut kiffartuussinerit pisortanit/naalagaaffimmit tunniunneqartatut,
aammalu akileraarusuinnikkut aaqqiineq atorlugu assigiaarsitsiniartarneq (red.).

lagaaffik) tunngaviusumik atuuffeqarpoq, tassami qulakkeertussaavaa innuttaasut tamarmik assigiimmik kiffartuunneqarnissamut ikiorserneqarnissamullu periarfissinnissaat, soqutigisaqaqatigiinnullu namminersortunut akisussaaffimmik tutsitsinnginnissaq. Ilisarnaat alla tassaavoq, isumaginninnikkut ikiorsiissutit qaffasimmata, sillimmasersuinnikkullu aaqqiinerit anner-tullutik. Esping-Andersen-ip aamma Myles-ip (aaqqissuisoq) saqqummiup-paat, naalakkersuinnermi atugarissaarnikkut siunnerfilersornermi innuttaasut akornanni amerlanngitsuinnaarnut eqquiniartut ilisarnaatigigaat, ikiorsiissutit appasittut, aammalu naqissusiisutut sunniussinnaammat, innuttaasunit qinersisartunit amerlasuunit tapersorsorneqanngimmata. Illuatungaa naalakkersuinnermi atugarissaarnikkut siunnerfilersornermi innuttaasut akornanni amerlasuunut eqquiniartut, innuttaasunit qinersisartunit tapersorsorneqartar-mata, taamalu ikiorsiissutit qaffasinnerutinneqartarlutik, atugarliortullu iki-orserneqarnissamut periarfissagissaarnerutillugit.

Qanganisarsiorfiusumik aaqqiinerup toqqammaviisa ilagaat, ikiorsiinnik-kut sillimmasiinerit ikiorsiinerillu tunniunneqarsinnaaneritut apeqqutaatin-neqarmat, inuk suliffeqarfeqarfimmut attuumassuteqarnera. Tamanna malit-seqarpoq, atugartuussitsumik aaqqiinerup iluani inummut pisinnaatitaaffiit assigiiaarunnaarnerannik, aammalu atukkatigut assigiingissutsit inuiaqati-giinnilu qaffasissutsikkut agguataarnerit attatiinnaarneqarnerinik. Pisortatigut ingerlatsiviit inerisagaavallaarsimaneq ajorput, akuttunngitsumillu oqaluffiit soqutigisaqaqatigiillu namminersortut ikiuuttarlutik, pisortat ikiorsiitinnagit. Esping-Andersen (1999) naapertorlugu, inuiaqatigiinnik paasinnittaaseq taanna tunngaveqarpoq ilaqutariittut aaqqissuariaatsimut, tassani angut pi-lersuisutut inissisimalluni anaanelu angerlarsimasuulluni. Arnanut angerlar-simasunut, taamalu suliffeqarfeqarfimmut attuumassuteqanngitsut kin-guneqarluni, suliffeqarfeqarfimmut attuumassuteqartuniit atugarissaarnerup iluani pisinnaatitaaffikinnerunermik. Uani Esping-Andersen-ip taaguut ator-paa ilaqutariussuseq aallaavigalugu isiginnittaaseqarneq. Tassaneerpiarpoq atugartuussutsikkut kiffartuussinerit ikiorsiinerillu ilarpasui, ilaqutariinnut isumagisassanngortinneqartarnerat, taamalu piffissani atugarliorfiusuni ila-qutariit imminnut ikiornissaminut pisussaaffeqarnerat. Saniatigut kiffar-tuussinerit (ikiorsiiinerit) tamakkua aningaasaliinerupput, siunissami inuttut ikiorserneqarnissamik pisariaqartitsilersinnaanermut.

Sundstrøm (2006) naapertorlugu, atugarissaarneq pillugu oqallinnerup isummersornerullu ilisarnaatigigaat, nutaamik kiffaanngissuseqarfiusumik isiginnittaaseqarneq, aammalu arlaatigut naligiinnerunissamik ujartuineq – avammut nuuttut ilisarnaatigaluguttaaq. Naalakkersuinnikkut atugarissaarnerup iluani siunnerfilersornermut ataatsimut isigalugu tamanna sunniuteqarpoq ima, inooqatigiinnerup ilaqutariinnerullu iluini suliassanik agguataarinerup, Sundstrøm-ip taagugaatut *ilaqutarriussuseq tunngavigalugu paasinnit-taaseqarnermit* sunnerneqarnerat. Erseqqissarlugu oqaatigissagaanni: anaanat paniusullu isumassuineq isumagissavaat, ataatat erniusullu aningaasaqarneq isumagissallugu. Sundstrøm-ip eqikkaalluni allaaseraa, savalimmiuni atugar-tuussutsikkut aaqqiineq assersuut kiffaanngissuseqarfiusumik aamma asser-

suut qanganisarsiorfiusumik imaqartoq (takussutissaq 1). Sundstrøm aamma isumaqarportaaq, Savalimmiuni (aamma Islandimi) imminut ikiornissamut imminullu pilersornissamut piumasaqaatit skandinaviami nunanut allanut sanilliukkaanni allaanerussuteqartut. Ilaqutariussuseq tunngavigalugu paasin-nittaaseqarnej qaqilernejqarportaaq í Jákupsstovu-mit (2007). Danmarkimut attuumassuteqarnerup malitsigaa, savalimmiuni oqartussaasut pisussaaffeqar-simammata atugarissaarnikkut kiffartuussinerit assigiinngitsut tunniutissallu-git, kisiannili savalimmiuni atugarissaarnikkut aaqqiinerup iluani pisortatigut isumaginninnikkut ikiorsiinerit pisortatigullu kiffartuussinerit, Danmarkimut sanilliullugit ikinnerullutik. Tikkuarpaa, skandinaviami nunanut allanut sanil-liullugu, Savalimmiuni atugarissaarnikkut aaqqiinermi tunngavigineqartoq, isumassuineq ilaqutariinnit akisussaafigineqassasoq. Aammattaaq erseqqis-sarpaa, isumassuineri suliasat ilaqutariinnut annertuallaalerpata, Danmar-kimut nuunnissaq periarfissaajuaannarmat.

Ilaqutariinneq pillugu aamma atugarissaarnej pillugit naalakkersuinikkut siunnerfilersornermi, pissutsit amerlasuut sunniuteqartarput, siunnerfiillu taakku Savalimmiuni arnanut qanoq pingaaruteqartigineri eqqarsaatigissa-gaanni. Atugarissaarnikkut aaqqiinerit (takussutissaq 1) qulaani al-laaserineqartut, oqaluttuarisaanikkut porsarsimassutsikkullu assigiinngit-sunik tunuliaqutaqarput. Atugarissaarnikkut aaqqiinerup iluani, isumas-suineri ingerlalluarnissamullu annertuumik angerlarsimaffinnut (ilaquta-riinnut) akisussaafiliinnikkut, annertuumik qanigisanut attaveqarnermit inoo-qatigiinnermillu inuk qilersugaalersarpoq. Taamatuttaaq atugarissaarnikkut aaqqiinerup iluani pisariaqarlunnartunnaq pisariaqartitsinerlu tungaviga-lugu ikorsiiginnartarnerup aarlerinaqutigaa, ikiorserneqarnissamik pisa-riaqartitsisut naqisusigaasutut misigisimalersinnaanerit. Illuatungaani sil-limmasersuinikkut aaqqiinerup iluani qaffasissunik siammasissunillu isuma-ginninnermi ikorsiisoqarsinnaatillugu (naligiimmik periarfissaqarfiusoq), inuit attaveqateqarnissamit ingalassimatinneqarsinnaammata, ajornartor-siutillu annertusiartulersinnaallutik.⁶

Savalimmiuni nallakkersuinerup iluani ilaqutariit atugarissaarnerlu pil-lugit aaqqiissutit allaaserisinnajumallugit, taakkulu Savalimmiuni arnat atugaannut aammalu arnat angutillu akornanni naligiissitaanermut qanoq sunniuteqarnersut allaaserisinnajumallugit, misissuinerup uuma toqqam-mavigai arnanik tallimanut ataatsimoortunut avinneqarsimasunik oqaloqa-tigiininnerit, takuuk aallaqqaasiut, kiisalu arnat ataatsimoortut avinnga-rusimasumeersut, meeraqarnej inooqateqarnerlu eqqarsaatigalugit assi-giingitsunik atugallit.

Paasissutissat apersuinikkut pissarsiat saniatigut, misissuinerup aammat-taaq toqqammavigai paasissutissat allat, oqaloqatiginninneri arnat qaqili-gaannik itisiliisinnasut pissutsinillu nalilersueqqissaarutaasinnaasut atorne-qarput. Periuseq atugaq allaaserineqarpoq immikkoortumi tullermi.

⁶ Attavigeqatigiinnermit peersitaaneq Anthony Giddens-ip, tuluk inuiaqatigiit pillugit ilisimatup, pin-gaamertut sammivaa, naalagaaffik atugartuussutisimik ingerlatsiviusumut atatillugu. Takuuk soorlu, Gid-dens, 2002, <http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/tony-giddens-there-is-no-alternative--the-third-way-is-the-only-way-forward-662471.html>.

1.3. Periuseq

Arnat akissuteqartut meeraqarneq, inooqateqarneq/kisimiituuneq ilinniarti-taernerlu eqqarsaatigalugit assigiinngitsunik atugaqarnissaasa saniatigut, aammattaaq pingaaruteqarsimavoq, sumi najugaqarneq toqqartuinerni eq-qumaffigissallugu (qitiusoqarfik/avinngarusimasoq). Arnat meerallit pissar-siarisinnaajumallugit, meeqqeriviit meeraaqqeriviillu nunap immikkoortuini assigiinngitsuni ittut pulaartarsimavakka, meeqqat tuniunneqarnerisa nalaani imal. aaneqarnerisa nalaani. Arnat meerartaqanngitsut, arnallu avinnga-rusimasumi najugallit pissarsiarisimavakka attaveqaatikka atorlugit. Paasis-sutissiiviit taakku aallaavigalugit, arnat 26-t ukioqqortussutsimikkut 22niit 43-runut ukiullit oqaloqatigineqarsimapput. Misissuinnermi arnat savalim-miormiut peqataasut agguaqatigiisillugu meerartaqarput 1,7-imik. 15 %-ii meeraqanngillat. Arnat najugaqarnikuupput Danmarkimi, Norgemi, Tuluit Nunaanni, Savalimmiuni USA-milu. 61 %-ii akunnattumik ingerlaqqif-fiusumik ilinniarsimapput, 12 %-ii ingerlaqqiffiusumik ilinniarsimallutk, sinnerilu sulinikkut ilinniartuusimallutik imal. meeqqat atuarfiata kingorna ilinniagaqarsimanngitsut. Amerlanerpaat katissimapput inooqateqarlutit-luunniit (77 %).

Uani misissuinnermi ataatsimut oqaloqatiginninnerit atorusussimavagut, pingaarnertut saqqummersinniarneqartussaammat, naalakkersuinerup iluani atugartuussutsikkut aaqqiinernut sanilliullugit, arnanit savalimmiormiuniit qanoq misigisimanersut, taakkulu aaqqiissutit Savalimmiuni arnanut qanoq pingaaruteqarnersut. Oqaloqatiginninnerit eqqarsaatsinik saqqummersit-siniarnermi sakkussaqqissimapput, peqataasut eqqarsaataat assigiinngitsut, eqqartuineri, isummersorneri, isumalersuinerilu misissorsinnajumallugit paasisinnaajumallugillu.

Ataatsimut oqaloqatiginninnerit pitsaqaqtaasa ilagaat, piffissamik atuillu-arnarmata, akissuteqarsinnaasullu amerlanerusut tikinneqarsinnaammata. Pitsaqaqtaasoq alla tassaavoq, peqataasut akornini sunneqatigiinneq peqqu-tigalugu, kisinngitsumik akissutit qisuariarnerillu misigissuillit pissar-siarineqarsinnaammata. Tassuuna oqallinerit paasisutissiinnerusut isummallu assigijaaannginnerusut pissarsiarineqarlutik. Ataatsimut oqaloqatiginninnerit sanngeequtaasa ilagisinnaavaat, peqataasut ilaasa „initusinnaanerat“ allallu oqaaseqannginnerusinnaallutik. Tamanna pinaveersaartinniarlugu, aper-suisup pingaarnertut suliasaraa, peqataasut tamarmik oqaaseqarnissaat, pisariaqarpallu oqaaseqarsinnaanermik killiliinissaq.

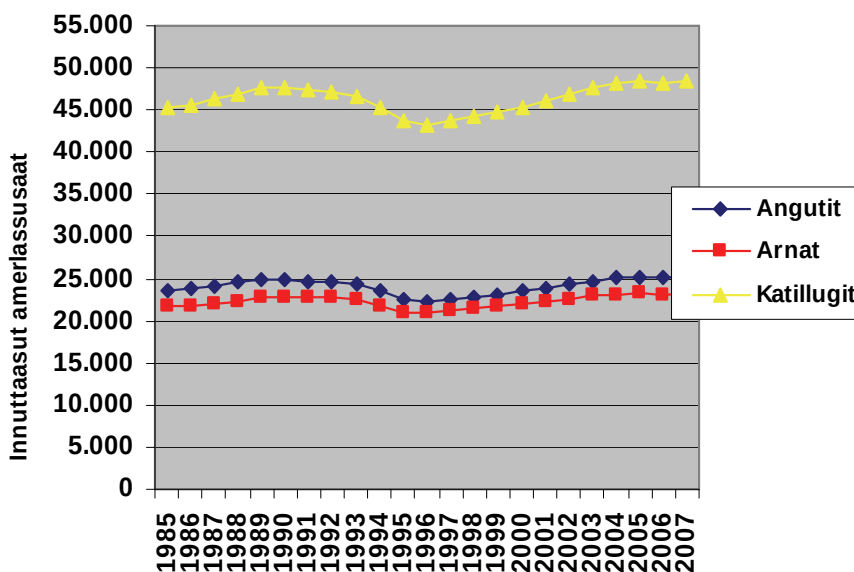
Apersuinnermi najoqqutassaq, misissuinnermi suleqatigineqartut allat (Ka-laallit Nunaat aamma Islandi) peqatigalugit suliarineqarsimasoq, oqaloqati-ginninnerni tamani najoqqutarineqarsimavoq. Oqaloqatiginninnerni qulequt-tat tikinneqartut tassaapput, uagut naliliinerput napertorlugu, *suiaassutsimik*, *atugarissaarnermik naligiissitaanermillu* apeqqutinut immikkut pingaaruti-littut toqqagaapput. Oqaloqatiginninnerit tamakkiisumik allaganngortinne-qarput, agguataarneqarsimallutillu apersuinnermi najoqqutassami qulequttat naapertorlugit.

Nalunaarusiami quleqqutat immikkut pingaartinniarsimavagut: allamut nuunneq, Inuuneq pitsaasoq, pisortat/atugarissaarnikkut aqqineq, suliffe-qarfeqarfimmi peqataaneq aammalu akissaatitigut naligiinneq. Nalunarusiar-lumi ilusilerneqarsimavoq, sammiviit taaneqartut naapertorlugit.

1.4. Arnat nuupput

1.4.1 Savalimmiuniit aamma Savalimmiunut nuttarneq

Aallaqqaataani taaneqareersutuut, Savalimmiuni angutit arnaniit amer-lanerupput, tassanilu Savalimmiut immikkut inissisimanngilaq. Soorlu Kisit-sit 1-imi takusinnaagipput, taamatut pissuseqartoqarnera nutaajunngilaq. Kisitsisit 1-ip takutippaattaaq, pingaartumik 1990-ikkunni ajornartoorfiup nalaani innuttaasut ilarpassui qimagullutik nuupput.

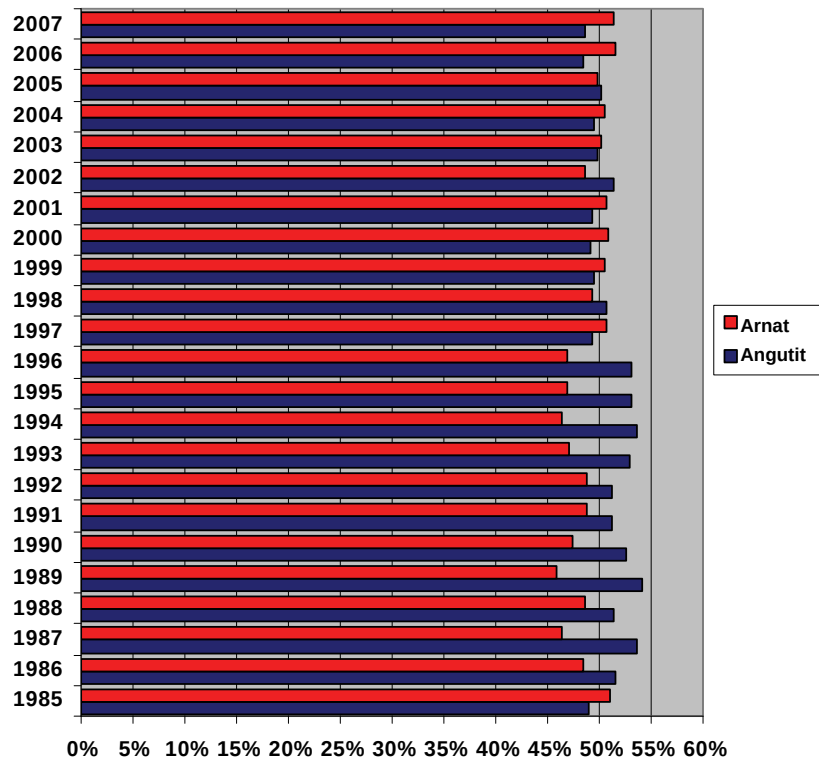
Titartagaq 1: Suaassuseq naapertorlugu Savalimmiuni innuttaasut amerlassutsimikkut ineriartornerat (1985–2007)

Aallerfik: Hagstova Føroya

Qimagulluni ornigullunilu nuttarnerit qimerloorutsigik, titartakkap 2 aamma 3-p takutippaat, 1990-ikkunni ajornartoorfiup ingerlanerani, angutit arnaniit amerlanerusut qimagullutik nuussimasut.

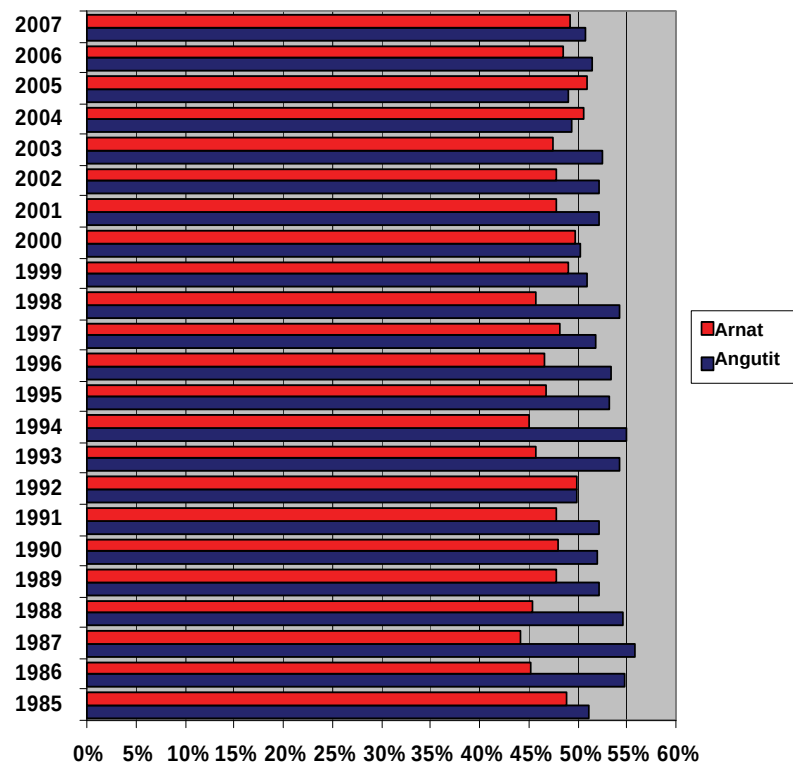
Titartakkap 3-mi saqqummerportaaq, Savalimmiunut nuutuni, angutit arnaniit amerlanerusimasut.

Angutit arnallu nuttarnerinut peqqutit assigiinngitsuusinnaapput. Inuiaqatigiittut sukatigaanikkut pissutsit arnat angutillu assigiinngitsumik sunner-tarmagit, ilimanaateqarpoq, aqqiissutaat akissutaallu assigiinngissasut, inuiaqatigiinni sukatigaanerit allanngortinneqarpata.

Titartagaq 2: Suiaassuseq naapertorlugu Savalimmiuniit nuuttut (1985–2007)

Aallerfik: Hagstova Føroya

Titartagaq 3: Suiaassuseq naapertorlugu Savalimmiunut nuuttut (1985–2007)

Aallerfik: Hagstova Føroya

Uagut sumiiffeqarnitsinnik paasinninnerput, pissaanermut aammalu pissaanerit ataqatigiiffiit attuumassuteqarluinnarpoq, taamalu uagut atukkatta qanoq nalilernerinut. Taamaattumik sumiiffeqarnermik paasinninneq suaasutsimut, ukiunut, atukkatigit inissisimanermut inuiattullu nagguimut attuumassuteqarluni.⁷ Attavigeqatigiinnermik aamma atortorissaarutitigit ilusiliinerit illoqarfinni pingaarnersaqarfiusunilu amerlanerni piupput, arnat meeraqarnissaannik suliffikkullu qaffakkiartornissannik ataqatigiisitsinissamut ajornannginnerulersitsisut. Tamatumunnga periarfissagissaarnerutillugu, arnanut kajungernarnerusutut issaaq, sumiiffinnut taama atugassaqartitsisunut inissinnissaq.

1.4.2 Sooq arnat nuuttarpat

Uani misissuinerimi arnat nuna alla eqqartoraangamikku, amerlanertigit pineqartarpoq Danmarki. Ilaasa nunani avannarlerni nunat allat pisinnaasarpaat allaallu ataasiakkaani nunat nunani avannarlerni avataaniittut. Arnat aperineqaraangamik, savalimmiormiut arnat nuukkusuutarnerat sunik peq-quteqarsorineraat, pissutsit assigiinngitsut qaqilertarpaat. Ataatsimut isigalugu aningaasaqarnikkut atukkat pingaartippaat, Danmarkimilu ilinniagaqarnissamut periarfissagissaarnerusoq. Pineqartarlutik ikorfartorneqarnissamut periarfissagissaarneruneq, qinigassaarneruneq, meeqqallu paaritinnissaannut periarfissagissaarneruneq.

Pingaartumik anaanat kisimiittut takutippaat, Savalimmiuni kisimiillutik pilersuisut atugaat ajortorujusuusut. Anaanap kisimiittup ilinniareernerup kingorna Savalimmiunut uteqqinnissaq pillugu eqqartuinerimi oqaatigaa:

„Nalinginnaasumik ineriartorneq unaavoq – naluara – inersimanerusutut imminut natikkusunneq. Angerlaqqikkaannilu – isaasalerlugu – angajoqqaanut qinnuloortuarnissaq“ (*anaanaq kisimiittoq ilinniagalik, 28-nik ukiulik, meeraq 1*).

Arnat meerartaqanngitsut naqissuserpaat, savalimmiuni inuiaqatigiit ilaqutariinnguanut naleqqussagaasimanerunerat, taamalu ilaqutareeriaatsinut allanut kisimiittunullu naleqqussagaavallaarnani. Uani tikkuarneqartut ilagaat kisermaat initaarnissamut periarfissalunneri. Ataaseq oqarpoq

„Ullumikkut ilaqutariit assigiinngitsorpassuupput... Siunissami tamarmik inissaqartinneqartussaallutik“ (*arnaq ilinniarsimangitsoq, 22-nik ukiulik, meeraqanngitsoq*)

Assersuutitut kisermaat amerlasuut inissinniarnikkut ajornartorsiutaat eqqartuiffigaat. Ataaseq oqarpoq:

„Amerliartuinnarpugut allaanerulaartumik inoorusussinnaasut, Danmarkimut ilinniarniarlutik aaliangertut... taava immaqa meeqqat imal. ilaquuttat ukiuni arlalinni kingullinngortilaarneqarlutik... uteruma immaqa sulii inissaqartinneqanngilaq“ (*arnaq ilinniagalik, 27-nik ukiulik, meeraqanngitsoq*).

⁷ Takuuk Dahlström, 1996: 260–261.

Arnat arlaqartut tikkuarpaat, savalimmiuni inuiaqatigiit arnaniit angutitut kajungernarnerusut. Angutit qinigassaqaarnerupput, suliffik sunngiffillu eqqarsaatigalugit. Ilaasa tikkuarpaattaq, angutit ilinniarsimanngitsut aamma akissarsiaagissaartuusut.

Oqaloqatiginninnerni aamma tikipparput, inuttut kiffaanngissuseqarneq (Ilissarisimaneqannginneq/ attavigeqatigiinnikkut nakkutilliineq) arnat nuukkusuttarneritut qanoq pingaaruteqartigisoq, ataatsimulli isigalugu pingaarutilimmik aaliangiisuusimanngilaq. Taamaattoq nunaqarfinnguami peroriartorsimasoq oqarpoq:

„Danmarkimut tikilluni nuannersorujussuuvoq, misilillugu ilissarisimaneqarani. Nuannerluinnarpoq. Nunaqarfeeqqaminngaaneertuuvunga. Nammineersinnaalluni“
(*arnaq ilinniagalik, 27-nik ukiulik, meeqqat 2*)

Alla nunaqarfik akunnattumik angissusilimmeersoq oqarpoq:

„... aappaqarpunga meeraqarnatalu... Taava ilinniareerlutit angerlarputit taamatukanerluunniit... Soorlu avataani ittutut misinnartoq. Tórshavn-imi immaqa allaanerulaassaaq... [Tórshavn-imi] inunnik assigiinngitsorpassuaqarpoq... Nunaqarfimmili najugaqaruit... 20-vit naggaseriartulerukkit... taava ilaqqat meeqqallu sallinngortarput... ilinniaqqinnissaq qaffassarnissarlunniit eqqarsaatigunnaarlugu“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 29-nik ukiulik, meraqanngitsaq*)

Ataatsimut isigalugu oqariartuutigineqarpoq, sumiiffiit qanganisarsiortutut inummillu killiliisutut misiginarmata, aammalu assigiinngiiaarneq immiinnululu samminissamut inissaqarnissaq, ilorrisimarnermut sunniuteqartut.

1.4.3 Qimagulluni nuunneq aamma naligiissitaaneq

Oqaloqatiginninnerni apeqqutit ilagaat, arnat Savalimmiuniit imal. Savalimmiunut nuukkusunnerannut, naligiissitaaneq qanoq pingaaruteqarnerisoq. Naligiissitaaneq sammigaanni pingaaruteqarpoq eqqaamassallugu, taaguut naligiissitaaneq ataasiinnarmik isumaqanngimmat. Soorlu qulaani eqqartorneqartoq, arnat ataatsimoortutut assigiiaaginnanngillat. Arnat ataatsimoortukkaatut assigiinngitsut, assigiinngitsunik soqutigisaqarlutillu isumaqarsinnaapput – soorlu atugartuussuseq naligiissitaanerlu suunersut. Arnat ataatsimoortutut isiginiarutsigik aarlerinartua unaasinnaavoq, arnat assigiinngitsunik inuttut atugaqarnerat aammalu assigiinngitsunik soqutigisaqarsinnaanerit takunngitsoorsinnaagatsigu. Inuttut atukkatigut assigiinngissuteqarnerup nammeneq inuttut atukkat qanoq nalilersorneri assigiinngissuteqalersittarpai, taamalu inuusaatsikkut assigiinngissuteqarneq pilersittarlugu.⁸ Oqaloqatiginninnerni tamanna takuneqarsinnaavortaaq. Assersuutigalugu akissuteqartut nunami allami ilinniagaqarnikut, naligiissitaanermik apeqqut assut pingaartippaat. Ilaatigut oqaatigaat, innuttaasut akornanni arnat qanoq eqqartorneqartarnersut, angerlarsimaffimmilu naligiissitaaneq meerartaara-

⁸ Takuuk naqqani paasissutissiaq 3.

mik puigornartoq. Tamanna isumaqarpoq, meeqqat takkutinnginnerini, angerlarsimaffimmi suliasat naligiikkannersumik agguataarneqarsimasut. Ilaasa qaqilerpaattaq, naalakkersuineri arnat sinniisoqanngippallaarneri, tamanna pingaarutilittut isigalugu innuttaasut akornanni naalakkersuinermilu apeqqutit qaqinneqartarnerinut. Illuatungaani arnat meeqqat atuarfiata kingorna ilinniaqqissimanngitsut, akissarsiatigut atukkat assut pingaartippaat. Ataaseq oqarpoq:

„Namminerli isumaqarpunga, angerlarsimaffinni naligiittoqartoq... Uagutsinni avitseqatigiippugut tamanik. Marluulluta sulitilluta allaasinnaanngilaq... Isumaqaannginnassi naligiissitaasqartoq? ... Savalimmiuni akissarsiaqartitsineq eqqaassanngikkaanni... Tassami, naqisimaneqartutut misigisimanngilanga“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 26-nik ukiulik, meeraq 1*).

Arlaqartut isornartorsiorpaattaq naligiissitaaneq pillugu ataatsimiititaq, qulequttallu pineqartup tusagassiutini qanoq sammineqarnerat pillugu. Ataaseq oqarpoq:

„radiokkut eqqartuineq tusaallugu isumalungajattaavunga... Radiokkut arnat oqalupput imminut nalligalutik aammalu bla, bla, bla. Tusaallugit kanngusunnangajapportuunniit. Isumaqaanngilanga uagut nallinnartugut“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 35-nik ukiulik, meeqqat 3*)

Alla oqarpoq:

„... tassami [sinniisoqarneq] arnat piumanngippata imaassanngilaq affai-affai ... Arnat allanik pingaartitaqarput ... isumaqarpunga naligiissitaaneq pillugu ataatsimiititap tamanna pillugu saqqummiussinera kukkunerulluinnartoq“ (*arnaq ilinniartoq, 35-nik ukiulik, meeqqat 2*).

Erseqqippoq naligiissitaaneq pillugu ataatsimiititamit saqqummiussani aammalu innuttaasut akornini (tusagassiuutit) naligiissitaaneq pillugu eqqartuineri, arnanit imminnut ilisarinnngitsut. Tamatuma isornartorsiuinerup apeqqutinngortippaa, savalimmiuni inuiaqatigiit iluini akuusut/ataatsimortut, naligiissitaaneq pillugu apeqqutini kikkut qaqilerisuunersut, naligiissitaanerlu pillugu nalilersuineri tunuliaqutaasut oqaasinngortinneqanngitsut suunersut. Innuttaasut akornanni naligiissitaaneq pillugu apeqqutit pineqartut annermik tassaasimapput, naalakkersuinerup iluani aamma pisortatigoortumik siulersuisoqarfinni arnat akuunerat qanoq annertusarneqarsinnaanersoq. Arnfred-ip (2002) tikkuarpaa, naligiissitaaneq pillugu naligiissitaanermilu apeqqutit pillugit isummersornerit amerlanersaasa tunuliaqutaat oqaasinngortinneqanngitsut tunngavimmikkut, akunnattumik isertitallit (akuttunngitsumik sulii qaffasinnerusumik isertitallit) soqutigisaat aallaavigigaat, tassanilu pineqarluni inuiaqatigiit sukatagaanerinut pioreersumut arnat qanoq „inissinneqarsinnaanersut“, aammalu „naligiissitaaneq pillugu suliniarneq“ annertuumik inuiaqatigiinni arnanit qaffasinerpaami inissisimasunit aqunneqartoq. Arnfred (2002) naapertorlugu, suliat arnat suliasaqaarfiiniikkajuttut,

anigaasarsiorneq pillugu aamma inuiaqatigiit pillugit ilisimatusarnikkut misissuinerneq, amerlasuutigut ersikkunnaarsinneqartut.

Taamaattoq uani misissuinerneq arnat isumaqatigiissutigat, naligiissitaanerup iluani ittut ilaatigut tassaasut, *assigiimmik akissarsiaqarneq*, suiaasutsinut tamanut inuiaqatigiini *periarfissat assigiit*, *illullu iluani suliaassat agguataarneqarnerat* aarnat angutillu akornanni agguataarneqarnerat assigiinnerusoq. Issuaanerneq ukunani takusinnaavarput, naligiissitaaneq pillugu sorsunnerup ilarujussua angerlarsimaffimmi pisoq:

„... Aqagu unnukut sutussaagut. Aap, qerititsivinni arlaannik nassaassaati. Taava eqqarsalerpunga: Uangaannaq qerititsivinnigilara. Illit una aamma qerititsiviit... Aperaara, ullumikkut suut unnukkorsiutigissanerigut. Aap, suna qerititsivimmiittutigaajuk? Suna qerititsivimmiittutigigiga? Marluullutaana *qerititsivippu*“ (*arnaq ilinniarsimannitsoq, 31-nik ukiulik, meeqqat 3*).

„Aap, akuttunngitsumik tamakku eqqartortarpagut. Taava unnukut suleqattaarsimattillunga oqarsinnaasarpunga: Ilaa, ikiulaartariaqarparma. Meeqqat nerisittariaqarpatit. Ullaakkorsiutaannarnik nerisinnaanngillat. Taava angut oqassaaq: Arraajaa, illit sinerlutit meeqqat paarinikuunngilakkaa? Tamatuma kamatsissinnaavaanga“ (*arnaq ilinniarsimannitsoq, 39-nik ukiulik, meeqqat 4*).

„Aap, tamatumarpiaap isumalutsilersinnaavaanga“ (*Arnaq ilinniarsimasooq, 26-nik ukiulik, meeraq1*).

„Oqarfigaanni, taava isumaginnittarput“ (*arnaq ilinniarsimasooq, 31-nik ukiulik, meeqqat 2*).

„Pisassaqarama ullumikkut imminut piffissaqarfiginiarpunga. Taava angut naammagittaalliulissaaq. Meeqqat marluk akunnerpassuit paarisussanngoramigit“ (*arnaq ilinniarsimasooq, meeqqat 2*).

„Meeqqat angerlarsimaqatigineq ajorpai. Paarsisutut imminut isigisarpoq“ (*arnaq ilinniagalik, 27-nik ukiulik, meeqqat marluk*).

„Taava meeqqat sakinnukaqatigisimavai“ (*arnaq ilinniarsimasooq, 31-nik ukiulik, meeqqat 2*).

Ataatsimut isigalugu arnat isumaqatigiissutigat, naligiissitaanngippallarneq, arnat Savalimmiunut nuukkusuttarnerinut aaliangiisuungitsoq. Una isumersortaaseq tulluortorujussuuvog:

„Aap, soorngunami tamatta naligiissitaarusuppugut. Kisianni isumaqanngilanga, tamanna unitsitsisusoq... Isumaqarpunga anigaasarsiornermiittoq... Angutinit nalkinnerusutut misigisimannigilanga“ (*arnaq ilinniarsimasooq, 37-nik ukiulik, meeraq 1*).

Isumaqarput naligiissitaaneq assigiimmillu periarfissaqartitaaneq inuttut atukkanut ilorrisimaanermullu sunniuteqartut, kisianni Savalimmiunut nunamulluunniit allamut nuukkusunnermut pingaaruteqarnerpaaq taassaalluni anigaasaqarnermut tunngasoq. Anigaasaqarnikkut tunngasut uani pineqarnerupput, Danmarkimi ikorfartorneqarsinnaaneq imal. Atugarissaarnerup

iluani kiffartuussinerit pissarsiarineqarsinnaasut, Savalimmiuni pissarsiarineqarsinnaasunut sanilliullugit.

Eqikkaalluta oqarsinnaavugut, massakkut qimagulluni/ornigulluni nutarnerup isikkua taamaaginnassappat (Savalimmiunut nuuttuni angutit arnat amerlanerusut, aamma Savalimmiuniit nuuttuni arnat angutiniit amerlanersut), takorloorneqarsinnaavoq, Savalimmiuni arnat angutit amerlasusaannut sanilliullugit, sulii ikinnerulersinnaasut. Akissuteqartut takutippaat, aningaasaqarnermut tunngasuunerusut aaliangiisuusut, savalimmior-miut arnat Savalimmiuniit qimagunniarnerannut imal. ornigunniarnerannut. Eqqaavaattaaq, ilinniagaqarusunnermik kissaateqarneq annertuumik peqqu-taasoq, arnat nuuttarnerinut. Akissuteqartut uani immikkut tikkuarpaat, Danmarkimi ikiorserneqarnissamut periarfissat pitsaaneruneri aammalu qinigassaqaqarnerunera. Oqaloqatigiinnerit takutippaattaaq, innuttaasut akor-nanni naligiissitaaneq pillugu oqallinnermi arnat arlaqartut imminnut ilisarisinnaanngitsut, taamalu naligiissitaaneq pillugu suliniuteqaqarnerup ilua-ni. Misissuinerup takutippaa, naligiissitaaneq pillugu sorsunnerup ilarujus-sua, angerlarsimaffimmi ingerlanneqartoq.

1.5. Atugarissaarnermik aqqutissiuineq

Atugarissaarnerup qanoq aqqutissiuunneqarnera aamma pisortat (naalagaaf-fik), niiverfiup, ilaqutariillu akornanni akisussaafiup qanoq agguataarsi-manera, inuiaqatigiinniit inuiaqatigiinnut allanngorarpog. Qulaani al-laaseraavut atugarissaarnermut assersuutit pingasut assigiinngitsut. Inuiaqa-tigiit arlaannaalluunniit assersuutit arlaat akuitsuutillugit atunngilaat, oqar-sinnaavugulli inuiaqatigiit aqqissuussinernut arlaannut qaninnerusarmata, aammalu atugartuussutsikkut aaqqeeraatsit oqaluttuarisaanikkut piorsarsi-massutsikkullu assiiingitsunik tunuliaqutaqarmata. Aqqissuussinermi nali-giimmik periarfissaqarfiusumi (nunat avannarliit), ilaqtanik isumalluute-qarneq annikillisinneqartarpoq. Illuatungaani aqqissuussinermi qanganisar-siorfiusumi, pisortat (naalagaaffik) akulerunneq ajorpoq, ilaqutariit atugaris-saarnertik/isumassuinerit namminneq suliniutigisimanngippassuk. Aaq-qiinnermut tassunga ilisarnaat alla tassaavoq, pisortat ingerlatsiviisa ine-risagaanerit killeqartarmat. Aaqqiinnerup kiffaanngissuseqarfiusup ilisarnaat-gai, pisortanit ikiorsiinerit pisariaqartitsineq naapertorlugu tunniunneqar-tarmata, aammalu sulineq akilersinnaatinniarneqarmat. Misissuinnermi akis-suteqartut (soorngunami) pissutsit assigiinngitsut tikippaat, savalimmiuni inuiaqatigiit iluini atukkaminnut sunniuteqartut pillugit, aammalu isumartik naapertorlugu atugarissaarnikkut kiffartuussinerit suut pitsanngorsaataasin-naanersut. Misissuinerup erseqqissumik takutippaa, aaqqiinnermi qanganisar-siorfiusumi (ilaqutariussuseq aallaavigalugu isiginnittaaseq), aammalu aaq-qiinnermi kiffaanngissuseqarfiusumi ilisarnaatsit naammattuugassaasut, ar-nallu tamakku naammagittaalliutigigaat. Saniatigut Danmarkimi sunik pe-

riarfissaqarneq pisinnaatitaaffeqarnerlu eqqumaffigilluarpaat. Tamanna itinerusumik eqqartuivigineqassaaq ataatungaani.

1.5.1 Maleruaqqusatigut aaqqiinerit erserluttut

Esping-Andersen-ip tikkuarpaa, atugarissaarnikkut aaqqiineri ilaqutariinneq aallaavigalugu isiginnittaatsimik/qanganisarsiorfiusumik ilisarnaateqartuni, pisortat ingerlatsivii inerisagaavallaarneq ajortut. Misissuinerup takutippaa, savalimmiuni oqartussaasoqarfiit allaffissornikkullu ingerlatsiviit tatigineqarnerat killeqartoq. Akissuteqartut arlaqartut tikkuarpaat, Savalimmiuni oqartussaasoqarfinnut saaffiginnikkaangamik, innuttaasutut pisinnataaffitik pillugit naammattumik paasissutissiivigineqarneq ajorlutik, ilaannikkullu kusanangitsumik pineqarsorisarlutik. Assersuutigalugu eqqartuiffigigutsigu, inuunermut pitsaasumut oqartussaasoqarfiit qanoq ikorfartueqataasinnaanersut:

„Paasissutissiineruneq. Almannastovan⁹ eqqarsaatigaara. Soorlu ornikkaanni. Isumaginnittoqarfimmimi assigiinngitsunik pisinnaatitaaffeqartoqarpoq“ (*arnaq ilinniarsimangitsoq, 38-nik ukiulik, meeraq 1*).

„Tamanna oqaatigileruttorlugu“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 35-nik ukiulik, meeqqat 2*).

„Kisianni sunnguamilluunniit paasissutissiisoqarneq ajorpoq. Soorluuna naalakkersuinikkut siunniussimagaat, sunnguamiilluunniit tunniussaqaarniatik. „Paasissutissiinerusariaqarput, pisinnaatitaaffiit periarfissallu suunersut pillugit. Assigisaallu. Taama isumaqarpunga. Ingerlaqqikkusullunga. Aap“ (*arnaq ilinniarsimangitsoq, 38-nik ukiulik, meeraq 1*)

Anaanani kisermaani misigisat assingusut naammattuugassaapput. Ataaseq oqarpoq:

„... Isumaqarpunga isumaginniffimmut iseraanni killisiortittariaqamanga..., ilami pisiaqartariaqanngilaq.“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 37-nik ukiulik, meeraq 1*).

Tassunga assingusumik alla oqarpoq:

„... Ikioqqulluni iseraanni [isumaginniffimmut] kanngunarsagaanerujussuaq pisarpoq“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 28-nik ukiulik, meeraq 1*).

Illuatungaatigut misissuinerup takutippaa, Danmarkimi oqartussaasoqarfinnut allaffissornikkullu ingerlatsivinnut arlalitsigut tatiginninnerusoqartoq, aammalu naleqquttumik eqqumaffigineqartoq, Danmarkimi pisinnaatitaaffiit suut (imal. atugarissaarnikkut kiffartuusinerit suut atorsinnaanerlugik) periarfissarinerlugit, issuaanerit uku soorlu takutikkaat:

„Danmarkimi oqinneruvoq. Pissutigalugu erseqqereerami ... Pissutigalugu nalunninnakku suna pissarsiarisinnaanerlugu ..., Aap, nalunnigilat una pissarsiarissallugu.

⁹ Savalimmiuni isumaginninnermut allaffik.

Maani isumaqatiginninniartariaqarputit ... Aap, piniarlutit isumaqatiginninniartariaqarputit“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 36-nik ukiulik, meeqqat 2*).

„Ilumut, taama pisoqartarpoq“ (*arnaq ilinniagalik, 35-nik ukiulik, meeqqat 2*).

„... Maani imaanneruvoq, illit imminut napatittariaqarlutit. Danmarkimi ikiorserneqarneq kanngunartuunngilaq, maanili taamaalluni“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 36-nik ukiulik, meeraq 1*).

Tamatut isumaqarneq aamma naammattuugassaavoq, meeqqat atuarfiata kingorna ilinniaqquissimanngitsut akornanni, savalimmiuni arnat nuuttarnerinut peqqutit eqqartortillugit:

„Isumaqarpunga ilinniartitaanerit peqqutaasut ... Aammalu qinigassaqaernerullutit, misissuisinnaallutit sumiiffinni najugaqarsinnaanerlutit, meeqqat atugaat qanoq ittuunersut paasiniarsinnaallugu. Iseruit pisinnaatitaaffiit qanorlu iliornissat pillugit tamakkiisumik paasissutissinneqassaatiit“ (*arnaq ilinniarsimanngitsaq, 39-nik ukiulik, meeqqat 4*).

Savalimmiuni siusinaartumik pensionisiallit atugaat pillugit misissuinerimi ajornartorsiutit assingusut saqqummerput. Siusinaartumik pensionisiallit pillugit misissuinerimi ataatsimut isigalugu isornartorsiorneqartoq tassaavoq, paasissutissiinnngippallaarneq, oqartussaasoqarfiit atuisullu akornanni attavigininnerlunneq peqqutigalugit nalornginerujussuaq paatsuinerillu amerlasuut pisarmata. (Biskopstø aamma Mýri, 2007).

Uani takuneqarsinnaavoq, ajornartorsiummi oqartussaasoqarfiit pineqaannangimmata, aammali Savalimmiuni inuiaqatigiit iluini allani ajornartorsiuteqartoqarnera. Uani eqqartuiffigaarput, savalimmiuni inuiaqatigiinni naligiissitaaneq eqqarsaatigalugu, pisinnaatitaaffiit suut pingaaruteqarnersut:

„Suliffimmi aamma soorlu immikkoortitaaneq ajortisaarneqarnerlu assigisaallu. Maani sulifeqarfiit ilaanni naammaginarluinnarpoq, arnat qaninngoorneqartarnerat... Arnavutit taamatullu inissisimallutit, pisinnatitaaffeqarlungalu. Tamatukanneq. Sumi inissisimanerit nalunngittariaqarpat. Ilaatigut ima misillertarpunga... isumaqartut naapertuutinnngitsunik oqaasertalersuinissaq pissusissamisoortoq, naak pissusissamisoortuungikkaluartut. Danmarkimi nalunaarutigisinnaavatit... Misigisimagama ilisimanngilluaasarlugu, [mani Savalimmiuni] ilumut inatsiseqarnersoq assigisaanilluunniit. Tassami, nalunngilat“ (*arnaq ilinniagalik, 27-nik ukiulik, meeraqanngitsaq*)

„Ataatsimiititat tamakku, maani piunngillat. Aamma, kinguaattooqqaagut, ilorrisimaarneq eqqartortillugu. Inuit Savalimmiuni pisinnaatitaaffiit naapertorlugit piumasaqarnissaq tunuarsimaarfigineqarpoq“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 29-nik ukiulik, meeraqanngitsaq*).

Uani takuneqarsinnaapput savalimmiuni oqartussaasoqarfinnut tatiginninninneq, aammalu arnat ilaat pisinnaatitaaffikitsutut misigisut. Misigisimanngillat „inuiaqatigiit“ soqutigisaminnik illersuisuusut, saaffigineqarsinnaasullu, soorlu suliffimmi suaassutsikkut innarlerneqartutut/ajortisaarneqartutut misigisimagunik. Misissuinerup tikkuarpaa, Savalimmiuni maleruagassati-

gut aaqqiinerit ilaat sanngiiffeqartut, aammalu „ajornartorsiutigigaat“ innuttaasut piumasagaataat kissaataallu naapinniassallugit. Tamatuma apeqqut pilersippaa, pisinnaatitaaffitsigut illersugaanngitsutut misigisimaneq pisinnaatitaafiillu naapertorlugit piumasaqarnissamut annilaangassuteqarneq, Savalimmiuni inuiaqatigiinni qanoq atugaatigisut, taamaassimappallu sooq taama ittoqarnersoq.

Inuiaqatigiinni aaqqiinerit naqitanik maleruagassartallit naqitanillu maleruagassartaqanngitsut, imminnut qanimut ataqatigiipput. Aaqqiinerit naqitatigut maleruagassartaqanngitsut imal. attavigeqatigiinnerit, ilaqtutanut, kinguaariittut ilaqtutanut ikinngutinullu ataqatigiinnermik pisussaaffeqarnermillu ilisarnaatitaqartut, qanga inuiaqatigiinneersuinnaanngillat, aammali inuiaqatigiinni aaqqiinernut naqitatigut maleruagassartallit „kukkussutaannut“ qisuariarnerupput. Tamanna ima paasineqassaaq, aaqqiinerit naqitatigut maleruagassartallit inuiaqatigiinni inuttut pisariaqartinneqartut matussuser-sinnaanngikkaangagit, naqitartaqanngitsunik aaqqiissuteqarnerit pilersinneqartartut. Inuiaqatigiittut aaqqiineq naqitatigut maleruagassartallik isumaginninnikkut kiffartuussinernik tunisassiorluarnerutillugu aammalu aggualluarnerutillugu, maleruakkat naqitaanngitsut atorlugit aaqqiissuteqarnissaq pisariaqannginnerussaaq.¹⁰

1.5.2 Ilaqutariittut atuuffik pingaarutalik

Misissuinerup iluani uteqqiasumik eqqartueqatigiinnermi qaqilerneqartuartoq tassaavoq, ilaqtariit inuttut atukkatigut sillimmatitut pingartitaqarneri, ilaqtariit aallaavigalugit ajornartorsiutit pilersartut suunersut, aamalu erseqqissumik kissaatigineqartoq isumassuineq aamma atugarissaarnerq pillugu naalakkersuinikkut siunnerfinnik allannguinnissaq. Ilaatigut saqqummerpoq, ajornartorsiuterpassuit pinngortartut, peqqutigalugu ilaqtariit/inoqutigiit – toqqaannartumik imal. toqqaannanngitsumik – taakkuummata, atugarissaarnikkut aaqqiinerup toqqammavigimmagit.

Arnat arlaqartut aammattaaq tikkuarpaat, meeqqeriviit sullissinerminni eqarpallaarneri, tamatumalu pissutsit ulluinnarnilu inuunerminnut qanoq sunniuteqarnersoq. Ataaseq oqarpoq:

„Meeraqarpungalu ataatsimik affarmillu ukiulik. aanaakkut aataakkut akuunngitsuuppata, sunulluunniit piffissaqarnavianngikkaluarpunga... Tassami, ilinniagaqarsimanavianngikkaluarpunga angut umiartortuuppat, uangalu angajoqqaqarnanga“
(*arnaq ilinniartoq, 27-nik ukiulik, meeraq 1*)

Ullut meeqqat napparsimaffigisaat aamma ajornartorsiutaasut, arnat tikkuarpaat. Arlaqartut takutippaat ulloq siulleq napparsimaffiusoq angerlarsimaannarnissamik pisinnaatitaaffigisartik atortaraat „aaqqiisutissamik ujaasivittut“, taaguinerat naapertorlugi. Tamanna isumaqarpoq, attaveqatigisar-

¹⁰ Takuuk assersuutigalugu aamma Lomnitz, Larissa Adler (1988) „Informal Exchange Networks in Formal Systems: A Theoretical Model.“ <http://www.colbud.hu/honesty-trust/lomnitz/pub01.PDF>.

takkami akornannanni nassaarniartariaqatarmata, meeqqami napparsimasup ilagisinnaasaannik:

„Tassalu ulloq siulseq taamatut atorneqartarpoq... Imal. arlaat ikiuuteriataartarpoq – aanaa. Soorlu uanni ajakkut, iluanaarpungalu paniga napparsimakulasuunngimmat...“ (*arnaq ilinniagalik, 28-nik ukiulik, meeraq 1*).

Arnat arlaqartut akornanni, utoqqaat (angajoqqaat, sakit il. il.) atugaat initoorujussupput, aammalu ajornartorsiut oqartussaasunit qanoq „isumagineqarnersoq, soorlu una tikkuaasoq: “

Ilaquttanit naatsorsuutigineqarpoq. Qularutissaanngitsumik ilaqutaasunit naatsorsuutigineqarpoq, angajoqqaatik isumagisinnaagaat... Tassa, sisamanik meraqaruit, taava ajornarsimaniavianngilaq“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 35-nik ukiulik, meeqqat 3*)

Aamma utoqqaat siunissaat pillugu eqqartuisarput, aammalu illit inuttut ataqqinnissuseqartumik pineqarnissat, kisianni akuttunngitsumik taama ineq ajorpoq, allap oqarneratuut:

„... kina meeqqami najugaqarusussagami. Tassami ataqqinassuseqarneq tassani... imminut napatikkusunneq orniginarnerpaajuannarami... pissarsiarineqarsinnaappat... inigisaq nakkutigisaasoq imal. utoqqaat angerlarsimaffiat, sapinngisannguamilu iluatsinniarsaraluni... Aap, naalakkersuinikkut siunnerfiulernikuuvoq utoqqaat kisimiillutik najugaqartut, salliullugit inissarsitinniarneqartalerata. Kisianni arlaat immaqa taama utoqqaatigisoq, pisinnaanerinnaarpat inissarsitinneqarnavianngilaq“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 33-nik ukiulik, meeraq 1*).

Kisirmaani meerartaqanngitsuni takutinneqarpoq, Savalimmiuni inissiaqarfiup pingaarnertut toqqammavigigaa ilaqutariikkuutaarneq. Kisermaat akuttunngitsumik ilaquttatik isumalluutigisariaqartarpaat. Soorlu ataaseq oqartoq:

„... Amerlaqaat angerlamut nuuttartut, aammalu anaanaq illuani naqqup ataani najugaqarneq nuannerpaluttorujussuuvuq. Tassanngaannarli takkuteriataarpoq naatsorsuutiginnisaq... illusinissat pisariaqalerpoq... kisimiilluni oqimaqaaq... inuiaqatigiit aqqissugaapput ilaqutariinneq naapertorlugu, taamalu kisimiittut pisariaqartitaat tunngaviginagit“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 38-nik ukiulik, meeraqanngitsoq*).

Uani inerniliineq unaavoq, arnat inuttut ilaquttanut aappariinnermullu isumalluuteqartorujussuummata. Misissuinerup taamatuttaaq takutippaa, anaanaat kisirmaat amerlasuutigut ilaquttanut isumalluuteqartorujussuusartut, soorlu uuma immikkoortup tamanna takutikkaa.

„Pissarsiarisinnasatuaq tassa inissaq akeqanngitsoq... Anaananni najugaqarpunga... Imminut napatissinnaanngilanga, akissarsiakinnera peqquutigalugu“ (*arnaq ilinniagaqanngitsoq, 38-nik ukiulik, meeraq 1*).

1.5.3 Naqissusiisarneq

Anaanat kisermaat atugaasa erseqqisumik oqariartuutigaat, Savalimmiuni atugartuussutsikkut aaqqiineq arlalinnik erseqqissunik („kukkunernik“) sanngeequteqartoq, taamalu naqissusiisutut pissuseqarsinnaasartoq, uku oqaatsit soorlu ersersikkaat:

„Aap, ineqarnermut tapi aamma meeqqamut tapeq qalleqqiut. Apeqputiginngilaka... Inuillu [Danmark-imi ittut] ilisimatippaannga, meeqqamut tapeq qalleqqiut imal. meeqqamut tapeq allaanerporluunniit piumassagiga. Kisianni piumallugit oqanngilanga, peqputigalugu iluarinartinninnakku kisermaajunera peqputigalugu tunineqasaguma. Kisianni tunniuppaat, piumasaqanngikkaluartunga... Kisianni maani Savalimmiuni ikiorseqquguit, mikisuararsuatut, mattaangasutut misigisimassaait, isumaginniffimmi sulisut saaniileruit, allamullu pigaluaruit misigissuseq taanna nippussimasutut ittarluni... Inunnik isumaginniffimmiut apeqputissarpassuaqarput. ... apersuinerisa inuummarlulersittarpaannga... Savalimmiuni inunnik isumaginniffik kingullerpaajullugu saaffigissavara ikiorserneqarnissara pisariaqartilissagukku. Naamik, imminut neriorsorpunga, qaquguluunniit orneqqinniarnagit... Qinusartutut misigisimavunga. Imal. Nalunngilat“ (*arnaq ilinniasimasog, 43-nik ukiulik, meeraq 1*).

„... Inuuninni ataasiarlunga inunnik isumaginniffimmiinnikuuvunga... meerartaarnermut atasumik sulinnigiffeqarnera qaangiummat meeqqerivissarsinissaq utaq-qisariaqarsimavara... Oqarfigissavakkit... aningaasartuutinnut ikiorserneqanngilanga... Misigisimavungalu tunukku kapineqarsimallunga... Taavalu qaammatit tamarluinnaasa sianertariaqartarlunga, aningaasat piumallugit... Aatsaat naggaterpiaanik sianerama... Oqarlungalu tassa naammagilerlugu. Meeqqannut arfineq-marlunnik nangiuteqarpunga, nerisassanut akissannik atornikuuvunga. Sulilu aningaasanik ikiorserneqannga. Naammagiunnaarlunnarpara... Aatsaallu arnaq taanna oqaloqatigereerakku, aaqqipput... Kisianni soorluuna inatsisartuni apeqput qaqinneqaraangat, arlaatigut aaqqiinermik atornerluisoqarnissaa ersissutigineqartorujussuusoq“ (*arnaq ilinniarsimasog, 7-nik ukiulik, meeraq 1*).

Anaanat kisermaat atugaasa toqqaannanngitsumik takutippaa, atugartuussutsikkut aaqqiinerup iluani arnat ilaqutariinnut ilaasortaasutut isiginiarneqartartut, inuttut isiginiarnagit, aammalu isumaginninnikkut ikiorsiissutit/atugarissaarnerup iluani kiffartuussinerit, pisariaqartitsineq naapertorlugu tunniunneqartartut – isertitat inuttullu atukkat apeqputaatinnagit ikiorsiissutitut innuttaasunut tamanut atuuttunut sanilliullugit – inuit ikorfartorneqarnissamik pisariaqartitsisut naqissuserneqartutut misigisimatilertaraat.

Misissuinermi erseqqissumik takusinnaavarput qinigassat marluusut akornanni toqqaasariaqartutut misigisimaneq piousoq, Danmark-imi kiffartuussinerit ikiorsiissutillu illuatungaani Savalimmiuni kiffartuussinerit ikiorsiissutillu eqqarsaatigalugit, akissuteqartullu takutimmasuk Danmark-imi pissutsit ajunnginnerusut.¹¹ Aammattaaq eqqumaffigilluaraat, Danmark-imi periarfissat suunersut aammalu pisinnaatitaaffiit suunersut. Akissuteqartut isumaqanngillattaaq, savalimmiormiut oqartussaasoqarfii atugarissaarnerup iluani periarfissatik pisinnaatitaafitsillu pillugit naammattunik paasisstissiisartut. Ilaqutariit ilorrisimaarnermik isumassuinermillu tunniussisussa-

¹¹ Se appendix „Socialforsikringssystem.“

tut atugarissaarnikkut aaqqiinermi taama isumalluutigineqartiginerisa aarle-rinartortaa, soorlu uuma misissuinerup takutikkaa, tassaavoq arnat nammin-neq aaliangiisinnaassuseqarnerat annikillisissinnaammagu. Illuatungaani, arnat aamma uani Danmark-imut sanilliussipput qinigassallu marluusut akornanni toqqaasariaqartutut misigisimatillugit. Soorlu arlaat oqartoq:

„Isumaqarpunga, soorlu Danmark-imi sumiiffiit ilaanni nillertorujussuusinnaasartoq. Ilaallu ilaqttaminnut attaveqanngillat. Tamaattoq isumaqarpunga, pisortat sulissuti-gisariaqaraat, tamarmik maaniissinnaanissaat. Aamma isumaqarpunga uagutsinni kissaammernartuusooq, ilaqutariissuit iluani innerput. Taamaattoq pisortat iluini iki-uuttoqartariaqartoq tamatta akuusinnaanissatsinnut. Assigiinngitsorujussuugami“ (*arnaq ilinniagalik, 29-nik ukiulik, meeraqanngitsoq*).

Taamaattoq, apeqqutigineqaraangat, Savalimmiuni „pisortat“ anner-tunerusumik ilaqutariinnerup iluani aamma atugartuussutsip iluani atuuffeqar-nermikkut akuunerulissanersut, tassani arnat erseqqissumik isumaqarput. Isu-maat naapertorlugit, pisortat taama pisariaqarput. Uani ilaatigut takutippaat, illit arnatut akissaateqarnikkut ilaqttannut (angajoqqaat) isumalluuteqarnissat orniginngikkitt. Ilaasa eerseqqissarpaat, tamarmik ilaqutaqartuunngimmata, ilaat ikorfartorneqarnissamik/ikiorneqarnissamik pisariaqartitsigunik ilaqtutanut isumalluuteqarniarsinnaanngitsut. Ilanngullugu tikkuarpaat, ataataasunut meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaaneq pitsaanerusoq si-visunerusorlu, ilaqutariinnut meqqanullu iluaqutaassammat, aammalu angutit arnallu naligiissitaaneritut ikorfartueqataalluni. Aammattaaq pingaartippaat erseqqissassallugu, Savalimmiuni „kikkut tamarmik“ (anaanat/ataatat kiser-maat, kisimiittut, suaassuseqatiminoortartut) atorfissaqartinneqarmata, taa-maattumillu ataatsimoortut taaneqartut taakku Savalimmiuni atugaat pitsann-gorsaavigineqartariaqartut. Ilaasa tikkuarpaat, atugartuussutsip iluani kiffar-tuussinerit amerlanerujartortillugit pitsaanerujartortillugillu, akileraarutit qaf-fakkiartussasut, tamanna qinigassat marluk akornanni toqqaasariaqarnermik imaqartoq, kisianni kiffartuussiviit tamakku inuiaqatigiittut pisariaqartillutigit. Ataani isummat arlallit takuneqarsinnaapput:

„Tassami ima ippoq kiffaanngissuseqarusukkavit... imminut napatikkusukkavit“ (*ar-naq ilinniarsimasooq, 35-nik ukiulik, meeqqat 2*).

„Aa, kisianni meeraq napparsimappat, kia taava paarissavaa? Tassami aanaaqanngi-langa aataaqarnangalu atorsinnaasannik“ (*arnaq ilinniagaqanngitsoq, 39-nik ukiulik, meeqqat 4*).

„Siullertut pingaarnertut pineqarpoq, angutit meeqqat ilagalugit angerlarsimasin-naanissaat misilillugulu. Qaammatinik pingasunik tunillugit“ (*arnaq ilinniagalik, 36-nik ukiulik, meeqqat 2*).

„Inuit pisariaqartippagut. Tassa Savalimmiuni inuit pissarsiarisinnaasavut tamaasa atorfissaqartippavut. Peqqutigaluguttaaq, taama amerlatigisut atorumannikkutsigik, inuiaqatigiinnut annaasaqaataassammat“ (*arnaq ilinniagaqanngitsoq, 22-nik ukiulik, meeraqanngitsoq*).

„Aap, kisianni isumaqarportaaq akileraarutit qaffassasut... Qinigassat marluk akornanni toqqaasariaqarneruvoq... Naatsersuutigaara akileraarnerulernissaq toqqarsimassagaluarlugu... Nalunngikkanni suna pisiaralugu, aammalu qaarusunnut aq-qusinernullu qalleqqiummut atorneqassanngippata... tassa ullumikkut taama piso-qakkajukkami“ (*arnaq ilinniartoq, 27-nik ukiulik, meraq 1*).

Misissuinerup pasitsannarsisippaa, arnat Savalimmiuni oqartussaasoqarfinnut tatiginninngitsut, aammalu misigisimajuaannanngitsut „inuiaqatigeeqartoq“ soqutigisaminnik aallussisinik. Misissuinerup saniatigut tikkuarpaa, oqartussaasoqarfiit ingerlatsiviilu atugarissaarnerup iluani kiffartuussiviusut, atugarissaarnermut atugarissaarnerullu iluani kiffartuussinernut innuttaasut piumasaqaataannut kissaataannullu, ilaannakortumik matussusiinnaasartut. Tamatuma apeqqusertippaa, ilumut oqartussaasoqarfiit ingerlatsiviillu nukissaqarnersut – qallikkut ilorlikkullu – suliassat tamakku isumagisinnaajumallugit. Taamatuttaaq misissuinermi saqqummerpoq, Savalimmiuni inui-aqatigiinni innuttaasut pisinnaatitaaffimmik ilisimanninnerat killeqartoq. Tamanna ilaatigut takussutissaavoq aaqqiinerit naqitatigut maleruagassartal-lit sanngiinnerinut aammalu ilaatigut Savalimmiuni oqartussaasunut tatigin-ninerup killeqarneranut.

1.6. Aningaasaqarnikkut naligiissitaaneq

Misissuinermi uani arnat pingaartippaat, assigiimmik akissarsiaqartitsineq inuiaqatigiinni naligiissitaanermut annertuumik pingaaruteqartoq. Takutip-paat „inuiaqatigiit“ arnat akissaatilutsinneruppatigik, taava „inuiaqatigiit“ oqartut arnat angutituulli naleqanngitsut. Takutippaat, pingaartumik suliffe-qarfinni namminersortuni, akissarsiaqartitsinikkut aaqqiineq akimut ersittoq amigaatigineqartoq. Soorlu ilaat oqartoq:

„Akimut ersittuusariaqarpoq. Ajornannginnerusumik takusinnaasariaqarparput, pisor-tat ataanni namminersortullu ataanni angut arnarlu qanoq akissarsiaqarnersut... Aki-mut erseqqarinnerusariaqarpoq“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 27-nik ukiulik meeraqan-gitsoq*).

Aammattaaq pingaartippaat, arnat suliassaqaarfiisa naleqanngineqannginne-rat:

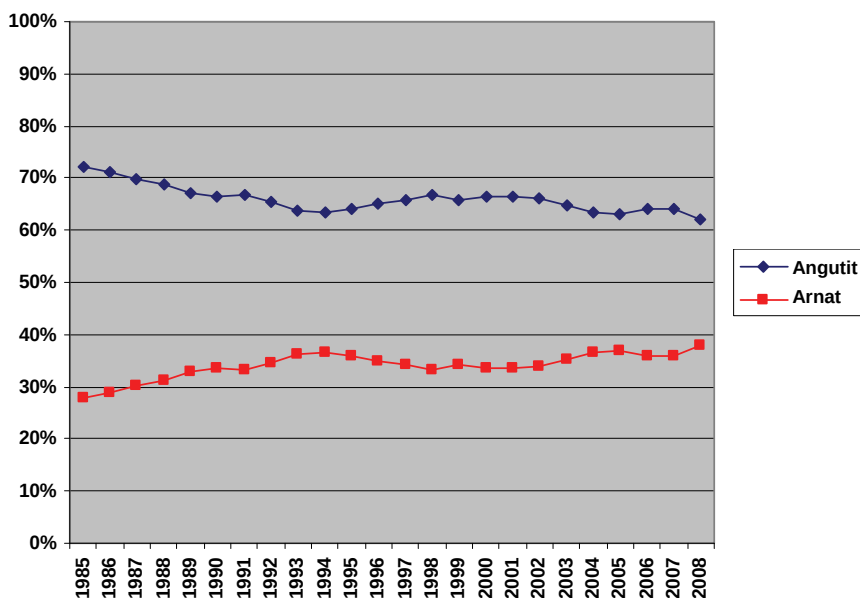
„Minnerpaamik sapinngittariaqarpoq akissarsiaqarnissamik piumasaqarnissaq... aammalu akuersissutigalgu saninni angutip illittulli suliaqartup suliaasulli illit sulia-vit pitsaatigineri“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 26-nik ukiulik, meeraq 1*).

6.1 Suaassutsit akornanni akissarsiatigut nikinganeq

Ukiuni kingullerni akissarsiatigut ineriartornerup erseqqissumik takutippaa, suaassutsit akissarsiamikkut annertuumik nikingassuteqartut. Titartagaq 4-mi takuneqarsinnaavoq, 1985-imi akissarsiat tunniussat katillugit 72 %-ii

angutinit akissarsiarineqarsimasut, arnallu 28 %-inik. 2008-mi akissarsiat tunniunneqartut katillugit, angutinit 62 %-ii akissarsiarineqarsimapput, arnaniillu 38 %-it.

Inerniliisinnaavugut imaasillugu, akissarsiatigut nikingassuteqarneq allannguuteqangaarsimanngitsoq – tamaallaat 10 %-inik – ukiut 25-at ingerlanerini. Uanissaaq eqqarsaatigissavarput, savalimmiormiut arnartaasa akornini suliffeqarneq, nunat avannarlernut allanut sanilliullugit qaffasinnerpaa-jummat. Finland-imimi arnat suliffeqarfinnut attuumassuteqartut ikinnerpaa-jupput. Naatsorsuinerit 2007-imeersut takutippaat, Finland-imimi angutit (16-niit 64-inut ukiullit) 76 %-ii, aammalu Savalimmiuni angutit 92 %-ii suliffe-qartut, taamalu Finland-imimi arnat (16-niit 64-inut ukiullit) 74 %-ii, aammalu Savalimmiuni arnat 89 %-ii suliffeqartut (Agerskov, 2008).

Titartagaq 4: Suiaassuseq naapertorlugu akissarsiat ineriartorneri (1985–2008)

Aallerfik: Hagstova Føroya

1.6.2 Akissarsiatigut nikinganermut peqquitasut

Akissuteqartut arlaqartut akissarsiatigut nikingassuteqarnermut peqquataatin-neqarpoq arnat „piginnaanikiffigigaat“ piumasaqarsinnaaneq, aammalu sulifimmi aporaattoqarnissaa ersigigaat, uku isummat soorlu takutikkaat:

„Arnat sakkortusaarnerusariaqarput. Tassa piumasara inussiarnisaaginnarnanga, pin-gaartumik suliffeqarfeqarfiup iluani“ (*arnaq ilinniarsimasoq, 38-nik ukiulik, meera-qanngitsoq*).

„Akissarsiaqut pillugit nammineq isumaqatiginninniarnissamut sapiisuseqartariaqar-pugut... Isumaqaraluarpunga akissarsiaqarnerusariaqarlunga, kisianni iliuuseqarnis-sara qunugaara... naaggaassagaluarpammi... Suliffigami aamma nuannaraara“ (*ar-naq ilinniarsimasoq, 27-nik ukiulik, meeraq 1*).

„Suliffeqarfimmi naammagittaalliorpunga, apuuffissaanuunngitsoq soorngunami, pil-lugu sulisut ilaat atuarfimmi atuartuungajattoq, uanniillu nuliarnit katissimasumit at-tartukkanillu ulikkaartumit akunnermusiaqarnerusoq. Angut taanna qamuteqarpoq pi-siarisimasaminik... Tava qullersarput iserfigaara oqarlungalu: Nukappiaqqatut akis-sarsiaqalinngikkuma... taava angerlaannassaanga... Akivorlu: Aah, qanoq akissar-siaqarusukkavit? Akivara: ... minnerpaamik marloriaataanik... pissarsiarivakkalu [marloriaatai]“ (*arnaq ilinniagaqanngitsoq, 39-nik ukiulik, meeqqat 4*).

Oqaatigiuminaappoq, arnat angutillu akissarsiamikkut nikingassuteqarnerat sunik peqquteqarnerusoq – imal. qallikkut ilukkulluunniit pissutsit suut sun-niuteqarnerut. Kisiannili takornartaanngilaq akisussaafiup ilaa inummut tutsinneqartarmat, soorlu arnat qulaani taama pisut. Taamaattoq ilisimavar-put, arnat meerartaartartut, sulinngiffeqartartut, aammalu arnat ilarpassui ullup ilaannaa sulisartut, soorlu uuma misissuinerup takutikkaa. Tamanna soorngunami sunniuteqarpoq savalimmiormiut arnat suliffeqarfeqarfimmi akissarsiatigut atugaannut. Misissuinerup aamma tikkuussiffigaa, isumas-suinermi aamma atugarissaarnerup iluani suliassat amerlasuut, ilaqutariinnut suli akisussaaffigitinneqartut. Pissutsit tamakku (qularutissaanngitsumik) arnat aaliangerneru sunnertarpaat, aammalu sulisitsisorisinnaasaminnut atasumik qanoq atugaqarnerannut.

Arnat ilaasa tikkuarpaattaq, arnat suliaannut ataqqinninngippallaarneq. Assersuutigalugu ilaasa tikkuarpaat, perorsaasut perorsaannngimmata, ki-siannili meeeqqanik ineriartortitsisuummata, ullormullu pissarsiaqarluarnis-samut sinaakkusiisuummata. Akissarsiaqarnikkut naligiissitaaneq taak-kununnga isumaqarpoq:

„Inuit angutaagunik arnaagunik assigiimmik pisinnaatitaaffillit, ilinniagaqasimanik-kut allatigullu assigiimmik tunuliaqutalinnut akissarsiat assigiit“ (*arnaq ilinniarsi-masog, 37-nik ukiulik, meeraq 1*).

Uani oqariartuutigaat, assigiimmik akissarsiaqarneq maleruagassatigut piu-masaqaataaginnaanngitsut, kisianni arnat angutillu suliani naleqatigiitillugit akissarsiat assigiinnissaat, aammalu arnat periarfissaat suliassaqaarfiilu angu-tinisulli naleqartut.

Misissuinermi uani akissuteqartut tikkuarpaat, kipungassuteqarnerit ilaat pinngortut, angutip akuttunngitsumik arnamiit isertitaqarnerunera, taamaat-tumillu ilaqutarinnut akilersinnaanerpaasarluni, arnaq angerlarsimasuugin-naruni, meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaatitaaneq arnap ti-guppagu immaqalu annikillisamik suliguni. Inuuneq pitsaasoq eqqarsaatiga-lugu aammalu suliffeqarfeqarfimmi angutit arnallu naligiissitaalluarneruler-nissaat eqqarsaatigalugu, pisortat qanoq ikorfartuisinnaanerannut apeqqum-mi, qinigassat marluk akornanni toqqaasariaqartutut inissisimasarneq qaqi-lerpaat:

„Suiassutsit akornanni naligiissitaasoqartuuppat, taava ataataasup pissassani tigusa-sagaluarpai... Kisianni inuit taama perusunneq ajorput, ataataasog akissarsiaqqor-tunerummat... Allanguuteqarnerlu annertusaaq, ilaqutariit amerlasuunik anin-gaasartuuteqarpata... tassa qinigassat marluk akornanni toqqaasariaqalernermik

inissimalertarneq kia isertitaqarneranut tunngasoq“ (*arnaq ilinniarsimasooq, 37-nik ukiulik, meeraq 1*).

„Aap, kisianni imaakkajuppoq, anaanaasup meeqqani suliffimminiit pingaartinne-rusarlugit, immaqalu angut taama pingaartitsinngitsooq, taamalu isertitaqarnerusarluni“ (*arnaq ilinniartoq, 27-nik ukiulik, meeraq 1*).

„Immaq ukiup affaaniit ukioq naallugu milutsitsisimavutit. Taamatut ingerlaaseqar-simaneq qimakkuminaatsorujussuuvooq... Meeqqat naalungiarsuunerini qaammatit pingasut kisimiillutik ilagineri... Aap, anaanaq periarfissinneqarneq ajorpoq akule-runnessaminut“ (*arnaq ilinniagalik, 31-nik ukiulik, meeqqat 2*).

„Meeraq napparsimatillugu ataataasup angerlarnerniit arnap angerlanera pissusissa-misoortinneqarnerusarpoq“ (*arnaq ilinniarsimasooq, 36-nik ukiulik, meeraq 1*).

Ilaasa erseqqissarpaat, annertussusiliinikkut aaqqiisoqartariaqartoq, meerar-taarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaatitaanermi qaammatit pingasut ataataasunut atugassanngortillugit. Sulinngiffeqarsinnaaneq ataataasup atunngippagu, annaaneqassaaq. Isumaqarpur, tassuunakkut ilaqutariit ilor-risimaarnerat annertusarneqarsinnaasoq. Ataataasut periarfissagissaarneru-lissapput mikineriniit meeqqanut qaninnerulernissaminut, saniatigullu arnat suliffeqarfiup iluani atugaat pitsanngorsarneqassalluni. Soorlu ilaat oqartoq:

„Tassalu meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarneq aaliangersimasuusuppat nuannequtigisassaa... qaammatit pingasut qaangiuppata ananaq sulileqqittariaqas-saaq... Taamalu ataataasooq eqqissilluni meeqqani ilagisinnaassallugu“ (*arnaq ilin-niarsimasooq, 31-nik ukiulik, meeqqat 2*).

Uani inerniliineq tassaavoq, arnat isumaqarmata assigiimmik akissarsiaqar-titsineq inuiaqatigiinni naligiissitaanermut annertuumik pingaaruteqartoq. „Inuiaqatigiit“ arnat angutillu assigiinngitsumik akissasorsorpagit, malitsigi-saaniq oqartoqassaaq, arnat angutillu assigiinngitsumik naleqartut. Takor-nartaanngilaq arnat angutillu nikingasumik akissarsiaqarnerinut akisussaaf-fik inummut tutsissallugu, soorlu misissuineri uani arnat arlaqartut taama pisut. Amerlanerusulli tikkuarpaat inuiaqatigiit aqqissugaanerisa iluani ajornartorsiutit, soorlu meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaati-taanermik aaqqiineq, aammalu arnat angutillu piginnaasaannik suliaannillu nalilersueriaaseq eqqarsaatigalugu.

1.7. Inuuneq pitsaasoq

Soorlu taaguut *naligiissitaaneq* nassuiaateqarfigineranisuut, pingaarpoq eqqaamassallugu *inuuneq pitsaasoq* aaliangersimasumik isumaqanngimmat. Arnat assigiiaaginnartuunngillat, taamalu inuunerup pitsaasup suuneranik paasinninnerat assigiinngitsorujussuusinnaalluni, peqqutigalugu arnat inuummata inuttut atukkatigut assigiinngissuseqarlutik taamalu inuunermut

pitsaasumut piunasaqaataat asigiinngissinnaallutik. Anaanaq inuusuttoq, nunaqarfimmi akunnattumik angissusilimmeersoq oqarpoq:

„Isumaqarpunga pitsaalluinnartumik inuuneqarlunga. Kisianni ingerlaqqarpoq. Angerlarsimaffimmi ajunngilluinnarpoq. Illuarannguaqarpunga. Suliffeqarlunga ilu-
arusuffigisannik... Tassa uanga aapparalu immitsinnut nuannariippugut mikisuuter-
pullu ataatsimoorfigalugu... piffissaqarneq... Pissutsit paasiuminartut, inuunermut
pitsaasumut attuumatitakka “ (*arnaq ilinniarsimasoq, 26-nik ukiulik, meeraq 1*).

Tamatukanneq arnaq alla nunaqarfimmiit akunnattumik angissusilimmeer-
soq oqarpoq:

„Isumaqarpungattaq ajunngilluinnartunik atugaqarlunga... Marluulluta suliffeqar-
pugut, meeqqallu asanartut pingasut. Marluk atuartuupput ataaserlu meeqqerivim-
miittarluni. Uanga meeqqerivimmi sulisuuvunga. Angut umiartortuuvoq. Susassaale-
qinalaarsinnaavoq“ (*arnaq ilinniarsimanngitsoq, 31-nik ukiulik, meeqqat 3*).

Taakku marluk atuarmiup kingorna ilinniagaqanngillat. Pisortat qanoq iliorlu-
tik inuunermut pitsaasumut ikorfartuisinnaanerit pillugu eqqartuinnermi tik-
kuarpaat, ilinniagaqarneq pitsaasuussasoq. Tamatuma suliffeqarfiup iluani
periarfissagissaarnerulersissavai, aammalu nikissinnaanngortinnerullugit
(sumiiffimmiit sumiiffimmut).

Pissutsit allat, akissuteqartut pisortat inuunermut pitsaasumut qanoq ikor-
fartuisinnaanerit pillugu eqqartueqatigiinnermi qaqiligaat, tassaavoq mee-
rartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaanerup pitsanngorsaaviginissaa,
ataatat meeqqaminnik angerlarsimaqatiginnissinnaanerit sivitsorlugu. As-
sersuutigalugu arnap uuma tikkuarpaa:

„Isumaqarpunga naliigiissitaaneq iperarnaveersaartariaqaripput. Amigaataammat...
Meerartaarnissaq tikillugu naliigiissitaaneq pivoq... Qanorluunniimmi angerlars-
imasussaavugut... Meerartaarnikkut suliaasaqarnerulerneq uannut tutsinneqarpoq, ar-
natut atuuffik... Agguataarilluarnunissaq ilungersuutigisariaqarsimavara“ (*arnaq
ilinniarsimasoq, 31-nik ukiulik, meeqqat 2*).

Taamatuulli tikkuarpaat, meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaati-
taaneq atorineqartinnagu annaaneqartartuuppat, ataataasut meerartaarnermut
atasumik sulinngiffeqarnissaat anaanaasut ilungersuutigerussagaluaaraat.

Inuunerup pitsaasup eqqartornerani ataatsimut isigalugu akissuteqartut
pissutsini pingaarutilittut isigisaat suunersut oqaatigissagaanni, pingaartitto-
rujussuaat, ilaqutariit ilorrisimaarnissaat, toqqissisimaneq, suliffik soquti-
ginartoq, ilaqtutanut imminullu piffissaqarfiginissaq. Aammattaq annertuu-
mik pingaartinneqapoq ilinniakkap atorsinnaanissaa. Toqqissisimanermut
atasumik tikkuarpaat, aningaasaqarnikkut toqqissimanerinnaanngimmat,
aammali meeqqat ulluinnarni toqqissisimanissaat. Annertuumik pingartin-
neqarpoq meeqqanik paarsisitsinissamut periarfissat pitsaasut inuunermut
pitsaasumut annertuumik sunniuteqarmat, tassanilu ujjartorneqarput meeqqe-
riviit eqaannerusumik ingerlanneqartut. Ilaatigut saqqummiunneqarpoq,
ammasarfiit ilaqutariittut pisariaqartinneqartunut naapertuuttuaannanngim-

mata. Assersuutigalgu ilaqutariippassuaqarpoq, unnukkut imal. ullaarorneru-laartukkut paarsisoqarnissaminnik pisariaqartitsisut. Aamma tupigusuuti-gaat, meeqqerivinni sullissineq sooq taama allanngorartigisinnaanersaq, soorlu ilaat aasaanerani matoqqasartut, ilaalli aasaq naallugu ammasinnaal-lutik. Tikkuarpaattaaq suliffeqarfeqarfiup iluani eqartumik ingerlatsineq aammalu pisinnaatitaaffiit amigaataaneri. Immikkut pineqarlutik nammineq sivilissusilersukkamik sulisinnaaneq, aammalu meeqqat napparsimatillugit ullut ikippallaarujussuurtut angerlarsimasinnaatitaaneq.

Arnat meerartaqanngitsut tikkuarpaat inissiateqarnerup iluani eqarpal-laamik ingerlatsineq, inuunerup pitsaasup qanoq ikorfartorneqarsinnaanera eqqartortillugu. Soorlu ilaat oqartoq:

„Pitsaassagualarpoq inissannik akilersinnaasannik nassaarsinnaasuuguma... taamalu saniatigut inuuneqarnissamut periarfissaqarluni“ (*arnaq ilinniarsimasooq, 38-nik ukiulik, meeraqanngitsoq*).

Arnat taakku tikkuarpaattaaq, inuunermut pitsaasumut ikorfartuutaasin-naasut ilinniartissat amerlanerusut ilinniarnissamullu periarfissat pitsaaneru-sut. Ilinniaqqinniaaraanni amerlasuutigut periarfissaq ataasiinnaasarpoq – tassa Savalimmiut qimaqqillugit aallarnek.

Arnat ataatsimoortutut meerartaqanngitsut nunamilu allami ilinniagaqar-simasut pingartippaat, inuit ilorrisimaarnerat pisortanit qaffassarneqarsin-naasooq, inuiaqatigiit peqissut angunerisigut. Uani inuiaqatigiit eqqarsaati-gineqartut tassaapput, unittoorsimanngitsut ineriartorfiujuartullu

„... Qimaguteqqasimaguit, soorlu ukiuni qulini, inuiaqatigiinnullu nikeriarsimanngit-sunut uteqqillutit. Taava piareersimanaviannngilatit imal. inuiaqatigiit ilinnut piareer-simanaviannngillat. Naluara qanoq eqqortumik nassuiassanerlugu. Taava angerlarputit nassataqarlutit inuiaqatigiit atorfissaqartinngisaannik. Ilinnullu ilorrisimaarnermik kinguneqarnaviannngilaq. Taava maani inissaqartinneqanngilanga?“ (*arnaq ilinniarsi-masooq, 31-nik ukiulik, meeqqat 2*).

Eqikkarlugu oqarsinnaavugut, arnanut pineqartunut inuunermut pitsaasumut atasumik oqaatsit qitiusut tassaasut *eqaatsumik ingerlatsineq, angerlarsi-maffimmi akissarsiatigullu naligiinneq, inissaqartitsineq toqqissisimanerlu*. Oqaloqatiginninnerni qulequtaq eqqartuiffigineqartoq tassaavoq, ulloq ataaseq inatsisartuusuugunik, suliasaralugulu Savalimmiuni arnat atugaat pitsanngorsaavigissallugit, suut pissutsit pingaarutilittut isiginiassaneraat.

Tikkuarpaat, meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaanermik aaqqiineq, utoqqarnik isumassuineq innarluutillilu atugaat pitsanngorsaavi-gissallugit pisariaqartoq. Taaneqartut qaavisigut ataatsimoortut tamarmik pingartippaat, anaanat kisermaat atugaasa pitsanngorsaaviginissat pisa-riaqartorujussuusoq. Ilaatigut innersuussutigineqarpoq meeqqamut tapeq appasippallaartoq. Qaffasissutaata eqqartornerani soorlu arlaat oqartoq:

„Nunarsuarmi sumiluunniit meeraqanngilaq taama akikitsigisumik. Ilumut, immaq-a Afrika-mi“ (*arnaq ilinniagaqanngitsoq, 39-nik ukiulik, meeqqat 4*).

Tikkuarpaattaq, anaat kisermaat (pilersuisut) qalleqqiutitut aningaasat massakut pisinnaalersimasaat, allannguinaangitsut.¹² Anaanaq kisermaa qarpooq:

„Atallaajaqqanulluunniit naammangillat“ (arnaq ilinniarsimasooq, 37-nik ukiulik, meeraq 1).

Taamatuttaaq erseqqissarpaat, meeqqeriviit ammarsarfii sivisunerusariaqartut. Sapaatip akunneranut sulinerup apparneqarsinnaanera (ilaquttanut imminullu piffissaqarfigineruneq) aammalu ilinniarnissamut periarfissat amerlanerusut eqqartuiffigaattaq. Ilaasa aamma naalakkersuinikkut aaqqiinerup ingerlanera isornartorsiopaat. Amigaatineqarpoq naalakkersuinikkut aaqqiinerup iluani annertunerusumik innuttaasut isumaat aallaavigineqartariaqartut – naqqaniit qummut naalakkersuinikkut sulinerup periuseqarnissaq, soorlu uani oqaatineqartoq:

„... Qinikkat isummersimakkajupput apereqqaannguarnatik. Suliffeqarfiit namminneerlutik pulaassagaluarpaa aperalugillu sunik kissaateqarnersut.“ (arnaq ilinniarsimasooq, 36-nik ukiulik, meeqqat 2).

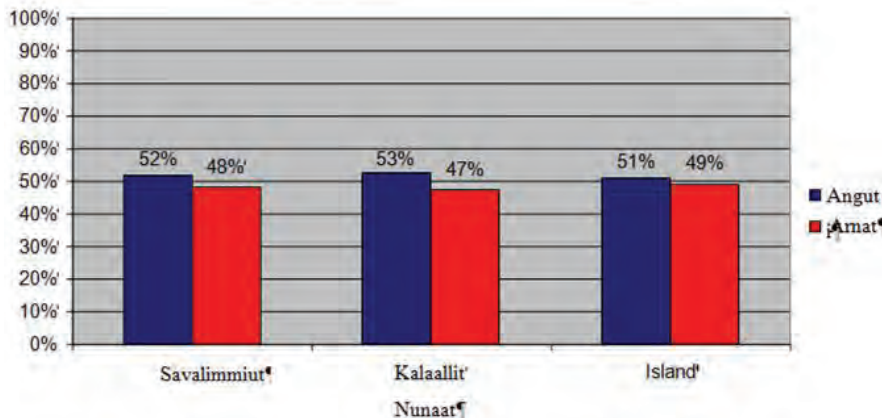
1.8. Naggasiut

Misissuinerup atugarissaarnikkut aaqqiinerit pingasut aallaavigineqarput – kiffaanngissuseqarfiusooq, naligiimmik periarfissaqarfiusooq qanganisarsiorfiusorlu. Arnat pissutsit assigiinngitsorpasut qaqilerpaat, inuiaqatigiinni savalimmiormiusuni ilorrisimaarnissaminut pingaaruteqarsorisatik aallaavigalugit, aammalu atugarissaarnerup iluani kiffartuussinerit sorliit ilorrisimaarnermut ikorfartuisuunersut. Taamaattoq misissuinerup takutippaa, atugarissaarnikkut aaqqiinerit qanganisarsiorfiusut aamma kiffaanngissuseqarfiusut ilisarnaataat erseqqissumik naammattuugassaasut, arnallu naammagittaalliuutigisaat. Misissuinerup tikkuarpattaq, aaqqiinerit naqitanik maleruagassartallit sanngiitsillugit, innuttaasup pisortanut piumasaqaatai soqutigisaallu, pisortat ingerlatsiviinit naammassineqarsinnaaneq ajortut. Assersuutitut arnat arlaqartut erseqqissarpaat, oqartussaasoqarfiit tungaanniit innuttaasut pisinnaatitaaffiit pillugit paasissutissiineq amigartoq tunniunneqartarmat, pisortat ingerlatsiviinut saaffiginnittoqartillugu. Taamatuttaaq misissuinerup takutippaa, arnat ataasiakkaatut ilaquttanut aappariinnermullu qilersorsimasorujussuusartut, atugarissaarnikkullu aaqqiinerup iluani arnat ilaqutariinnut ilaasortatut, immikkullu inuusutuunngitsoq isigineqartut. Tamanna saqqumineruvoq arnani kisimiillutik meeralinni. Naatsumik oqaatigalugu aningaasaqarnikkut ilaquttat isumalluutigineqartariaqarlutik, tamanalu kanngunarsagaanertut naqissusiinertullu misigisarlugu, pisortanit ikor-

¹² Aningaasat annertussuseqarput katill. 6.000 kr. ukiumut-meeraq 1, qaammatit pingasukkaarlutik siumut tunniunneqartarlutik 1500 kr. Takuuk, www.almannastovan.fo/main/default.asp?id={830C9ED9-63A1-4697-8C32-483EC26A2F3E}.

fartorneqarnissaq pisariqartikkaangamikku. Missuinerup takutippaattaaq qinigassat marluusut akornanni toqqaasariaqartut arnat misigisimasarnerat uteqqiasoq. Danmarkimi atugarissaarnerup iluani periarfissat pisinnaatitaaffiillu eqqumaffigilluarpaat, annertuumillu Savalimmiuni piusunit pitsaannerusutut isigalugit. Illuatungaani Savalimmiuni qanilaartumik attavigeqatigiinneq meeqqallu toqissisimallutik peroriartorsinnaanerat eqqaaneqarlutik. Erseqqisumik arnat isumaqatigiissutigaat, ilaqutariiussuseq atugarissaarnerlu eqqarsaatigalugit, Savalimmiuni pisortat akuunerusariaqartut, tamatumalu Savalimmiuni arnat ilorrisimaarnerannut ataatsimut isigalugu qaffassaataassammat.

Savalimmiuni atugarissaarnikkut aaqqiinerup arnat angutillu naligiissitaanerannut sutigut ikorfartuineru pillugu apeqqummi, misissuinerup erseqqingaatsiartumik takutippaa, arnat isumaqatigiittut, naligiissitaanermi annertuumik pineqarmata angerlarsimaffimmi suliassanik agguataarineq ammalu arnat angutillu akornini assigiimmik akissarsiaqarnissaat. Ujartorpaat meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaanerup ataataasunut pitsaanerunissaa aammalu akissarsiaqartitsinerup iluani pissutsit takussaanerunissaat – pingaartumik suliffeqarfeqarfiup iluani namminersortuni. Pissutsit atuuttut malitsigaat, ataataasoq meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqartillugu ilaqutariit aningaasaqarnikkut eqqugaanerusarmata, anaanaasumut sanilliullugu. Arnat naapertorlugit tamanna kinguneqarpoq, arnat meeqqanut akisussaanerulertanerannut, ataataasunut sanilliullugit. Akissarsiaqartitsinermi pissutsit ammaneruppata akimullu ersinnerullutik, arnat angutillu akissarsiamikkut assigiinngissuteqarnerat erseqqinnerulersissavaa.

Appendix 1 – Innuttassut amerlassusaat Nunani Avannarlerni Killerni Suiassutsimut aqqu-aqatigiisilluaq 1. januar 2008

Aallerfik: Hagstova Føroya

1.9. Litteraturliste

- Agerskov, Ulla (ed.) (2008). Nordic Statistical Yearbook 2008. Nordisk statistik årsbok 2008. Volume 45, Nord 2008:001.
- Arnfred, Signe (2001). „Questions of Power: Women’s Movements, Feminist Theory and Development Aid.“ In *Discussing Women’s Empowerment – Theory and Practice*. Sida studies no. 3, pp. 73–87.
- Arnfred, Signe (2001). „Mainstreaming – mod strømmen?“ http://www.fokuskvinner.no/Publikasjoner/Kvinner_sammen/2001/1_2001/224. Hentet 21. januar 2009.
- Biskopstø, Olga & Mýri, Martha (2007). Livikorini hjá fyritiðarpensjónistum í Føroyum – ein spurnakanning. Granskingardepilin fyri Økismenning: Arbeðsrit 16.
- Dahlström, Margareta (1996). Young Women in a Male Periphery – Experiences from the Scandinavian North. *Journal of Rural Studies*, Vol. 12, No. 3, pp. 259–271.
- Esping-Andersen, Gosta and Myles, John. The Welfare State and Redistribution.“ http://dcpis.upf.edu/~gosta-espig-andersen/materials/welfare_state.pdf Hentet 13. februar 2009.
- Esping-Andersen, Gøsta (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. New York: Oxford University Press.
- Faber, Stine Thidemann (2008). På jagt efter klasse. Ph.d.-afhandling. Ålborg Universitet: Institut for Sociology, Socialt arbejde og Organisation.
- Giddens Anthony (2002). „There is no alternative – the Third Way is the only way forward.“ *The Independent*. Tuesday, 8 January 2002. <http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/tony-giddens-there-is-no-alternative--the-third-way-is-the-only-way-forward-662471.html> Hentet 13. desember 2009.
- Hagstova Føroya. www.hagstova.fo
- Jákupsstovu í, Beinta (2007). „Velfærd på Færøylene – Ny velfærdsmodell i støpeskjeen.“ I Rafnsdóttir, Guðbjörg, Linda (ed). *Arbejde, helse og velfærd i Vestnorden*. Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknasstova í vinnuvernd.
- Jákupsstovu í, Beinta, Jacobsen, Björg (2005). „Kvinnerollen på Færøyerne i endring – en sammenlikning av kvinners politiske medborgerskab i to kommuner.“ I Berglund (red.). *Med periferien i sentrum – en studie av lokal velferd, arbeidsmarked og kjønnsrelasjoner i den nordiske periferien*. Finnmark: Norut NIBR. 2005:169–200.
- Kabeer, Naila (2001). „Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women’s Empowerment.“ In *Discussing Women’s Empowerment – Theory and Practice*. Sida studies no. 3, pp. 17–57.
- Lomnitz, Larissa Adler (1988) „Informal Exchange Networks in Formal Systems: A Theoretical Model.“ <http://www.colbud.hu/honesty-trust/lomnitz/pub01.PDF>. Heimta 4. mai 2009.
- Rafnsdóttir, Guðbjörg Linda (ed.) (2007). *Arbejde, helse og velfærd i Vestnorden*. Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknasstova í vinnuvernd.
- Sundström, Eva (2006). *Välfärdspolitiska förhållande i Västnorden*. Färöarna, Grönland och Island. TemaNord 2006:520. Köbenhavn: Nordiska ministerrådet.
- Karin Jóhanna L. Knudsen inuiaqatigiit atukkamikkut ineriartornerat pillugu Qiti-usumik Ilisimatusarfimmi, Savalimmiuni Ilisimatusarfiup ataani, ilisimatusarnermik suliaqarpoq (2006 aallarnerfigalugu). Ili-simatusarnerata ilaatigut sammivigaa sui-aassuseq aamma inuiaqatigiit atukkamikkut ineriartornerat. Nunani allani atuarsimavoq sulisimallunilu annertuumik. Karin Jóhanna ilinniarsimasuuvoq cand.scient.soc.-gitut (inuiaqatigiilerineq), Roskilde Universitetscenter-imi.

Karin Jóhanna L. Knudsen inuiaqatigiit atukkamikkut ineriartornerat pillugu Qitiusumik Ilisimatusefimmi, Savalimmiuni Ilisimatusearfiup ataani, ilisimatusearnermik suliaqarpoq (2006 aallarnerfigalugu). Ilisimatusearnerata ilaatigut sammivigaa suaassuseq aamma inuiaqatigiit atukkamikkut ineriartornerat. Nunani allani atuarsimavoq sulisimallunilu annertuumik. Karin Jóhanna ilinniarsimasuuvuq cand.scient.soc.-gitut (inuiaqatigiileri-neq), Roskilde Universitetscenter-imi.

2. Arnat atugarissaarnerlu Kalaallit Nunaanni

MarieKathrine Poppel

Assi: Birger Poppel

2.1. Aallaqqaasiut

2.1.1 Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit inerisarneqarnerinut arnat peqataaneri

1950'kkunni aamma 1960'kkunni danskit naalagaaffiat nutarterinernik an-nertuunik aallarniivoq, G50-itut aamma G60-itut ilisimaneqartut. Nutarte-rinerit iluini siunertatut taaneqartunut ilaavoq, kalaallit innuttaasut atuga-risaat pitsanngorsarneqassasut. Siunertarlu taaneqartoq piviusunngortinniar-lugu, peqqinnissaqarfimmut, inissialiortiternermut, inuiaqatigiit ataqatigiis-sunngortinniarnerninut aammalu aalisakkanik tunisassiorfiliornernut daskit naalagaaffiat aningaasaliissuteqarpoq.

Kalaallit Nunaata nutarteriffigineqarnera, minnerunngitsumillu aalisak-kanik tunisassiorfiliortiternerit, pingaartumik 50'kkut qeqqaniit arnat sulif-feqarfeqarfimmut akuunerannut sunniuteqartumik, ataavartumillu qaffak-kiartortuarsimasumik. 2006-imi ukiup ataatsip iluani sulineq uuttuutigalugu naatsersuinerup takutippaa sulisunit arnat 44 %-iusut. Pisortalli suliffeqarfii-ni arnat sulisut amerlanerullutik. Tassa pisortat kiffartuussiviini arnat marlo-

riaatingajammik angutitut sanilliullugit amerlanerupput, tassani pineqarput isumaginninnerup iluani suliffeqarfiit, peqqinnissaqarfiup iluani suliffeqarfiit (Poppel aamma Kleist 2009).

Kalaallit arnat suliffeqarfimmut peqataanerisa saniatigut, ilinniarsimanik-kut qaffakkiartorneq pisimavoq. Nutarterinerup aallartinnerani arnat amerlanngitsuinnaat meeqqat atuarfiat qaangerlugu ilinniarsimapput, 2008-mili arnat amerlanerusut ilinniartitaanernik piginnaalersitsisunik aallartitsillutik. Taamaallaat tunngaviummik ilinniarfinni angutit sulii amerlanerusuteqarput, ilinniarfinnilu akunnattumik sivisussusilinni aamma ilinniakkani ingerlaqqif-fiusuni arnat amerlanerusuteqarlutik.

Naak suliffeqarfefimmi peqataaneq annertusiartuinnaraluartoq aam-malu ilinniarsimanikkut qaffakkiartortoqaraluartoq – minnerunngitsumik ilinniarfinni akunnattumik sivisussusilinni aamma ilinniakkani ingerlaqqif-fiusuni, Namminersorlutik Oqartussani suliffeqarfinnilu pisortanit pigineqar-tuni qullersat amerlanersaat sulii angutaapput.

„Taamaasillutik Namminersorlutik Oqartussat naalakkersuisoqarfiini, pi-sortaqarfiini aamma aqutsisoqarfiini aqqaniliusunit qulingiluani atorfiit qaf-fasinnerusut (naalakkersuisoqarfinni qullersat, immikkoortortaqarfinni siut-tut aammalu allaffinni qullersat) angutit inuttaqarput“ (Poppel aamma Kleist 2009: 342).

Kalaallit arnartaat 1948-mi qinersisinnaangorput, tamannali pisinnaati-taaffik 1951-mi qinersinermi inatsisartuni sinniisoqalernermik toqqaannar-tumik malitseqanngilaq. Ukiorlu taanna kommunalbestyrelsenut qinersiner-mi issiavinnit 100-sunit issiavik ataaseq arnamit pissarsiarineqarpoq (Agers-kov 1989). Namminersornerulluni Oqartussaannerup atuutilersinneqarne-raniit, kingullermik 2009-mi qinersineq tikillugu, inatsisartuni ilaasortat arnat amerliartortuarsimapput. 2002-mi qinersinermi arnat qineqqusaartut issiavitsigut pissarsiaat aammalu annertussutsimik sanilliussinikkut, aatsaat taama amerliartigaat. Arnat Partiiat¹³ tassani qineqqusaarnermi sassarpoq, anguniagaralugu arnat amerlanerusut naalakkersuinermut akuulernissaat aammalu inatsisartuni kommunalbestyrelsenilu arnat angutillu naligiimmik sinniisoqarnissaat. Inatsisartuni angutit arnaniit sulii amerlanerupput, Naa-lakkersuisunilu nalinginnaasumik ilaasortat eqqarsaatigalugit, arnat angutillu amerlaqatigiillutik.

2.1.2 Naligiissitaaneq aamma naligiissitaaneq pillugu inatsit

Inatsisartut inatsisaat nr. 5, 20. maj 1998-imeersoq tunngavigalugu, Kalaallit Nunaanni Naligiissitaanissamut Siunnersuisoqatigiit pilersinneqarput. Nali-giissitaanissamut Siunnersuisoqatigiit namminneq piumassusertik aallaavi-galugu imal. qinnuivigineqarnertik aallaavigalugu, apeqqutit naligiissi-taanermut tunngasut misissorsinnaavaat. Naligiissitaanissamut Siunner-

¹³ Arnat Partiiat inatsisartunut qineqqusaartitaqarsinnaangortinneqarpoq 1. november 2001. 3. decem-ber 2002 inatsisartunut qinersinermi partii akuuvoq. Partii Inatsisartunut isertitaqanngilaq kingusinnerusuk-kullu qinersisarnemut sassartitaqartarani.

suisoqatigiit inuiaqatigiinni ineriartorneq malinnaaffigisussaavaat, namminersorlutik oqartussanut, kommunenut inuinnarnullu tunngasuni, naligiissitaaneq pillugu siunnersuissallutik. Naligiissitaanissamut Siunnersuisoqatigiit suliatik pillugit ukiumoortumik Naalakkersuisunut nalunaarusiortarput. Soqutigisaqatigiit partiillu innersuussutaat aallaavigalugit, Naalakkersuisut ilaasortanik arfinilinnik toqqaasarput. Siulittaasuat ilaasortaasullu allat ukiuni sisamani atuuttussamik toqqaasarput, Naligiissitaanissamut Siunnersuisoqatigiit atuutilersinneqarnerat aallarnerfigalugu. Ilaasortanik toqqaanermi Naalakkersuisut anguniassavaat arnat angutillu amerlaqatigiisinniarnissaat. Naligiissitaanissamut Siunnersuisoqatigiit kaammattuisapput peqataassallutillu naligiissitaaneq pillugu innuttaasunut oqartussaasoqarfinnullu qaammarsaanernut, taamalu Avannaani naligiissitaaneq pillugu siunnersuisoqatigiiffimmut attaveqaatitut atuutissalluni (Naligiissitaanermut allatseqarfik).

Arnat angutillu naligiissitaanerat aaliangersarneqarpoq Inatsisartut inatsisaat nr. 7, 11. aprl 2003-meersumi:

„§ 1. Inatsimmi siunertarineqarpoq arnat angutillu akornanni, tassa angerlarsimafimmi inooqatigiinnermi aammalu inuiaqatigiinni suliani tamani naligiissitaanerup siuarsarneqarnissaa, aamma arnat angutillu assigiimmik naleqarnerat aallaavigalugu naligiimmik sunniuteqarnissaat periarfissaallu ilanngullugit. Inatsimmi siunertarineqartoq aammattaaq tassaavoq suaassuseq pissutigalugu toqqaannartumik toqqaannangitsumilluunniit assigiinngisitsisoqarnissaanik akiuinissaq“.

2.1.3 Atugarissaarnerup isumaa

Ullutsinni naalagaaffik inuit atugarissaarneranik ingerlatsiviusoq ilaatigut isiginiarneqarsinnaavoq, „*pingasoqiusamik pilersuineramik*“ taaneqartartoq aallaavigalugu. Pingasoqiusamik pilersuineq tassaavoq pisortanik ikiorsiissutit pingasunut assigiinngitsunut avinneqarneri, tamarmillu immikkut tunngaviusumik oqariartuuteqartut, naalagaaffiup, niivernerup innuttaasullu imminnut qanoq ataqatigiinnerat pillugu (Titmuss 1958). Naalagaaffimmut tunngasortaani ikiorserneqarsinnaaneq naalagaaffimmut innuttaanerup malitsigiinnangajappaa, Titmuss-ip taasaatut „*aaqqissuussaannikkut tunngavik*“. Tassani innuttaasut tamarmik isumaginninnermi ikiorsiissutinik pisinnaatitaaffeqarput, ikiorsiissutillu tamanut atuuttumik assigiinnangajallutik. Niiverfimmi isumaginninnermi ikiorsiisoqartarpoq pisinnaatitaaffeqalersitsisoqartarlunilu, Titmuss-ip taasaatut „*suliffeqarfeqarfimmi tunngavik*“. Sillimasertarnermut assingusumik aaqqissuussinikkut, innuttaasoq pisinnaatitaaffissaminik katersisarpoq. Inuttut atukkat allanngorpata, innuttaasoq aningaasatigut ikiorserneqassaaq, ikiorsiutillu annertussusaat aaliangerneqartarluni sulerisuunermit, akissarsiat qaffasissusaannit sulinerullu sivissusaanit. Nalinginnaasumik inuiaqatigiinni ikiorserneqarsinnaanermik pisinnaatitaaffik pilersarpoq pisariaqartitsineq aamma annikilliorneq aallaavigalugit. Titmuss-ip taasaatut „*sinneruttunut tunngavik*“. Nammineq inuttut imminut pilersorsinnaaneq periarfissaaruppat, aammalu tunngaviusumik

pisariaqartitat tamakkiisumik matussuserneqarsinnaajunnaarpata, matussutissat sinneri naalagaaffimmit/isumaginninnermit ikiorsiissutigineqassapput (Larsen aamma Møller 2004:116).

Titmuss-ip pasinnittaasaa Esping-Andersen-imit inerisaqqinneqarsima-voq. Pissutsit qanoq ataqatigiinnerinik paasinnittaatsit sisamat atorpai: suleqatigiiffiusoq, katuuliusoq, kiffaanngissuseqarfiusoq, aammalu naligiimmik periarfissaqarfiusoq (Esping-Andersen 1990).

Suleqatigiiffiusumik paasinnittaatsip, suliffeqarfimmut sammisuu-
sup, isumaginninnermi sillimmasernerit inatsisitigut pilersitat ataatsimut inger-
lanneqarput naalagaaffimmiit, sulisitsisuniit aammalu akissarsiutigalugu
sulisut soqutigisaqatigiiffiiniit. Katuuliusumik paasinnittaatsip ilaqutari-
ussuseq, inuttut akisussaassuseqarneq aammalu inuttut inoqatinut ajunngit-
suliorusunneq pingaartitarai. Kiffaanngissuseqarfiusumik paasinnittaatsip
qulakkeerpaa, naalagaaffimmut innuttaassuseqartut tamarmik isumaginnin-
nermi ikiorserneqarsinnaanerit, tassungalu atasumik ikiorsiissutit ima ap-
pasitsigissallutik, inuit niiverfimmik atuerusussuseqartiinnassallugit, immi-
nut pilersorusussuseqartiinnassallugit. Naligiimmik periarfissaqarfiusumik
paasinnittaaseq siunertaqarpoq, piitsuussuseq kisiat pinaveersaaginnarnagu,
inoqataa-nermili akuulluarsinnaanissaq aamma pillugu (Larsen aamma
Møller 2004).

Esping-Andersen-ip isiginiarpaa, naalagaaffik atugarissaarneq taaneqar-
tut arlaannik ingerlatsiviusup, sulisartoq qanoq annertutigisumik suliffeqar-
feqarfimmi „nioqqutitut“ inissisimajunnaarsinneraa – sulisinnaanerp tu-
niniartariaqarnera, suliffeqarfiup atugassiissutai naapertorlugit. Naalagaaffik
atugarissaarnermik ingerlatsiviusoq agguataarpaa ukununga sanilliullugu:

aningaasarsiornermik tunngaveqarunnaarsitsineq: naalagaaffik atugaris-
saarnermik ingerlatsiviusup ikiorsiissutaasa, inuit ataasiakkaat suliffeqar-
fimmik pisariaqartitsinerannik qanoq annertutigisumik annikillisitsinerat

inunnik ataatsimoortukkaanik assigiinngitsunik atugassaqartitsiviusoq:
tassa naalagaaffiit atugarissaarnermik ingerlatsiviusut naalakkersuinikkut
siunnerfiisa sunniutaat eqqarsaatigalugit, uteqqiasumik pilersitsiuarnermik
allannguisinnaassuseqarnerat imal. inuit ataatsimoortukkaatut atukkamik-
kut assigiinngissuteqarnerannik allannguisinnaassuseqarneri

inuit ataatsimoortukkaatut atukkatigut assigiinngitsunik atugaqartut sule-
qatigiiffiliornerat aallaavigalugu, naalagaaffittut atugarissaarnermik inger-
latsiviusinnaaneramik ineriartortitsinnaaneq, suleqatigiiffiillu naalakker-
suinikkut siunnerfeqarnerinut isiginnittaatsillu pingaarutilimmik ineriartor-
nerinut sunniuteqartut (Esping-Andersen 1990).

2.1.4 Arnat aamma atugarissaarneq

Esping-Andersen-ip atugarissaarnermik paasinnittaasaa isornartorsiorneqal-
lattaavoq, ilaqutariussutsip pingaaruteqarnera, taassumalu niiverner-
mut aamma naalagaaffimmut sunniuteqarneri, soorluttaaq sulinerup isumas-
suinerullu akissarsissutaanngitsup sunniutigisinnaasai eqqarsaatigineqann-

gitsut. Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit ineriartornerat, arnat ilinniarsi-manerannut suliffeqarfeqarfimmullu akuunerannut, kiisalu naalakker-suinnermut akuunerannut iluaqutaasimavoq. Kalaallit Nunaannili atukkatigut naligiinnginnerujussuaq atuummat, nukissallu assigiinngitsumik agguataa-gaanerat peqqutaallutik ilimanaateqarsinnaavoq ataatsimoortukkaat akunne-rini atukkatigut naligiinnginneq suli annertunerusoq (Carlsen 2007:71), soorlu arnat inuusunnerusut akornanni.

Uma misissuinerup „arnat aamma atugarissaarneq“ siunertaaraa „saq-qummersinniassallugu Kalaallit Nunaanni ilaqutariit pillugit naalakker-suinikkut siunnerfilersornermi atugarisatigut aaqqiissutit suut atorniarneqar-nersut, immikkullu arnanut inuusunnerusunut qanoq sunniuteqarnerisut. Ta-matuma saniatigut suussusersiniarpagut atugarissaarneq pillugu naalakker-suinikkut apeqqutit arnanut inuusuttunut/ilaqutariinnut pingaarutilittut isi-gineqartut, aammalu Kalaallit Nunaanni arnat inissisimanerannik, kiisalu arnat angutillu naligiissitaanerannut nukittorsaataasinnaasut“ (Arnat aamma atugarissaarneq pillugit Nunat avannarliit killiit ilisimatusarnikkut misis-suinerat 2009/2010).

Misissuinermi apeqqutit sisamat pineqarput.

Immikkoortoq 2-mi sammineqassapput: Arnat nuttarneri aamma nuttarner-mut peqqutaasut.

Arnarpassuit toqqartarpaat inuiaqatigiinnit avannarpasinnerusuniittuniit nuunnissartik. Avinngarusimasuniit aningaasarsiornikkut ineriartorfiusunut, aammalu nuna qimallugu. Tassalu arnat aamma atugarissaarneq pillugu nunat avannarliit killiit ilisimatusarnikkut misissuinerannut tunuliaqutaasut ilaat.

Suna peqqutaasoraasiuk?

Innuttaasut amerlannginnerat peqqutaava, atugarissaarneq pitsaanngis-suseqarmat imal. arnat angutillu akornanni naligiinnginneq peqqutaava?

Immikkoortoq 3-mi sammineqassaaq: Arnatut inuuneq pitsaasoq.

Ullumikkut Kalaallit Nunaanni arnat inuusuttut akornanni inuuneq pit-saasoq qanoq isikkoqarpa?

Kalaallut Nunaanni pitsaasumik inuuneqassagaanni, suna pisariaqarso-raasiuk?

Immikkoortoq 4-mi sammineqassaaq: Pisortatigut atugarissaarnermik aaqqissuineq.

Pitsaasumik inuuneqarnissassinut pisortat qanoq ikorfartuisinnaappat?

Nunanut avannarlernut allanut sanilliullugit, nunat avannarliit killiit atu-garissaarnikkut aaqqissuineri amerlasuutigut allaanerussuteqarput. Tassa ilaqutariissuit imminnut ikorfartortariaqartarput, inuiaqatigiinni atugaris-saarnikkut kiffartuussinerit pisinnaanngikkaangata. Nunatsinni qinikkavut suli annertunerusumik pisortatigoortumik atugarissaarnikkut aaqqiissuteqar-

niarnerusariaqarpat, naalakkersuineri ilaqutariiussutsikkut apeqqutit aamma „naligiissitaaneq“ eqqarsaatigalugit?

Pisortatigut neqeroorutit illit ulluinnarni inuuninnut qanoq pingaaruteqarpat?

Sulinikkut inuutissarsiuteqarneq aamma ilaqutaqarneq oqinnerpaajussapat, pisortatigoortumik pisinnaatitaaffiit/kiffartuussiviit suut ikorfartuutaanerpaajuppat?

Pisortatigut pisinnaatitaaffiit/kiffartuussiviit suut, arnat angutillu naligiissitaanerannut pingaaruteqarnerpaappat? Uani soorlu eqqarsaatigineqarput pisinnaatitaaffiit meeraq napparsimappat meeqqamik angerlarsimaqatiginissinnaaneq aamma meerartaarnermi sulinngiffeqarsinnaatitaaneq.

Immikkortoq 5-mimi sammineqassaaq: Naligiissitaaneq.

Nunani avannarlerni killerni arnat inuutissarsiornermut akuunerupput, Nunat avannarlernut allanut sanilliullugit. Taamaattoq angutit arnallu akissarsiati-gut nikingassutaat nunani killerni annertunerusutut illuni, nunani kangil-liunerusumi ittunut sanilliullugit. Naligiissitaaneq taaguutaavoq ammasumik oqallinnerni atorneqakkajuttoq.

„Naligiissitaaneq“ qanoq pasiviuk? Kalaallit Nunaanni arnat angutillu akornanni naligiissitaaneq (assigiimmik akissaasersorneqarneq) pisinnaas-sappat suna pisariaqarpa?

Arnat Kalaallit Nunaanni najugaqarusussagunik, arnat angutillu naligiis-sitaanerat qanoq pingaaruteqartigaa?

2.1.5 Misissuineri periuseq

Ilisimatusarnikkut inunnik toqqaannartumik apersueriaaseq atorneqarpoq, misissuinerup siunertai naammassiniarlugit. Paasissutissanik pissarsiniar-nermi atorneqarpoq ataatsimoortunik assigiimmik tunuliaqutalinnik aper-suinikkut. Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit tallimat assigiinngitsut arnanik Nuummi najugalinnik inuttalerneqarput katissimaneq imal. katissi-mannginneq aallaavigalugit; meerartaqarneq imal. meerartaqannginneq aal-laavigalugit; ilinniarsimaneq aallaavigalugu, kiisalu ilinniarnerni sumi in-gerlanneqarsimaneq aallaavigalugu. Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqu-tallit immikkut 5-nik inuttaqarput (takuuk ataani ittoq).

Ataatsimoortunik assigiimmik tunuliaqutalinnik apersuineri apeqqutit ammasut atorneqarput (takuuk qulaani ittut), kalaallisuut nutserneqarsi-masuullutik taamalu apersuinerit ingerlanneqarsinnaasimallutik, apersorne-qartut ilitsoqqussaralugu oqaasit atugaat atorlugit, kalaallisut danskisul-luunniit. Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit immikkut apersorneqar-put akunnerit 2–3 missaanni. Ataatsimoortunik assigiimmik tunuliaqutalin-nik apersuinerit ingerlanneqarput marlunnik aqutsisulerlugit. Aqutsisoq siul-leq ilisimatusarnermi ikiortaasoq Varste M. Berndtsson, ataatsimoortuni peqataasut akunnerminni attavigeqatigiinnerat ikorfartorpaa, apeqqutit oqaa-seqatigiinngorlugit aammalu ataatsimoortuni apersorneqartut kaamattorlugit

oqaaseqatigiinngortitsinissaannut, aammalu isummersornissaannut nalilersuinissaannullu.

Aqutsisut aappaata (misissuinermik aqutsisup) apersuinerit immiuppai, akissutit naqitanngortiterlugit, aammalu apeqquutit tamarmik akineqarnissaat qulakkeerlugu, aammalu paatsuuinerit imal. erseqqissagassat malitseqartit-tarlugit.

2.1.6 Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit

Katillugit ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit tallimat apersorneqarput. Ataatsimoortut inuttalersorneqarnerini pingaartinneqarpoq ukiutigut, ilinniarsimanikkut, qassinik meeraqarnikkut, qanoq inooqateqarnikkut aammalu sumi inuusimanikkut siammasissuseqarnissaat, takussutissianilu ataani ittuni takuneqarsinnaallutik.

Ataatsimoortuni assigiimmik tunuliaqutalinni peqataasut kinaassuser-sineqarsinnaanerit pinaveersaarniarlugu, ataatsimoortut taamaallaat eqik-kaasumik allaaserineqarput:

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit 1: Arnat kisermaat meerartallit.

Arnat kisermaat tallimaasut 23-niit 28-nut ukioqarput, pingasut Nuummi inunngorsimasut, marluk Nuummit kujasinnerusumi inunngorsimallutik. Ataatsimoortut ilaqarput marlunnik ilinniartunik, marluk akunnatsumik sivi-sussusilimmik ilinniagaqarsimasunik, ataaserlu ilinniarsimanngitsoq. Ar-nat kisermaat tamarmik ataatsimik meeraqarput ukioqartut 1½-miit ar-finilinnut.

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit 2: Arnat katisimasut/inooqateqartut ukiut 12 ataallugit ukiulinnik meerartallit.

Arnat katisimasut/inooqateqartut tallimaasut 24-niit 35-nut ukioqarput. Si-samat illoqarfinni inunngorsimasuupput: marluk Ilulissani, ataaseq Sisi-miuni, ataaseq Narsami, tallimaat avannaani nunaqarfimmi. Ataatsimoortut inuttaqarput marlunnik ilinniartunik, marlunnik akunnatsumik sivi-sussusilimmik ilinniagaqarsimasunik ataaserlu ilinniarsimanngitsoq. Arnat ka-tisimasut/inooqateqartut ataatsimiit sisamanut amerlassusilinnik meerarta-qarput, 1-miit 15-inut ukioqartut.

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit 3: Arnat nunap avataani ilinniarsimasut.

Arnat nunap avataani ilinniarsimasut sisamaasut 29-niit 33-nut ukioqarput. Pingasut Nuummi inunngorsimallutik, ataaseq Maniitsumi. Sisamaasunit pingasut ilisimatusarnikkut ilinniarsimasuupput, sisamaallu akunnattumik sivi-sussusilimmik ilinniarsimalluni. Pingasut kisermaajupput meerartaqara-tik, sisamaallu katissimalluni ataatsimik meeraqartoq.

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit 4: Arnat meerartaqanngitsut.

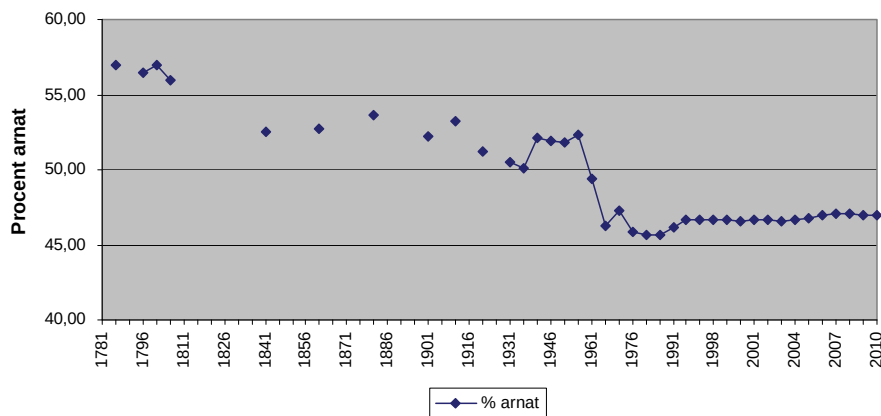
Arnat tallimat merartaqanngitsut 21-niit 33-nut ukioqarput. Sisamat Kalaallit Nunaani inunngorsimasut: ataaseq Nuummi, ataaseq kujataani, marlullu avannaani Qeqertarsuup Tunuani, tallimaat Danmarkimi inunngorsimasoq. Arnat sisamat kisermaajupput, ataaseq inooqateqartoq. Ataatsimoortut marlunnik ilinniartortaqarput, marluk tunngaviusumik ilinniagaqarlutik, ataaserlu ilinniagaqanngitsaq.

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit 5: Arnat inuutissarsiornermut ilinniarsimanngitsut.

Arnat pingasuusut inuutissarsiornermullu ilinniagaqanngitsuusut 21-niit 25-nut ukioqarput. Marluk Nuummi inunngorsimasut, ataaserlu Qeqertarsuup Tunuani inunngorsimasoq. Marluk kisimiittuupput ataaserlu inooqateqarluni. Kisermaat marluusut arlaat marlunnik meeraqarpoq sisamat ataallugit ukioqartunik.

2.2. Arnat nuttarnerat aamma nuttarnermut peqqutaasut

Inuiaqatigiit oqimaaqatigiisumik ineriartorsinnaassappata, sapinngisamik arnat angutillu amerlassutsimikkut naligiittariaqarput. Innuttaasuni arnat amerlanerussuteqarsimapput, 1950'ikkut affaat kingulleq tikillugu, tassa nutarterinerup aallartinnera tikillugu. 1960'kkut ingerlanerannili annertuumik arnat ikinnerussuteqalersimapput.

Titartagaq 1 Kalaallit innuttaasut ataatsimut isigalugit, arnat annertussusaat 1841–2010 (inuit 100-juugaangata arnat qassiusarneri)

Aallerfik: Rasmus Ole Rasmussen (2005) aamma Kallallit Nunaat ukiuni assigiinngitsuni saqqummersitat.

2.2.1. Kalaallit Nunaannit avataaniillu Kalaallit Nunaannut inuit nuuttarnerit

Kalaallit inuiaqatigiit nutarteriffigineqarnerat 1950'kkunni aallartisarneqarpoq. Nutarterinerup ilaatigut malitsigaa annertuumik Danmarkimiit tikerar-toqarmat. Annermik angutit ukiumikkut sulisinnaassuseqartut, nalingin-

naasumik sivikitsumik Kalaallit Nunaannut nunassikkallarusuttut. Tikerar-toqarnerata malitsigisimavaa kipisuitsumik angutit ukiumikkut sulisinnaas-suseqartut amerlanerussuteqartuarnerat. Kalaallit Nunaannut nuuttartut amerlanertigut suli angutaapput, massakkullu aamma arnat Kalaallit Nunaanniit nuuttartut angutinit amerlanerullutik (Poppel 2006).

Takussutissiaq 1. Innuttaasut amerlassusaat, suaassutsimut ukiunullu agguarlugit, 1. januar 2007

	Angutit	Arnat	Katillugit
Katillugit	30.005	26.643	56.648
Ukiut 0–6	3.036	2.966	6.002
Ukiut 7–14	3.928	3.829	7.757
Ukiut 15–17	1.460	1.384	2.844
Ukiut 18–24	2.960	2.905	5.865
Ukiut 25–59	15.591	12.849	28.44
Ukiut 60–66	1.783	1.294	3.077
67 imal. Amerlanerusut	1.247	1.416	2.663

Aallerfik: Kalaallit Nunaani Naatsersueqqissaartarfik 2007

Kalaallit Nunaanni katillugit angutit arnanit 12 procentinik amerlanerupput. Ukioqqortussutsini 25-niit 59-inut angutit 3.000-tingajannik arnanit amerlanerupput. Tassunga pingaarutilimmik peqqutaataapput angutit kisermaat, Kalaallit Nunaannut sivikinnerusumik sivilsinnerusumilluunniit suliarlorlutik nuuttartut. Ataatsimoortut pineqartut iluini amerlanerpaartaat tassaapput angutit sanaartormik inuutissarsiteqartut. 2006-imi „Kalaallit Nunaata avataani inuusimasuni“ angutit sulisut 2.600 missaannik amerlanerussuteqarput. Tassani „amerlanerussuteqarnermi“ 1.500 missaat sanartormerup iluani aammalu assartuinnermik suliaqartuupput. (Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfik 2008).

2.2.2. Arnat nuuttarnerinut peqqutaasut

„Amarpassuit inuiaqatigiinnit avannarpasinnerusuniittunit nuunnissartik toqqartarpat. Avinngarusimasuniit aningaasarsiornikkut ineriartorfiusunut, aammalu nuna qimallugu. Tassalu arnat aamma atugarissaarneq pillugu nunat avannarliit killiit ilisimatusarnikkut misissuinerannut aatsaat aallartilaartumut tunuliaqutaasut ilaat“.

Ataatsimoortunut assigiimmik tunuliaqutalinnut apeqqutit ukuupput: Suna peqqutaasoraasiuk? Innuttaasut amerlannginnerat peqqutaava, atugarissaarneq pitsaanngissuseqarmat imal. arnat angutillu akornanni naligiinnginneq peqqutaava?

Arnat ilaat nuuttarput pitsaaneruseqarnerumik ilinniagaqarniarlutik suliffeqaler-niarlutillu. Pingaarnertut suna pillugu arnat nuuttarnerinut, apersukkani immikkoortuni ataatsimut oqariartuutigineqarpoq: nunaqarfinniit illoqarfinnut aammalu illoqarfinnit minnerniit annernut, kiisalu Kalaallit Nunaanniit Danmarkimut nuuttarnernut peqqutaanerpaasutut taaneqarput ilinniarnissa-

mut periarfissagissaarnerunissaq, sungiusaammik sulinissamut ilinniakkallu iluani suliffissaqarnissamut periarfissagissaarnerunissaq. Arnaq meerartaqanngitsoq oqarpoq:

„Arnat kalaallit angutiniit ilinniagartuninngortarneri qularutissaanngilaq. Taamaattumik arnat suliffissaqarfiusumut inissittariaqartarput. Qaavtigullu Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit ineriartornerminni, immaqa ilinniarnissamut atugassarititaasut amerlasuunut pitsaanerpaajunngimmata. Taamaattumik soorngunami Kalaallit Nunaata avataanut ilinniarneq toqqarneqartarpoq. Amerlasuutigut inuit ilinniagaqarusutartarput Kalaallit Nunaanni tiguneqarsinnaanngitsumik, imal. isumaqartoqarmat maani nunami tiguneqarsinnaasoq, Kalaallit Nunaata avataani ilinniarneq tigugaanni pitsaanerussaasoq“.

Arnaq inuutissarsiummik ilinniarsimanngitsoq isumaqarpoq, „sinerissamit amerlasuut ilinniagaqalerniarlutik Nuummumut nuuttartut“. 2008–2009-mi nuna tamakkerlugu kalaallit inuiaqatigiinni nuttarneq misissuivigineqarpoq, minnerunngitsumik naatsorsuutigineqarmat piffissami aggersumi inuutissarsiornikkut annertuunik aallartitsisoqassasoq¹⁴. Nuttarneq pillugu qulaajaa-nermi apeqqutigineqarpoq, suut peqqutigalugit nuuttoqartarnersoq. Arnat akissutaat ima agguataarneqarsinnaapput: 11,2 % „allamik suliffeqalerusullutik“; 12,4 % „nammineq ilinniagaqarusullutik“; 8,4 % „suliffittaarusullutik“; 7,5 % „suliffimmi qaffassarsinnaajumallutik“; 7,9 % „akissarsia- gissaarnerumallutik“; 6,4 % „suliffimmi atukkat pitsaanerusut angujumallugit“ (Rasmussen 2010:11)

Arnat ilaat nuuttarput ineqarnikkut atukkat pillugit

Kalaallit Nunaanni inissialiortiterneq ukununga avitaavoq:

- tamanut atugassanik, innuttaasunut inissialiortiterneq (utaqqisut allattorsimaffiini tulleriiaanerit malillugit tunniussisoqartarluni),
- inissiat inuit namminneq pigisaat (taakku iluini amerlasuut pisortanit taperneqarlutik inissiat – soorlu inissiaatileqatigiiffiit) sulisorisanut inissiat, atorfinitsitaanermut atasumik tunniunneqartartut (tunniunneqartut tamangajalluinnarmik sulisorisanut ingerlaqqiffiusumik ilinniagalinnut tutsinneqartarput).

Arnaq inuutissarsiummik ilinniagaqanngitsoq oqarpoq:

„Kisianni Nuummi innuttaasunut ilinniarnermik aallartitsiniarneq ajornakusooqaaq, inissaqarniarnikkut atukkat peqqutigalugit, soorlu initaarniarlutik utaqqisorpassuummata, ilinniartunullu inissiat amigaataammata. Taamaattumik amerlasuut Danmarkimut nuuttarput“.

¹⁴ Nuttarneq pillugu misissuineq „Kalaallit Nunaanni nuttarneq“ pingasokuusamik misissueqqissaarner-taqarpoq: piffissami 1996–2006 nalunaarsukkat tunngavigalugit misissueqqissaarneq, innuttaasut agguar-taamerinut naapertuuttumik immersugassatigut inunnik 1.559-inik misissueqqissaarneq, aammalu aper-suinikkut misissueqqissaarneq: qanimut apersuinerit 177-it.

Arnaq nunap avataani ilinniarsimasoq isumaqarpoq, „arnat inissaqannginertik peqputigalugu avammut nuukkusuttartut“. Nuttarneq pillugu misissuineq naapertorlugu, arnat 4,5 % oqarput „(pitsaanerusemik) initaarnissaq“ peqputigalugu nuuttarlutik (siulianisut:11).

Pisinnaalersitsisumik ilinniarsiit amerlanerpaartaat Nuummiipput. Namminersorlutik Oqartussat Nuummi ilinniartunut inissiaataat, „sinerissamiit“ (tassa Nuup avataaniit)¹⁵ ilinniariartunut atugassiaapput. Nuummeersunut ilinniartunut inissiat Sermersuup Kommuneata pigisai, amerlanngillat. Tamanut atugassanik innuttaasunut inissialiat attartortakkat, ilinniartutut aamma ilinniarsimanngitsutut pissarsiarinissaat Nuummi ajornarneruvoq, Danmarkimut sanilliullugu. Ullumikkut Nuummi initaarniartut ukiut 15-nit misaat utaqqisariaqartarput, ilinniagaqarsimaneq aqputigalugu suliffittaangikaanni initalimmik, imal. inissiaatileqatigiiffitsigut aamma nammineq pigisatut initaarnikkut, nammineq – angajoqqaalluunniit ikiortigalugit – akilersukkamik. Taamaattumik arnat ilaat nuuttarput, inuunerminni atukkatik oqinnerulersinniarlugit.

Arnat ilaat nuuttarput, namminneq nappaatertik imal. meeqqami nappaataat peqputigalugu

Arnaq nunap avataani ilinniarsimasoq isumaqarpoq: „arnat nuna qimakusuttaraat, namminneq imal. meerartami nappaateqalerneqat peqputigalugu, inuuneq navianartorsiortinneqalerpat“.

Nuttarneq pillugu misissuinerimi arnat 1,5 % „peqpinneq peqputigalugu“ nuuttarput, aammalu 3,9 % „pisortat neqeroorutaat (assers. peqqinnissaqarfik, meeqqeriveqarneq, utoqqarnik isumassuineq il. il.) peqputigalugit nuuttarlutik (siulianisut:11).

Nammineq imal. meeqqat nappaataat peqputigalugit nuuttarnerit pillugit, pisortatigoortumik nalunaarsugaqanngilaq. Kisianni innarluutillit pillugit kisitsisit uppersarparaat, innarluutillit sulit Danmarkimi sullinneqartussanngortinneqartartut. „2008-mi kalaallit innarluutillit 105-mit Danmarkimi najugaqarput, sulilu amerliartorlutik. Kalaallit Nunaanni meeqqat innarluutillit ilaqtaminniit avissaartinneqartarput, innarluuteqarnertik peqputigalugu“ (Ilassutitut Pisortatigoortuunngitsumik Suliniaqatigiiffinnit nalunaarut 2009).

Arnat ilaat nuuttarput meeqqami periarfissaat pillugit

Arnaq katisimasoq meeralik oqarpoq: „arnat nuuttarput sunngiffimmi sammisassat pillugit aammalu meeqqatik pitsaasumik atuarsinnaaqullugit“.

Nuttarneq pillugu misissuinerimi arnat 9 %-iisa peqputigaat „meeqqami ilinniarnertat“, aammalu 8,1 %-iisa nuunnermut peqputaatillugu „sunngiffimmi periarfissat“ (Rasmussen 2010:11).

Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisussaaleqineq annertuvoq. 2009-meersumi „Danskiteq naalakkersuisuisa Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit FN-ip Komité-

¹⁵ Namminersorlutik Oqartussat pisusaapput avataanit ilinniariartunut inissamik neqerooruteqassallutik, ilinniarsit Namminersorlutik Oqartussanit akuerisaappat imal. sungiusaammik sulisoqalersillugu, taannalu allami ingerlanneqarsinnaanngippat. Akerlianik najukkami ilinniarnermik ingerlatsisoqartillugu, ilinniartumik inissaqartitsinissaq kommunep susassaqaqfigaa.

anut nalunaarutaa – sisamassaanik nalunaarutiginninnermut, Illassutitut Pisortatigoortuunngitsumik Suliniaqatigiiffinnit nalunaarummi“ atuarneqarsinnaavoq „Naalakkersuisut pisortatigoortumik nalunaarutaasa takutikkaat, piusumik illoqarfinni atuarfiit ilinniartitsisutut ilinniarsimasut 40 % amigaa-tigineqartut, aamma nunaqarfinni 80 % amigaataasut. 2000-imiit ullumik-kumut kalaallit meerartaasa atuarfiani ilinniartitsisutut ilinniarsimasut ikile-riarsimapput 863-iniit 858-inut (§ 36 naapertorlugu apeqquteqaat Ukiakkut Ataatsimiinneq 2008). 2007–2008-mi atuarfiusumi kommunet aqqanillit ilinniartitsisut pisariaqartitami 70 %-ii ataallugit ilinniartitsisussa-qarput, kommunellu arfinillit ilinniartitsisut pisariaqartitami 60 %-ii ataallugit ilin-niartitsisussa-qarput (KANUKOKA)¹⁶“.

Meeqqat Inuusuttullu Pillugit Ilisimasaqarfiup, MIPI-p meeqqat ilor-risimaarnerat pillugu misissuinerata takutippaa, ilorrisimaarneq sunngiffim-milu sammisassa-qarnissamut periarfissa-qarneq, erseqqissumik imminnut ata-qatigiittut. Niviarsiaqqat 66 %-ii aammalu nukappiaqqat 65 %-ii ilor-risimaarnartumik atugallit, pitsaalluinnartumik imal. pitsaasumik atuartut, illuatungaani inuusuttut sinneri affaanit ikinnerusut, nalunaartut „ilor-risimaaratik“ (MIPI 2007).

Arnat ilaat nuuttarput imminnut misilerarniarlutik

Arnat meerartaqanngitsut oqaatigaat, arnat nuttarnerinut aamma peqqu-taasinnaasoq, innuttaasut ikippallaarnerat, taamalu arnat ulluinnarni unam-millernartunik naammattuugassaaleqisartut.

Arnaq katisimasoq aqqaneq-marluk ataallugit ukiulinnik meeralik isuma-qarpoq: „arnat nuuttarnerinut peqqutaqataasinnaasoq, arnat ilaqtaminnut qilersorsimannginnerulersimanagerat, kinguaariit arlaqanngitsut matuma sior-nanut sanilluullugu. Qimagullutik aallarnissaminnut periarfissagissaarnerup-put, imminnut eqqarsaatiginerulernikuupput, tamannalu periarfissaq amer-lasuut misilittarpaat“.

Nuuttarneq pillugu misissuinermi arnat 10,5 %-iisa „ilaqtariinnermi pis-sutsit“ nuunnermut peqqutitut taakkartorpaat. (Rasmussen 2010:11).

Sorsunnersuup aappaata qaangiunneraniit Kalaallit Nunaanni arnat katin-nissakkut, ilaqutaqarnikkut, suliffeqarnikkut, ilinniarnikkut naalakkersuinik-kullu akuunissamut annertunerusunik periarfissaqaleriartorsimapput. 1955 sioqqullugu avinnissaq periarfissaasimanngilaq. 1954-imi Kalaallit Nunaan-ni katittarneq aamma avittarneq pillugu inatsit akuerineqarpoq. 1955-imilu inatsit atuutilersinneqarluni¹⁷. Pilersuinissamut, paarsinissamut perorsaanis-samullu arnat ilaqtaminnik aammalu ilaqutaqarnissamik isumalluuteqarne-rat annertunerungaatsiarpoq, suliffeqarfeqarfimmut appakaatinngikkallara-mik meeqqanullu paaqqinniffinnik pilersitsiortorneq annertusineqanngikkal-larmat (takukkit kisitsisit ataani ittut). Nutarterinnermi ukiut qulit siulliit ilui-ni, ilinniarnissamik toqqagassat, pingaartumik arnanut killeqarsimaqaat.

¹⁶ KANUKOKA taaguutaavoq Kalaallit Nunaanni Kommune Kattufiannut.

¹⁷ Kalaallit Nunaanni katittarneq aamma avittarneq pillugu inatsit nr. 152, 11. maj 1954-imeersoq, Na-lunaarummi nr. 28 af 15. februar 1955-imeersoq, 1. juli 1955 atuutilersinneqarpoq (Udvalget for Samfunds-forskning i Grønland 1961:12).

1950'kkunni aamma 1960'kkunni inuiaqatigiit nutaamik aqqisugaanerat aammalu aalisakkanik tunisassiornermut nakkussiartuaarnerup kiisalu tunisassiorfeqaleriartuaarnerup ilinniagaqarnissamik pisariaqartitsineq¹⁸ nas-sataaraa, pingaartumik sanaartornerup iluani, aammalu amutsivinnut assartuiner Mullu atasumik kiffartuussivinni (Namminersornerullutik Oqartussat 1995). Piffissami tassani arnat pingaartumik ilinniarsimanngitsutut sulisorineqarput – aalisakkanik tunisassiornerup iluanittaaq.

Takussutissiaq 2. Meeqqanik paaqqinniffiliortiterneq 1968–1998

	Meeqquarivinni inissat amerlassusaat	Pisariaqartitanik matusineq (inissat/amerlassutsit 0–6 ukiullit) **	Kommunet aqutigalugit angerlarsimaffinni paaqqinniffiit
1968	1.132	11 %	
1978	1.720	34 %	128
1988	2.485	35 %	595
1998	3.785*	56 %	317

Oqaasertaliussaq: * sunngiffimmi angerlarsimaffiit ilanngullugit. **Pisariaqartitanik matusineq naatsersorneqarpoq, kommunet aqutigalugit angerlarsimaffinni paaqqinniffiit ilanngunnagit

Aallerfik: Ukiuni assigiinngitsuni saqqummersittakkat Beretning for Arbejds- og Socialdirektionen-imiit aamma Ukiuumoortumik kisitsisigut paasisutissaniit

1979-imi namminersornerulluni oqartussaaneq eqqunneqarneragut, kinguneratigullu danskit naalagaaffianniit oqartussaaffinnik tigusiartuaarneq ilutigalugu, suliffissat amerlasiartortut pilersiororneqarput, soorlu (siuller-millu) ilaatigut isumaginninnerup ilinniartitaanerullu iluani, taamalu sumiiffinni sulisinnaasut ilinniarsimasut atorfissaqartinneqalerlutik. Taamalu namminersornerullutik oqartussat – pingaartumik 1980'kkut naajartornerini – ilinniartitaaneq qaffassarniarlugu nukinnik annertuunik atuinerisa kingunerisaanik, ilinniarnissamut periarfissat nutaat saqqummerput, minnerunngitsumik arnat periarfissatut atorsimasaannik.

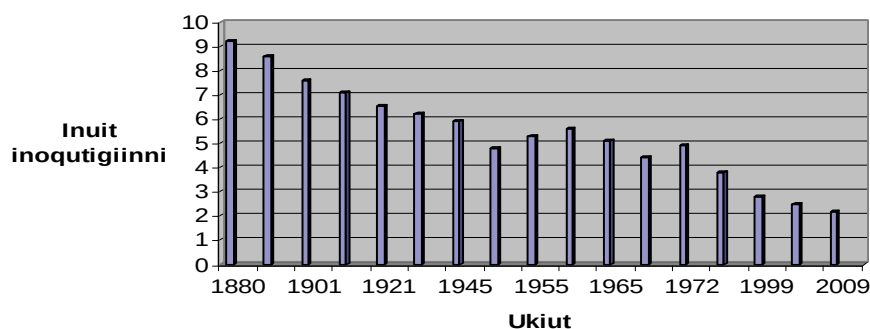
Kalaallit arnartaat 1948-mi taasisinnaanngorput, taamatullu naalakkersuinerup iluani susassaqaarfinni qinerneqarsinnaanngorlutik. Pingaartumik ukiuni kingullerni 20-ni, periarfissaq tamanna arnat atorluarnerulersimavaat. Inuiaqatigiinni ineriartorneq taaneqartoq ataatsimut eqqarsaatigalugu kinguneqarsimavoq, ullumikkut arnat inuusuttut aanaakkuinut aamma aanaakkuinut sanilliullugit, toqqagassaqaarnerummata, aammalu nammineq aalian-giisinnaassusertik atorlugu¹⁹.

Ilaqutariussutsip allanngorneranut takussutissat arlaqartut ilagaat, aggu-aqatigiisillugu inoqutigiit amerlassusaasa allanngornera. Ukiut 50-it matuma siorna aggu-aqatigiisillugu inoqutigiit amerlassusaat arfinilingajaasimapput, ullumikkut kisitsit taanna marlunnik sinneqalaartoq. Tamanna ilaatigut takuneqarsinnaavoq ullumikkut pissutsit imaammata, inoqutigiinni kinguaariit pingasuusut qaqutigoortorujussuannngorsimammata (illuatungaani utoqqaat

¹⁸ Piffissami tassani ilinniagaqartut (pingaartumik angutit inuusuttut) toqqarneqartarput Danmarkimi ilinniagaqartussatut.

¹⁹ Arctic Human Development Report-imi (AHDR 2004) sammineqarput (kapitali 11-imi) arnat atugaat pillugit apequtit arlaqartut – ilaatigut Nunat issittut avannarlemiit aammalu Nunat issittut avannarler-nut arnat nuttamerat pillugu, amanut nukiisertameq pillugu aammalu naalakkersuiniikkut qinikkat akomanni akuunerat pillugu.

illuini inissiat amerlanerujartortut), inunngortartut amerlassutsimikkut appar-tormata, inoqutigiinnilu kisermaat (ilinniartunut inissat ilanngullugit) aammalu pilersuisut kisermat amerlanerujussuanngorsimmata. Pissutsit arlaqartut tamakku kinguneqarput, ileqqutoqqatut suaassutsikkut atuuffiit allanngornerannik aammalu arnat tunngavigalugu suliassanik agguataarisarne-rup allanngorneranik, taamalu arnarpasuit ilinniarnissamut suliffeqarfeqar-fimmilu akuunissaminut periarfissagissaarnerulernerannik kinguneqartoq.

Titartagaq 2. Kalaallit inoqutigiit angissusaat. Agguaqatigiissillugit 1880–2009-mut.

Aallerfik: Bentzon 1968: q. 54; Danmarks Statistik (1965, 1970)

From, Jensen, Friis og Kjær (1975); Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfik: Kalaallit Nunaanni ilaqutariit atugaat (1995b); Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfik: Ukiuumoortumik kisitsisigut paasisutissat: ukiut saqqummersitsiviit assigiinngitsut.

1880-miit 2009-mut inoqutigiit angissusaat apparisimavoq pingajorarterut marloriarlugu, qulingiluanit (9) pingasut (3) missaannut.

Taamatut allanngortoqarnera ineqarnikkut atukkat pitsaanerulernerannik kinguneqarpoq, aammalu inigisat pitsaanerulernerinik, kiisalu ilaqutariittut inuunerat siornagut inoqutigiit ataatsimoortut kinguaariittut pingasuusarne-rat annertuumik allanngorsimalluni, tassa ullumikkut ilaqutariit nalinginnaa-sut tassaalersimallutik kinguaariit marluk (angajoqqaat meeqqallu) – akut-tunngitsumik pilersuisoq kisermaa.

2.2.3 *Eqikkaaneq*

Inuunermi killiffinni assigiinngitsuni arnat apersorneqartut²⁰ isumaqarput, nunaqarfinniit illoqarfinnut, aammalu illoqarfinniit minnernit illoqarfinnut annernut, kiisalu Kalaallit Nunaanniit Danmarkimut arnat nuuttarnerinut pingaarnertut peqqutaasoq, arnat inissaqarniarnermikkut, ilinniarnermikkut, sungiusaammik suliffissaqarnermikkut, ilinniakkallu iluani suliffissaqarnik-kut periarfissaminik pitsaanerulersitsiniarnerat. Aamma peqqissutsikkut atukkat, aammalu sunngiffimmi sammisassaqaarnikkut periarfissagissaarne-runissaq, kiisalu meerartat atuarnermikkut atugarissaarnerunissaat, ataatsi-moortut assigiimmik tunuliaqutallit apersorneqarnerminni qitiusumik peqqu-titut taakkartorpaat. Naggataatigullu ilaqutariussutsip suaassutsikkullu

²⁰ Malugiuk arnat Nuummi najugaqavissuunngikkunik, ilinniarnerminnut atasumik Nuummot pisi-masuummata.

atuuffiit allanngoriartornerisa, arnat amerlasuut siornatigornit periarfissaqarnerulersippaat namminneq toqqassallugu, sumi najugaqarniarnerlutik.

2.3. Arnatut inuuneq pitsaasoq

Kalaallit Nunaanni arnanut „inuunerup pitsaasup“ atorsinnaanera annertuumik attuumassuteqarpoq, nammineq napatissinnaanermut.

Ataatsimoortunut assigiimmik tunuliaqutilinnut apeqqut: Ullumikkut Kalaallit Nunaanni arnat inuusuttut akornanni inuuneq pitsaasoq qanoq isikkoqarpa?

2.3.1. Suliffeqarfeqarfiimmattuumassuteqarneq aamma ilinniarsimaneq

Arnaq katisimasooq aqqaneq-marluk ataallugit ukiulinnik meeralik isumaqarpoq: „inuuneq pitsaasoq tassaavoq angerlarsimaffeqaraanni isertitaqarlunilu ilaqutariit inuussutigisinnaasaannik“.

Arnaq inuutissarsiummik ilinniarsimanngitsoq oqarpoq: „ilinniarneq inuunermut pitsaasumut isissutissaavoq, suliffiit aqqutigalugu initaassaatis, suugaluarnersunullu akissaqalissallutit. Aammali ilinniarsimanngikkaluarluni pitsaasumik inuuneqartoqarsinnaavoq, pisortat ikorfartuinerisigut“.

2007-imi inuit ataasiakkat isertitat Nuummi qaffasinnerpaapput, agguaqatigiisillugit 236.000 DKK., illoqarfinnilu anginerusuni isertitat agguaqatigiisillugit ima illutik: Qaqortumi (kujataani): 162.000 DKK., Sisimiuni (qeqqani): 179.000 DKK., aamma Ilulissani (avannaani): 155.000 DKK. Kisitsisit takutippaat, Nuuk immikkooruteqartoq, ukiuni 2002-miit 2007-imut isertitat qaffakkiartornerat annertunerusimammat. Illoqarfinnut annernut allanut sanilliukkaanni, taakku illoqarfiit allat qaffasigeqatigingajallugit (Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfik 2009c).

2009-mi agguaqatigiisillugu qaammammut suliffissaaleqipput²¹ inuit 1.313, assigalugu suliffissaaleqineq agguaqatigiisillugu 4,6 %-iusooq. Suliffissaaleqineq angutit arnallu akornanni assigiimmik atorneqanngilaq, tassaami angutini suliffissaaleqineq 5,4 %-iuvoq, arnanullu suliffissaaleqineq 3,8 %-iulluni. Suliffissaaleqisut amerlanerpaartaat ilinniarsimasuunngillat, tassa 82 %-ii (inuit 1.077-it), taakkunannga angutit 623-it, arnallu 454-iullutik. (Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfik, 2009a, takussutissiaq 8).

2.3.2 Suliffeqarfeqarneq

Ukiut 50-singajaat matuma siorna nutarterineq aallartimmalli, Kalaallit arnat suliffeqarfeqarnermut akuunerat annertusiartuinnavissimavoq. 2006-imi agguaqatigiisillugu sulisinnaasut tamakkeraanni, 44 %-ii arnaapput. Sulias-

²¹ Taaguummi „agguaqatigiisillugu qaammammut suliffissaaleqineq“ uani atomeqartumi, pineqarput illoqarfinni qaammatip qeqqani suliffissaaleqisut kisinneqameri, sulisinnaasunut tamanut sanilliullugit (ukioqqortussutit 15–63). Kisitsit (1.313), uani atomeqartoq tassaavoq qaammatit ataasiakkaat qeqqanni suliffissaaleqisut agguaqatigiisinneri.

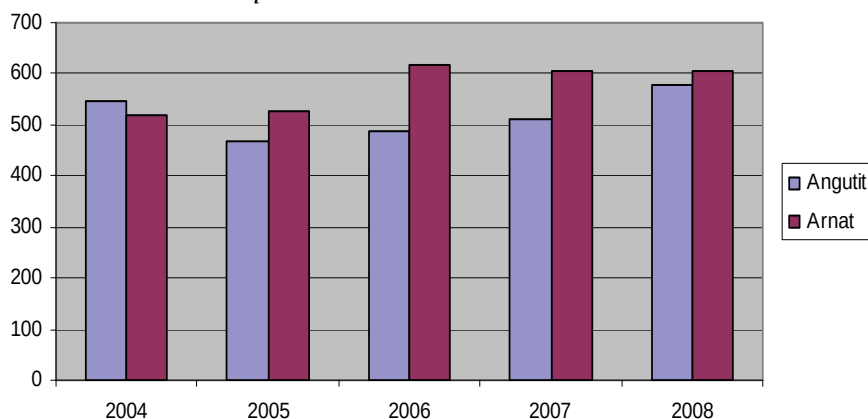
saqarfinni arlalinni angutit amerlanerupput (takuuk takussutissiaq 3), pisortalli sulliviini, soorlu pisortat kiffartuussiviini, isumaginnittoqarfiini, peqqinnissaqarfiini, ilinniartitaanerullu iluani, arnat angutiniit marloriaatingajammik amerlanerupput (Poppel aamma Kleist 2009).

Takussutissiaq 3. Akissarsiortut katillugit, inuutissarsiummut suaassutsimullu avillugit, 2005 aamma 2006.

	2005			2006		
	Arnat	Angutit	Katillugit	Arnat	Angutit	Katillugit
Akissarsiortut katillugit	12.696	16.012	28.708	13.005	16.468	29.473
Pisortat ingerlatsivii, illersorneq aamma isumaginninnermi sillimmasernerit	8.156	4.731	12.887	8.347	4.717	13.064
Niiverneq aamma iluarsartuussineq	2.008	2.767	4.775	1.974	3.030	5.004
Assartuineq	600	1.902	2.502	628	1.954	2.582
Unnuisarfiit aamma neriniartarfiit	487	394	881	471	389	860
Illuuteqarneq, attartortitsineq, niivernerit kiffartuussineq il. il.	402	766	1.168	466	815	1.281
Tunisassioq	265	600	865	281	643	924
Sanaartorneq	246	2.618	2.864	246	2.658	2.904
Allat ataatsimoortumik, inooqatigiinnermut inummullu ataasiakkaanut kiffartuussiviit	205	296	501	224	291	515
Aningaaseriviit, aningaasalersuinerit- aamma sillimmasiinerit	100	61	161	104	61	165
Aalisarneq	79	1.324	1.403	91	1.351	1.442
Innaallagissamik, gassimik, kissamik imermillu pilersuineq	70	374	444	74	347	421
Peqqinnissaq aamma atugarissaarneq pillugit sullissiviit il. il.	44	12	56	60	26	86
Ilinniartitaaneq	24	20	44	28	22	50
Aatsitassarsiorneq	8	131	139	10	149	159
Nunalerineq, pinierneq aamma orpinnik atuineq	1	15	16	1	13	14

Aallerfik: Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfik 2008

2.3.3 Ilinniartitaaneq

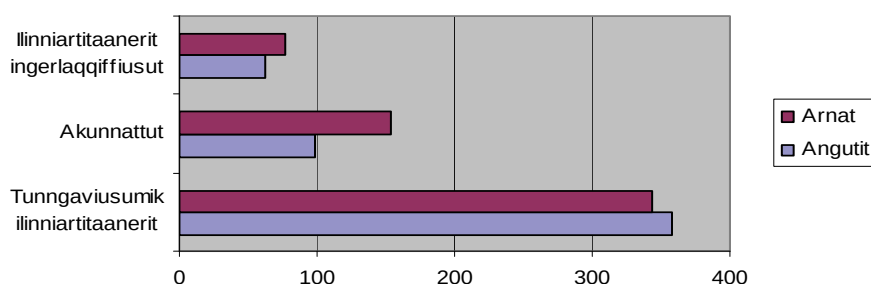

Titartagaq 3. 2004-miit 2008-mut ilinniakkat aallartitat amerlassusii, suaassutsimut, aggu-aqatigiisillugu ukiunut, ilinniakkap suuneranut ukiullu suuneranut avillugit.

Aallerfik: Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfik 2009b

2004-miit 2008-mut ilinniarnernut piginnaanngortisiviusunut aallartittut eqqarsaatigalugit, angutit arnallu amerleriaput.

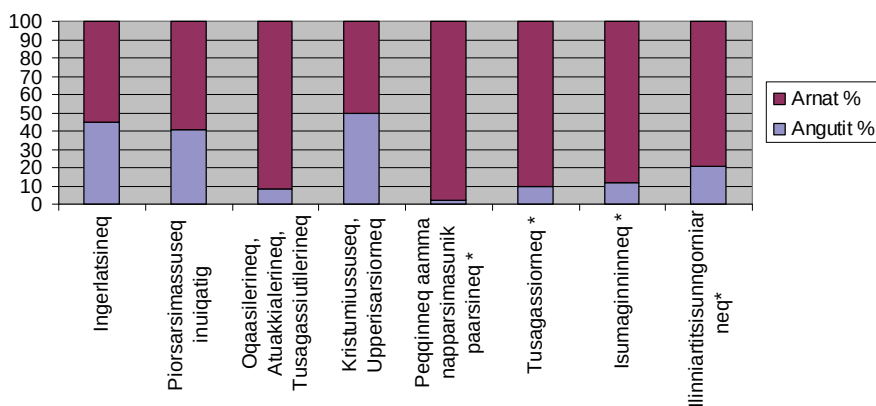
„1979-imi namminersorerulluni oqartussaanerup atuutilersinneqarne-raniit, ilinniartitaanermut aningaasaliissuteqaleriartornerup malitsigisaanik, arnat amerlanerit pingaartumik niivernerup allaffissornerullu iluini ilin-niartunngortalerput, aammalu isumaginninnerup, peqqinnissaqarfiup ilin-niartitaanerullu iluini tunngaviusumik ilinniarnernik, akunnattumillu si-visussusilimmik ilinniarnernik aallartitsisalerlutik.“ (Poppel aamma Kleist 2009: 341)

Titartagaq 4. 2004-miit 2008-mut ilinniakkat aallartitat amerlassusii, suaassutsimut aggu-aqatigiisillugu, ilinniakkallu suuneranut avillugit.

Aallerfik : Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfik 2009b

Sanilliukkaanni arnat amerleriarnerusimapput, taamalu ilinniakkani tamani amerlassutsimikkut angutit qaangersimallugit, ataaseq minillugu, tassalu „tunngaviusumik ilinniakkat“, sulii angutinit amerlanerusunit ilinniarni-gineqartut.

Titartagaq 5. Ilisimatusarfimmi ilinniartut, 2009. Suaassutsimut avillugit.

Aallerfik: Oktober 2009-mi Ilisimatusarfimmi Ingerlatsinerumut Immikkoortoqarfimmik qinnuivigininnera aallavigalugu, ilisimatusarfimmi ilinniartut allattorsimaffii misissorneqarput.

Oqaasertaliussa: * takutitsivoq, ilinniartitsivimmi/immikkoortoqarfimmi qaffasinnerpaamik anguneqarsinnaasut tassaasut ilisimatusarnerup atani ilinniagaq piginnaanngorfiusoq

Ilisimatusarfik 1987-imi tunngavilerneqarpoq. Kalaallit arnat Ilisimatusar-fimmi ilinniartut annertussusaat, ilinniarni tamani angutinit annertuneru-voq.

2.3.4 Suliffimmi qaffakkiartorneq

Arnaq katisimasooq, aqqaneq-marluk ataallugit ukiulinnik meeralik oqarpoq: „inuuneq pitsaasooq tassaavoq soqutiginaartumik suliffeqarneq, siuttut suleqa-tillu tapersersuit ikorfartuisullu, suliffimmilu inuttut inerikkiartornissamut sammisumik pikkorissarnissamut periarfissiisooq“.

Takussutissiaq 4. Namminersorlutik Oqartussat ingerlatsiviani, arnat angutillu siuttu-tut (naalakkersuisoqarfinni qullersat, immikkoortoqarfinni siuttut aamma allaffinni qullersat), maj 2009, amerlassutsit aamma annertussutsit (%)

Naalakkersuisoqarfiit, pisortaqaarfiit aamma aqutsisoqarfiit	Amerlassutsit		Annertussutsit (%)		Katillugit
	Arnat	Angutit	Arnat	Angutit	
Ilaqutariinnermut Naalakkersuisoqarfik	4	0	100	0	4
Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinnermut Naalakker-suisoqarfik	2	1	66,7	33,3	3
Nunanut Allanut Pisortaqaarfik	1	2	33,3	67,7	3
Inuutissarsiinnermut Aatsitassanullu Naalakkersuisoqarfik	1	2	33	67	3
Naalakkersuisut Siulittaasuata Naalakkersuisoqarfia	3	7	30	70	10
Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik	3	7	30	70	10
Akileeraartarnermut Aqutsisoqarfik	2	6	25	75	8
Ineqarnermut, Attaveqarnermut Angallannerimullu Naalak-kersuisoqarfik	2	8	20	80	10
Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut	1	4	20	80	5
Ilageeqarnerimullu Naalakkersuisoqarfik					
Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqaarfik	0	4	0	100	4
Namminersorneq pillugu allaffik	0	1	0	100	1
Katillugit	15	33	31	69	48

Aallerfik: Namminersorlutik Oqartussat quppernerat: www.nanoq.gl naapertorlugu qullersat suiaassutsikkut qanoq agguar-taarsimaneri naatsorsorneqarsimapput: naalakkersuisoqarfinni qullersat, immikkoortoqarfinni siuttut aamma naalakker-suisoqarfinni allaffinni qullersat (september qiteqqusimanerani 2009).

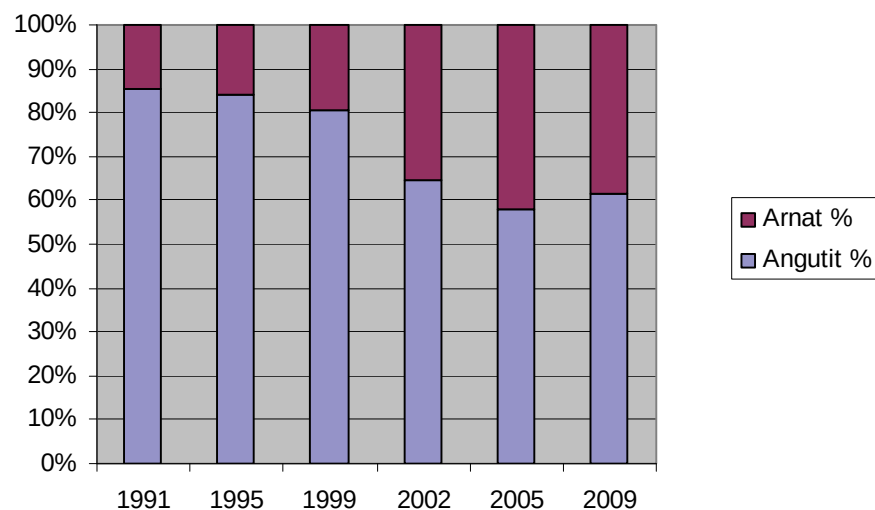
„Naalakkersuisoqarfinni, pisortaqaarfinni aqutsisoqarfinnilu aqqanilinniit (11) qulingiluaasuni (9) angutit arnaniit amerlanerullutik, atorfinni qaffasin-nermi angutit qullersaasut amerlanerupput naalakkersuisoqarfinni qullersat, immikkoortoqarfinni siuttut aamma allaffinni qullersat. Ilaqutariinnermut Naalakkersuisoqarfik, isumaginninnermik, paaqqutarinninnermik, immikkut paaqqutarinninnermik suliassaqaarfiusooq, ilaatigullu naligiissitaaneq pillugu suliassaqaarfiusooq, arnaannavinnik qullersaqarpoq. Kisitsisilli ima annikitsi-gaat taamaallaat inerniliisoqarsinnaalluni – naak arnat ilinniarluarsimasut amerliarturaluurtut, suli angutit qullersaasut amerlanerusut.“ (Poppel aamma Kleist 2009: 355–56).

Namminersorluni Oqartussaanerup 21. juni 2009 atuutilersinneqarnera-gut, kalaallit oqaasii pisortatigoortumik oqaasinngorput. Pissutsilli aamma imaapput, danskisuinnaq oqaluttoqarmat (nalinginnaasumik danskit nuussi-masut), imal. danskiunerusoq oqaluttunik killilimmillu kalaallisut oqalut-tunik (nalinginnaasumik inuit kalaaliusutut danskiusutullu imminnut taagor-tut) (Poppel 2009a). Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit arlaannit, suliffimmi qaffakkiartorsinnaanermut atasumik ajornartorsiutitut tamanna qaqilerneqarpoq. Arnaq nunap avataani ilinniarsimasooq – ilaminit ilalerne-qarluni – isummersorpoq:

„kalaallisut oqalussinnaangikkaanni, kalaallit oqaasiinik ilinniarnissaq periarfissaasariaqarpoq. Kalaallisut oqalussinnaanani, arnaaneq pillugu immikkoortinneqarnermit sakkortunerusumik, immikkoortinneqartutut misigisimaneq atuuttarpoq. Assersuutigalugu suliffimmi qaffassarsinnaanermut atasumik, oqaatsitigut aporfiit naammattuugassaapput, taamalu inuiaqatigiinni oqallinnernut peqataanissamut periarfissat killilerneqartarlutik“.

2.3.5 Arnat aaliangeeqataanermikkut peqatanerat

Ataatsimut isigalugu naatsorsuutigineqarsinnaagaluarpog, ilinniartinnit qaffasinnerusuni arnat annertuumik akuunerat kinguneqassasog, siulersuisuni akuunerunissaat, ilaatigut namminersorlutik oqartussat ingerlatsiviini aammalu qinikkat akornini. Kisiannili tamanna – suli – piunngilaq.

Titartagaq 6. Inatsisartunut qinersinerni arnat angutillu annertussusaat (%).

Aallerfik: Namminersornerullutik Oqartussat qinersinernik nalunaarsuivii 1991, 1995, 1999, 2002, 2005, 2009

Inatsisartuni arnat amerlassusaat akuunerminnilu annertussusaat, 2009-mi qinersineq kingulleq minillugu, 1979-imiit inatsisartunut qinersisoqarnerit tamaasa qaffariartarsimavoq. Arnat akuunermikkut annertussusaat, suli angutit annertussusaannit annikinneruvoq. Arnat amerlassutsimikkut aammalu annertussutsimikkut akuunerminni, 2002-mi qinersinermi annerpaamik qaffariaateqarput. Qinersinermi tassani siullermeertumik kingullermiugallartumillu Arnat Partiiat sassartitsivoq, sulissutiginiarlugit „arnat amerlanerusut naalakkersuinnermut akuunerulernissaat“ aammalu piusumik inatsisartuni kommunalbestyrelsenilu, suaassutsikkut naligiimmik sinniisoqartitsinissaq.

2.3.6 Angerlarsimaffimmi naligiissitaaneq

Arnaq katisimasog, aqqaneq-marluk ataallugit ukiulinnik meeralik isumaqarpoq: „inuuneq pitsaasog tassaavoq, angerlarsimaffimmi angutit arnallu naligiikkaangata, aammalu meeqqanik perorsaannermit naleqassutsikkut naligiittoqarpat“.

Naligiissitaanissamut Siunnersuisoqatigiit 1999-imi misissuipput, qulaa-jaaviginiarlugit Kalaallit Nunaanni, suliffeqarfimmi aamma sunngiffimmi, kiisalu tamat akornini inooqataanermi suaassutsikkut naligiissitaanerit. Nalunaarutip²² takutippaa, „suli arnat amerlanerusut, inuutissarsiummik suliffeqarnermi saniatigut, angerlarsimaffimmi suliasaqarnerpaajusut, aammalu meeqqanik perorsaanermi pingaarnertut inissisimasut“ (Skydsbjerg 1999).

Misissueqqissaarnermi atuarneqarsinnaavoq, arnat ilinniagartusiartornertik ilutigalugu aammalu „ataatsimut isigalugu suaassutsit assigiimmik piginnaaneqarnerisa nassuerutigineqariartornera“ ilutigalugu, „suliasaqarfinni amerlasuuni akuullualersimasut“ (siulianisut). Tamanna isumaqarpoq, arnat ilinniarsimagunik suliffeqarlutillu, uiminnik inooqatigisaminnillunniit aningaasatigut isumalluuteqartariaqanngitsut, soorlu taama issimagaluartoq arnat ilinniarsimanngikkallarmata, nalinginnaasumillu akissarsiakiffiusuni sulisariaqartarallarmata. Arnat annertusiartortumik pilersuisutut atuuffimmik tigusiartuaarnerat amerlasuutigut sunniuteqarpoq, minnerunngitsumik ileqqutoqqat malillugit suaassutsikkut atuuffinnik aqqqissuinerit eqqarsaatigalugit. Issittumi Inuuniarnikkut Atukkat pillugit Misissuinerimi, SLiCA, apeqqutit ilaatigut qulaaajaaffiginiarsimavaa, inuup isumaa naapertorlugu inoqutigiinnut pingaarnertut suna tunniussarisinnaanerlugu²³. Arnat kalaallit akissutaat ukioqortussutsinut agguataakkat pingaarnertut inernerit ima ipput:

Arnat angutillu akornanni suna inoqutigiinnut pingaarnertut tunniussarineqarsinnaasutut isigineqarnersoq oqariartuutigineqartuni marlussuit uteq-qiasumik oqaatigineqarput: „asanninnermik isumassuinermillu tunniussaqsinnaaneq“ aammalu „akissaatitigut tunniussaqsarsinnaaneq“.

Arnat akornini – tupaallannarpallaanngitsumik – isumassuineq pingaartinneqarnerpaavoq. Aamma arnat akornini ukioqortussutsimikkut sulisinnaassusillit iluiniittut, „akissaatitigut tunniussaqsarneq“ annermik pingaartippaat.

Angutini 66-niit qummut ukiulinni akissuteqartut 10 %-ii pingaarnertut tunniussinnaasamittut oqariartuutigaat „angerlarsimaffik ingerlatsineq“. Arnalli taama ukiullit akornini 3 %-ii „angerlarsimaffimmik ingerlatsineq“ pingaartutut isigaat. Arnat akornini ukioqortussutsimikkut akunnattumik inissisimasut 12 %-iisa „angerlarsimaffimmik ingerlatsineq“ pingaarnertut tunniussinnaasamittut taavaat. Arnat akornanni oqariartuutini pingaarnertut pingajuattut taaneqartoq tassaavoq „illup iluani suliasat, nerisassiorneq il.il.“ aammalu ukioqortunerit ukiukinnerillu akornanni pingaarnertut taaneqarluni 15 aamma 20 %-it missaannit.

²² Immersugassatigut misissuineq inuiaqatigiit agguataamerinut naapertuuttumik allakkatut apuunneqarpoq, HS-analysemit 1999-imi (Skydsbjerg 1999).

²³ Apeqqut „Isummat naapertorlugu, pingaarnertut inoqutigiinnut tunniussarisinnaasat suua? Immaqa imal. immaqa naamik, sulinikkut isertitaasinnaapput imal. namminersorluni niivernikkut isertitaasinnaallutik. Tassa illit iliuutsitit ataatsimut isigalugit, inoqutigiinnut tunniussarisinnaasanni suna pingaamerpaava?“ ammasumik oqaaseqatigiiliorneqarpoq, akissutillu oqaasertai apersuisumit eqqoqqissaartumik allanneqarlutik. Kalaallisut akissutit danskisuumut nutersimavakka, akissutillu tamaasa inissitsiterlugit ukununga: „suliffik, isertitat, akiligassat akilikkat“ (akissaatitigut tunniussaqsarneq); „asanninnermik isumassuinermillu tunniussaqsarsinnaaneq“; „angerlarsimaffik ingerlallugu“; „piniameq, aalisameq, nunianneq il.; „illup iluani suliasat, nerisassiorneq“; „misigissutsitigut ikorfartuineq“; „meeqqerineq/ paarsineq“; „avatangiisit aala-jaatsut“.

Arnanut ukioqqortunerusunut sanilliullutik, arnat inuusunnerusut tunniussinnaasamittut taakkartorneruaat meeqqanik paarsineq, aammalu angerlarsimaffimmut nuannaarnermik tunniussisinnaaneq. Akunnattumik ukiulinni (ukioqqortussutsimikkut sulisinnaassusillit akornini) pingaarnertut tunniussinnaasamittut toqqarpaat „akissaatitigut tunniussaqaarneq“ aammalu „angerlarsimaffik ingerlallugu“. Ukioqqortunerit akornini tunniussinnaasamittut pingaarnertut toqqarpaat „sanninnermik isumassuinnermillu tunniussisinnaaneq“, aammalu „illup iluani suliasat“ sallinneqarnerupput, ukioqqortussutsit appasinnernut marlunnut sanilliullutik²⁴. Taamaasilluni kinguaariit sorliuneri apeqqutaarpassippoq, ukioqqortussutsimikkut sulisinnaassusillit angerlarsimaffimmik ingerlatsinermi „ataavartumik ingerlanisamik“ tunniussineq taakkartormassuk. Tamatumalu takutippaa, arnat anner-tunerusumik angerlarsimaffinnut pingaarnertut pilersuisunngorsimaneri („the bread winners“). Inuusunnerit qatanngutiminnik isumaginnipput aammalu ukioqqortunerit sutigut tamatigut isumassuineq ingerlallugu – nerisasiorneq illullu iluani suliasat allat eqqarsaatigalugit. Misissuinnermi inerniugallartut amerlanersaasa minnerusumik annerusumilluunniit ilimagisimasakka naqissuserpaat – ilaatigut inuit suliffeqarfeqarfimmut attuumas-suteqarnerpaajusut aamma inuit isertitaqarnerusut, inoqutiginnut akuuffigisaminnut pingaarnertut tunniussinnaasamittut isigigaat aningaasanut tunngassuteqarnerusut.

Tupaallannarsinnaasorli tassaavoq, ukioqqortussutsini tamangajanni angutit arnallu iluini pingaarnertut oqariartuutigineqartut tassaammata „akissaateqarnikkut tuniussaqaarneq“ kiisalu „asanninneq isumassuinerlu“. Tamatumala ilaatigut takutippaa, arnat annertusiartortumik pingaarnertut pilersuisunngoriartorneri. Saniatigullu tupaallannarpallaanngitsumik, arnat tunniussinnaasamittut pingaarnertut isigisaat „misigissutsinut“ tunnganerummata, aammalu pingaartitat tigussaasuunnginnerusunut tunngammata.

2.3.7 Ilaqutariittut ataqatigiinneq

Ileqqutoqqani sulilu ullumikkumut atuuttumik, ilaqutariittut ataqatigiinneq pingaaruteqaqaaq. Ilaqutariit atuuffii soorlu imminut nutartertuarnermi, perorsaanermi, misigissutsitigut inuunermi, pilersuinnermi, kinguaassiornermi, timikkut illersorneqarnermi isumassorneqarnermilu, imaaliaannaq ileqqunit allanit taarserneqarsinnaanngillat. Taamatuttaaq ippoq angajoqqaat porsarsimassutsimik, ileqqunik, meeqqat piginnaasaannik ingerlatitseqqiisarneri, ileqqutoqaapput kalaallit amerlanerpaartaasa peroriartorfigisimasaat. Arnaq katisimasoq, aqqaneq-marluk ataallugit ukiulinnik meerartalik oqarpoq: „inuuneq pitsaasoq tassaavoq angajoqqaat illoqarfeqatigalugit, tamanna ilaqutariittut ataqatigiinnermut pingaaruteqaqimmat“.

²⁴ Aallarfik: SPSS-ikkut nammineq misissuinnerit aamma kalaallit apersomeqamerat pillugu SLiCA-p paasissutissaasiviani (quppernerup siuliata naqqani paasissutissiq takuuk).http://www.arctichost.net/ICASS_VI/images/03.06.02.pdf

Pisortatigut angallanneq, soorlu timmisartukkut akisupput, taamalu Kalaallit Nunaata iluani akulikilliarthortumik ilaqutariit imminnut tikeraarsinnaanerit pinngitsoortittarlugu.

2.3.8 Meeqqap napparsimanerani sulinngiffeqarnerit aamma ilaqtannut piffissaqarneruneq

Ataatsitmoortuni assigiimmik tunuliaqutalinni arnat apersorneqartut ataatsimut oqariartuutigaat, inuuneq pitsaasoq angusinnaajumallugu pisariaqartut, angajoqqaanut ullut isumassuinerlut atugassat amerlanerusut, apeqqutaatinnagu suliffeqarfeqarfimmut qanoq attuumassuteqarneq. Ullumikkut angajoqqaat kikkut tamarmik pisinnaatitaaffeqarput, meeqqap napparsimanerani ulloq siullesq sulinngiffeqarnissamut. Kisianni pingaartumik anaanaat kisermaat meeqqamik paarsisussaaleqineq ajornartorsiutitut taakkartorpaat, ulloq ataaseq sinnerlugu meeraq napparsimappat, taamalu allatut ajornartumik napparsimasutut nalunaartariaqartutut misigisimasinnaallutik. Apeqqummi „ilaqtannut piffissaqarneq“ pillugu, arlaqartut (nalinginnaasumik anaanaat kisermaat) oqarput, sukanasuumik piffissalersuinngikkaanni tamakkiisumik suliffeqarniarneq ajornakusoorsinnaasoq, meeqqerivii ammasarfii eqqarsaatigalugit, meeqqanut naammattumik piffissaqarniarneq eqqarsaatigalugu, namminerlu soqutigisat sammisinnaanissaat eqqarsaatigalugit, soorlu naalakkersuinikkut akuuniarsinnaaneq.

2.3.9 Peqqinnikkut ikiorserneqarnissamut periarfissat

Arnaq nunap avataani ilinniarsimasooq oqarpoq: „inuuneq pitsaasoq tassaavoq, peqqinneq pillugu ernumassuteqanngikkaanni, inuiaqatigiinnilu nalogiissitaaneq atuukkaangat“ nangillunilu Kalaallit Nunaanni pitsaasumik inuuneqasagaanni pisariaqartoq, „qinigassaqaarnissaq, namminerlu inuunerlut suniuteqaqataasinnaaneq, taamalu pisariaqarluni pitsaasumik toqqissisimanartumillu peqqinnissaqarfeqarnissaq, peqqinnissamullu atasumik sillimmaserneqarsinnaanissaq, tassuunakkut pinngitsoorniarlugit nakorsiarniaraanni imal. kigutilerisumukarniaraanni utaqqisutut inissisimalernissaq. Aamma periarfissaasariaqarpoq nakorsamik aaliangersimasumik sullinneqarsinnaaneq“.

Kalaallit innuttaasut nalunaarsuiviannut nalunaarsorsimagaanni, peqqinnissaqarfiup kiffartuussineri inunnut akeqanngillat, aammalu kommunet aqqissugaanerisa iluani ikkaanni. Tamannattaq atuuppoq takornarissanut EU- aammalu EØS-meersunut (soorlu Norge Islandilu) Kalaallit Nunaanniinnerup nalaani tassanngaannartumik napparsimaleraanni. Nunap napparsimaviani orniguttunut sullissivitalimmik, pilataanermut immikkoortulimmik, ilisimajunnaartitsinerlut immikkoortulimmik, peruluttunut immikkoortulimmik, assilisanik misissueqqissaartarfitalimmik, ernisarfitalimmik, timikkut tarnikkullu pikkorissaavitalimmik, peersanik misissuivitalimmik, kiisalu nakorsianut unnuisarfitalimmik – peqqinnissakkut ilisimatusarner-

mut immikkoortoqarpoq, pilattaanermut immikkortoqarluni, aammalu tannikkut nappaatinut immikkoortoqarluni.

Nuna peqqinnissamut immikkoortortaqaarfinnut 15-inut aggulutaavoq, taakkulu angissusaat apeqqutaalluni immikkoortortaqaarfiit ikiorsiisinnasuseqarput. Napparsimasut aamma innartinnikkaluarlugit Danmarkimut misissortinnissamut innersuunneqartarput aammalu katsorsartinnissamut innersuunneqartarlutik (Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik 2009). Namminersorlutik Oqartussat suliffeqarfiutai piginneqatigiiffittut ingerlanneqartut, peqqinnissaqarfiup akeqanngitsumik ikiorsiissutigisinnasai uigullugillusoq, sulisuminnut peqqinnissakkut sillimmasiisarput. Tamanna isumaqarpoq, Namminersorlutik Oqartussat suliffeqarfiutaasa sulisuisa ilaat, Kalaallit Nunaanni kigutilerisut namminersortut, aamma Danmarkimi napparsimaviit namminersortut atorsinnaagaat.

2.3.10 Nammineq inuunermik iluarisimaarinnineq

Issittumi Inuuniarnermi Atukkat pillugit Misissuinerup, SLiCA, kalaallinut sammisortaani, akissuteqartut tamarmik qinnuigineqarput apeqput una akeqqullugu: „Inuunerit ataatsimut isigalugu qanoq ilorrisimaartigaat imal. qanoq ilorrisimaanngitsigaat?“. Kisitsisini ataani ittuni angutit arnallu inuunerminnik qanoq ilorrisimaarinnitsigineri sanilliuunneqarput.²⁵ Kalaallit arnat sisamararterutaasa oqaatigaat assut ilorrisimaarlutik, aammalu pingajorarterutinit marluk (66 %) oqaatigalugu, inuunerminni ilorrisimaartutut misigalutik. 90 %-ii sinnerlugit inuunerminni ilorrisimaartunit imal. assut ilorrisimaartunit sinneruttut amerlasuut, tassa arnat pingasuugaangata arnat marluk, namminneq isumartik naapertorlugu ilorrisimaarnerusinnaagalartut. Arnat angutillu ilorrisimaarnerisa assigiinngissutaat annikitsuinnaapput.

Takussutissiaq 5. „Inuunerisamik ilorrisimaarinnineq“ ataatsimut innuttaasut akornanni imminut „kalaaliusutut“ imal. „kalaaliusutut danskiusutullu“ isigisuni. Suiaassutsimut avillugit annertussutsit (%). 2004–2006

Suiaassutsimut avillugit. Kalaallit Nunaat 2004–2006. Procentinngorlugit			
	Suiaassuseq		
	Arnat	Angutit	Katillugit
Assut ilorrisimaartoq	29	31	30
Ilorrisimaartoq	63	64	64
Ilorrisimaaranilu ilorrisimaanngitsaq	6	5	5
Ilorrisimaarinninngitsaq	2	9	1
Ilorrisimaarinninngitsorujussuaq	0	0	0
% katillugu	100	100	100

Aallerfik: Poppel 2009b

A: Procentinngorlugit annertussutsit naatsersorneqarput apeqqutitut akissuteqartut aallaavigalugit. Uani naatsersuutiginneqarpoq, apersorneqartuni akissuteqanngitsut akissuteqartutulli agguataarsimasut.

B: kisitsisit ilivitsunngortinneqartarneri peqqutaalluni procentit katinneri 100-mit nikingasinnaapput.

²⁵ Sanilliussinermi inuit pineqartut tassaapput, kinaassutsiminnik „kalaaliusutut“ imal. „kalaaliusutullu danskiusutut“ imminnut nalunaarutigisut, soorlu uuma misissuinerup arnat sammivigisai assigalugit.

2.3.11 Eqikkaaneq

Ataatsimoortuni assigiimmik tunuliaqutalinni arnat apersorneqartut pitsaasumik inuuneqassagaanni erseqqissarpaat, ilinniartitaaneq, suliffik kajungernartoq, sulinermi-, angerlarsimaffimmi-, inuiaqatiginnilu naligiissitaanerunissaq, assut pingaaruteqartut. Aamma ilaqutariittut ataqatigiinneq, peqqinnissaqarfiup neqeroorutigisinnaasaanik ajornanngitsumik atuisinnaaneq, aammalu – kalaallit oqaasiinik atuinissamik ajornartorsiuteqartut oqaatigisaattut – kalaallisut ilinniarnissamut periarfissaqarnissaq „inuunermut pitsaasumut“ pingaaruteqartinneqarput. Kiisalu apersorneqartut assigiimmik oqariartuutigaat, angajoqqaatut paaqqutarinninnissamut ullut amerlanerusut periarfissaanissaat, apeqqutaatinnagu suliffeqarfeqarfimmut qanoq attuumassuteqarneq, aammalu ilaqqutanut piffissaqartinneqarnerunissaq oqariartuutigineqarluni.

Pisortatigoortumik naatsorsoqqissaakat aamma misissuinerit arlaqartut naqissuserpaat, arnat ilinniarnermut suliffeqarnermullu pingaartitsisuusut. Arnat amerligaluttuinnartut ilinniarnermik aallartitsisarpul naammassinnillutillu, arnallu suliffeqarfeqarfimmut akuunerat annertusiartuinnarsimavoq. Tamatuma nassataraattaaq, arnat pilersuisutut atuuffik tigusaraat, uiusopeqatigalugu imal. kisimiilluni pilersuisutut – akuttunngitsumik angerlarsimaffiup iluani ileqqutoqqat naapertorlugit arnap suliassaasa qaavisigut. Arnat ilinniarsimajartornerat, suliffeqarfeqarfimnullu akuunerisa annertusiar-tornerat, suli qinikkatut suliassaqaarfinni akuunerulernerannik takussutissartaqanngilaq.

2.4. Pisortatigut atugarissaarnermik aqqissuineq

Ataatsimoortunut assigiimmik tunuliaqutalinnut apeqqu: Pitsaasumik inuuneqarnissassinut pisortat qanoq ikorfartuisinnaappat?

4.1. Arnat atukkamikkut ajornartorsiutaat

Inissiat

Arnat oqarput, nalinginnaasumik inissiat salliutinnerisigut, pisortat ikorfartuisinnaasut. Aammattaaq ilinniartunut inissialiortiternikkut, aammalu ilinniarnermut atasumik sungiusaammik suliffissat pillugit saqquminerusunik paasissutissiinikkut, ilinniarniartut pisortanit ikorfartorneqarsinnaasut.

Ilaqutariit meerartallit

Ataatsimoortunik assigiimmik tunuliaqutalinnik apersuinermi akissutiginenqartuni uteqqiavortaaq: „pisortat naartusunut ikorfartuinerusinnaaneri, akissaatitigut meeqqallu paaqqutarineqarsinnaanerigut. Tassuunakkut naartuersinnerit amerlavallaartut pinngitsoorneqarsinnaagaluartut imal. Ikilisinneqarsinnaagaluartut“

(kisitsisit ilanngusami 1-miittut takukkit). Arnat ilaat isumaqarputtaaq:

„ilaqutariussuseq kalaallit piorsarsimassusaanni ima pingaaruteqartigimmat, arnat naartorusuttut, akissaatitigut periarfissinneqartariaqartut. Meeqqanut atuariit pitsaasut, nakorsartinnissamut periarfissat pitsaanerusut, aammalu suliffik aqputigalugu napparsimalernissamut sillimmaserneqarneq, suliffimmi qanoq qaffasitsigisumik atorfeqarneq apequtaatinnagu, taakkartorneqarput inuunermut pitsaasumut aqputis-sueqatasinnaasutut“.

Arnaq kisimiittoq meeralik:

„ujartuivoq pitsaanerusumik ilitersorneqarsinnaanermik, meeqqanut tapit/meeqqanut akilersuutit pillugit allallu tapit kisimiillutik pilersuisunut tunngasut pillugit paasisstissiinerunissaq, ingerlatsivinni utaqqisariaqartarnerit pinaveersaarniarlugit“.

1975-imi naartuersittarnerit akuerineqarput. Naartusut naartuersittartut aamma naartusut meerartaartartut sanilliunnerini takuneqarsinnaavoq, naartuersinnissamik toqqaasartut kisimiittuukkajuttut, suliffeqanngikkajuttut aammalu danskisut oqaaseqannginnerusartuusut. Naartuersinnissamik toqqaanermut ilaatigut assersuutigalugu peqputigineqartarput „meerartaartarnerup akuttortinnissaa“ (child spacing) pillugu, ilinniarnernup ingerlatiinnarnissaa pillugu, imal. aapparissakkut ajornartorsiuteqarneq pillugu (Bjerregaard, Young aamma Munksgaard, 1998:90). Maleruaqqusat naapertorlugit naartuersittarnerit amerlassusaat ukiorpaalunni allannguajaatsumik ukiumut 870–900-nik amerlassuseqartarsimapput (Nunatsinni Nakorsaaneqarfik 2008: 904). Ukioqqortussutimi 15-niniit 49-nut arnat 1.000-iugaangata, 2008-mi arnat naartuersittut amerlassuseqarput 61,9. Ukiuni kingullerni 15-nini naartuersittartut amerlassusaat allannguajaassimavoq, inunngortartunut sanilliukkaanni. Kisianni 2006-imiit 2008-mut naartuersittarnerit inunngortartuniit amerlanerusimapput.

2008-mi naartuersittartut amerlassusaasa takutippaat, kalaaleq arnaq naartusinnaanermi nalaani 15-niniit 49-nut ukioqarnermini, agguaqatigiisillugu naartuersittarneri amerlassuseqartut 2,2-mik. Nunarsuarmioqatinut sanilliukkaanni, kisitsit tamanna qaffasissorujussuuvoq. Danmarkimi naartuersittarneq annertussuseqarpoq 0,44-mik (2007), Savalimmiuni 0,16-nimik (2007), Sverigemilu 0,64-mik. Tamakkuli nunarsuarmioqatinut sanillius-sinerit nalilersorneri peqqissaartumik pisariaqarput, inuiaqatigiinni ataasiakkaani ilaatigut inatsisitigut, ileqqutigut pingaatitagitullu assigiinngis-suseqarneq peqputigalugit.

Ataatsimoortunut assigiimmik tunuliaqutalinnut apeqput: Nunatsinni qinikkavut suli annertunerusumik pisortatigoortumik atugarissaarnikkut aaqqiissuteqarniarnerusariaqarpat, naalakkersuineri ilaqutariussutsikkut apeqputit aamma naligiissitaaneq eqqarsaatigalugit?

Arnaq katisimasooq/inooqatilik, aqqaneq-marluk ataallugit ukiulinnik meeralik isummerpoq: „qinikkat suli annertunerusumik pisortatigoortumik atugarissaarnikkut aaqqiissuteqarniarnerusariaqartut, ilaqutariussutsikkut apeqputit eqqarsaatigalugit, tassami arnat amerliartuinnartut suliffeqarfeqar-

fimmut akuujartormata. Kisianni suli akissarsiatigut nikinganeq suli anner-toqaaq, ileqquumsumik angutit suliassaar aamma arnat suliassaar eqqarsaatigalugit“.

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit arnat akimut isumaqatigeeqa-lutik siunnersuutigaat: „akunnerit suliffissat appartillugit, ullullu isumas-suinnermut atugassat amerlanerusut, soorlu Kalaallit Nunaanni erninnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaanermut aaliangersakkat assigalugit“.

Arnat suli siunnersuuteqarputtaaq „meeqerivinnut akit assigiit, sulif-fimmilu eqaatsumik periarfissaqartitaaneq, taamaasillutik ilaqutariit meerar-tallit sivikinnerusumik sulinnaannorlugit“.

Arnaq kisimiittoq meerartalik oqarpoq: „aammattaq ajornartorsiutaasar-poq, meeqqat ulloq ataaseq sinnerlugu napparsimagaangata. Taama pisoqar-tillugu arnat kisimiittut meerartallit, napparsimasutut nalunaartariaqartarput. Tamatuma kinguneraa, anaatut sulisitsisumut sallusariaqalersarneq“.

Arnaq meerartaqanngitsoq isumaqarpoq: „nukappiaqqanut angutinullu ajornartorsiornarnerusoq, ilinniakkamik naammassinniarnaq aamma ajornar-torsiutit qaangerniarsinnaaneri eqqarsaatigalugit, soorlu imminortarneq²⁶. Taamaasilluni angutit arnallu akornini naligiissitaasoqanngilaq, taamaattu-millu pisariaqarluni angutit aallarniutigalugit suliniuteqarnissaq“.

Arnaq nunap avataani ilinniarsimasooq oqarpoq: „arnanut nukiisertarneq²⁷ unitsinneqartariaqartoq“.

Arnat aamma isumaqarput, imigassamik aanngajaarniutinillu atuineq pil-lugu annertunerusumik oqallinneq aallartinneqartariaqartoq, taamalu angutit nukiisertartut katsorsarneqartariaqartut aammalu nukiisernermik eqqu-gaasimasut pitsaanerusumik ikiorserneqartarnissaat aallartinneqartariaqartoq.

Arnaq meeralik kisimiittoq oqarpoq: „pisortatigut ingerlatsinerup ataqatigiissaagaanerumik aaqqiiviginissaa qinikkat aallunnerusariaqarpaat, sullissisumiit sullissisumut innersuunneqartarneq pinngitsoorniarlugu, taa-malu immersugassarpasuit pinngitsoorniarlugit – soorlu meeqqanut akiler-suutit ineqarnermullu tapit eqqarsaatigalugit“.

Kalaallit Nunaanni isumaginninnermi ikiorsiissutit annertuut, pisariaqar-titsineq tunngavigalugu tuniunneqartarput, tamannalu allaffisornikkut anner-tuumik piimasaqarpoq. Ilimagisat uniorlugit, Eva Sundström-ip Kalaallit Nunaanni atugarissaarnikkut aaqqiisimanermik misissueqqissaarnerata na-qissuserpaa, kalaallit atugarissaarnikkut aaqqiisimanerat, danskit aaq-qisimanerannit pingaarutilitsigut allaanerussuteqartoq, soorlu Kalaallit Nunaanni missingersuineq aallaavigalugu ikiorsiutit tunniunneqartarput (pisariaqartitsineq tunngavigalugu atugarissaarnikkut ikiorsiisarnerit)

(Sundström 2006).

²⁶ Inuusuttut akornini immomortameq suli qaffasippoq. Imminortamerit annermik pisarput angutit inuusuttut akornini ukioqqortussutini 15–24.

<http://dk.nanoq.gl/Emner/Landsstyre/Departementer/Landslaegeembedet/Udgivelser/Aarsberetning/~media/B23E8A2FA4DF470D9CCAF0BAC8B69192.ashx>

²⁷ Kalaallit Nunaanni amanut nukiisertarneq takomartaanngilaq (takuuk „Suiassuseq aamma Nukiiser-tarneq“ Poppel 2005).

Innarluuteqarnerup iluani ilaqutariit soorlu ADHD-mik nappaatilimmik meerartallit annertuumik eqqugaqqapput. Danmarkimut aallartariaqartoqartarnera takornartaanngilaq, meeraq katsorsarneqarsinnaaqqullugu. Kiisalu pensionisiallit katisimasut/inooqatigiit aappaasumut isumalluuteqalersinneqartarput, aappaasoq suliffeqarfeqarfimmut attuumassuteqarpat pensioni ilaannakortoq tunniunneqartarmat“.

Issittumi Inuuniarnermi Atukkat pillugit Misissuineri, SLiCa, apersorneqartut aperineqarput, inuiaqatigiit najukkaminni, ajornartorsiutaanerpaatut isigisaat suunersut. SLiCa-p kalaallinut sammisumik misissuineri akissutaasut, suaassuseq naapertorlugu nalunaarsorneqarsimasut kisitsisini ataani ittuni takuneqarsinnaapput:

Takussutissiaq 6

Inuiaqatigiinni najukkanni innuttaasunut, ajornartorsiutit ataani taaneqartut sorliit pingaaruteqarsinnaappat?

Ajornartorsiutit taaneqartut inuiaqatigiinni najukkanni atuunna pillugu, kalaallit innuttaasut „aappimik“ akissutaat procentinngorlugu annertussusiligaq. Procentinngorlugu suaassutisimut avitat

	Suaassuseq		Katillugu procent
	Angutit	Arnat	
Suliffissaaleqineq	82	87	84
Imigassamik atornerluineq	80	84	82
Aanngajaarniutit atornerluineq	70	72	71
Imminortarneq	65	76	70
Ilaqqutariinni nukiisertarneq	65	71	68
Kinguaassutitigut innarliineq	60	67	63
Suliffissaaleqineq			

Aallerfik: Poppel 2009c:

Oqaasertaliussat

a. Procentinngorlugit annertussutit naatsersorneqarput, apequtitut akissuteqartut aallaavigalugit. Uani naatsersuutiginerpoq, apersorneqartut akissuteqanngitsut akissuteqartutuuili agguataarsimasut.

b. Kisitsisit ilivitsunngortinneqartarneri peqqutaalluni procentit katineri 100-miit nikingasinnaapput.

SLiCa-mit akissutit (innuttaasut katitigaanerit naapertorlugu toqqartukkanik, immersugassatigut misissuineq) takutippaat, sumiiffimmi inuit akornanni ajornartorsiutit taamatuulli „tulleriinnilersorneqartut“ suliffissaaleqineq aammalu imigassamik atornerluineq ajornartorsiutaanerpaatut isigineqarlutik. Illuatungaanik arnat angutinit amerlanerusut, inuit akornanni ajornartorsiutit, sumiiffinni ajornartorsiutit nallilertarpat.

2.4.2 Pisortat neqeroorutaat ulluinnarni inuuninnut qanoq sunniuteqarpat?

Arnat ataatsimoortuni assigiimmik tunuliaqutallit assigiinngitsut akimut isumaqarput, pisortatigut neqeroorutit annertuumik pingaaruteqartut, soorlu akeqanngitsumik ilinniarsinnaaneq. Taamatuttaaq meeqqeriveqarnerup iluani – pingaartumik kommunerujussuannngortiternerup nalaani“.

Kommunerujussuarnut ikaarsarneq piviusunngortinneqarpoq 1. januar 2009-mi, kommunet 18-iusimasut sisamanut eqikkarneqarmata. „Sermer-suumi“ (kommunerujussuaq Sermersooq pilersinneqarpoq kommuneus-

imasut taaneqartut ataatsimuulersinnerisigut: Nuuk, Paamiut, Ivittuut, Ammassalik Illoqqortoormiullu) ilaqutariit meerartallit malugisimavaat, kisermaanut meerartalinnut aamma ilinniagaqartunut meeraaqqerivinniititaqarneq akikinnerulersoq²⁸.

Arnap nunap avataani ilinniagaqarsimasup pingaartippaa: „pisortatigut neqeroorutit ineqarnermut taperneqarsinnaanissamik periarfissiissasut“.

Arnaq inuutissarsiummik ilinniagaqanngitsoq isumaqarpoq: „Kalaallit Nunaata sinneranut sanilliullugu, pisortatigut neqeroorutit Nuummi pissarsiariuminarnerujussuusut. Soorlu inuusuttut naartusut inissamik tunineqarsinnaasut, ilinniarsimanngitsullu ilaasa atorluarniartagaannik“.

2.4.3 Pisortatigut pisinnaatitaaffiit/kiffartuussinerit sorliit ikorfartuinerpaappat, suliffeqarnerup ilaqutariinnerullu imminnut sunneqatigiinnerat eqqarsaatigalugu?

Ataatsimut isigalugu arnat oqariartuuteqarput, pisortat meeraaqqerivii, meeqqerivii sunngiffimmilu ornittakkat aammalu timersoqatigiiffiit, anner-tuumik meeqqanut angajoqqaanullu pingaaruteqartut, suliffeqarnerup ilaqutariinnerullu imminnut sunneqatigiinnerat eqqarsaatigalugu, aammalu napparsimasoqarnerani ullormusiaqartarnermik aqqissuussinerit pitsaannerusut pisariaqartinneqartut. Arnaq kisimiittoq meeralik oqarpoq: „meeqqanut tapit pingaaruteqaqisut“.

Arnaq inuutissarsiummik ilinniarsimanngitsoq isumaqarpoq, ilinniagartuut ajunngitsorsiasanik amerlasuunik peqartut, soorlu sulinermut atasumik sulinnngiffeqarnermi angalasinnaasarneq, atorfeqarnikkullu inissaqartitaaneq, „sulinnngiffeqarnitsinni angalaneq uagut nammineq akilertariaqartarparput, sulisut allat assignagit“²⁹, arnarlu taanna aamma isumaqarpoq, „qaammamusiallit ullullu 14-kkaarlugit akissarsiallit akornanni assigninnginneq anner-tooq atuuttoq“.

Arnaq meerartaqanngitsoq isumaqarpoq, „suliffeqarnerup/ilinniartuunerup ilaqutariinnerullu imminnut sunneqatigiinneri eqqarsaatigalugit, ilinniagaqartut eqqarsaatigalugit pisortat ikorfartuiniarnerusut, ukiumoortumik illoqarfimmut najugarivitaminnut angalasinnaatitaatinnerisigut“.

4.4 Pisortatigut pisinnaatitaaffiit/kiffartuussinerit sorliit pingaaruteqarnerpaappat, arnat angutillu naligiissitaanerit eqqarsaatigalugu?

Arnat isumaqarput, „meerartaarnermut atasumik angutit arnallu sulinnngiffeqarsinnaanerit“ siuaassutsikkut naligiissitaanerit pingaaruteqarnerpaajusoq. Arnaq inuutissarsiummik ilinniagaqanngitsoq isumaqarportaaq, „meerartaarnermut atasumik angutit sulinnngiffeqarsinnaanerit pitsaasuusoq,

²⁸ Takuuk: <http://www.nuuk.gl/Borgerservice/Boernepasning/Takster.aspx>.

²⁹ SIK-mut (Sulinermik Inuutissarsiuteqartut Kattufiat) ilaasortat ilinniarsimanngitsut piimasaqaatit aaliangersimasut naapertorlugit pisartagaqarsinnaapput – ilaatigut piffissaq sioqqullugu akissarsiaqarluni sulisimanissaq – napparsimanerup nalaani ullormusiat.

kisiannili milutsitsineq peqqutigalugu amerlanertigut arnat sulinngiffeqartartut“. Meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarneq pillugu paasisutissat ilanngussani takukkit.

2.4.5 Eqikkaaneq

Arnat annippaat, arnat inuusuttorpassuit ilaquttaminnik imal. inooqatiminnik isumalluuteqarnerat annertuujusoq, akissaatitigut nukissat annikinneri aamma ineqarnikkut atukkat pitsaannginneri peqqutigalugit. Taamaattumik pi-sortat ikorfartuisinnaapput, nalinginnaasumik tamanut inissialiortiternerup pingaartinnerulerneragut, soorluttaaq pisortat ilinniartunut ikorfartuisinnaasut ilinniartunut inissialiortiternermikkut, aammalu ilinniarnermut atasumik sungiusaammik suliffissat pillugit saqqumilaartitsinerunermikkut.

Taamatuttaaq ataatsimoortunik assigiimmik tunuliaqutalinnik apersuinerni akissutit oqariartuutigaat, naartusut pisortanit pitsaanagerusumik ikorfartorneqarsinnaasut, aningaasaqarnikkut aamma meeqqat paaqqutarineqarsinnaanerisigut. Tassuunakkut naartuersittarnerit amerlasuut pinngitsoorneqarsinnaamata imal. ikilisinneqarsinnaallutik. Arnat ilaat isumaqarputtaaq, kalaallit piorsarsimassusaanni, ilaqutariussuseq taama pingaartigitillugu, naartulerusuttunut aningaasatigut ikorfartuisinnaaneq periarfissinneqartariaqartoq. Meeqqanut atuarii pitsaasut, nakorsarneqarsinnaaneq pitsaanagerusoq, aamma suliffimmi qanoq inissisimaneq apeqqutaatinnagu suliffimmut atasumik napparsimanermut sillimmaserneqarsinnaaneq, tamakkuupput taakkartorneqartut, inuunermik pitsaasumik atugaqarsinnaanermut ikorfartuutaasinnaasutut.

Ataatsimoortunik assigiimmik tunuliaqutalinnik apersuinerni akimut arnat akissutaasa oqariartuutigaat, pisortat neqeroorutaat annertuumik pingaaruteqartut, soorlu akeqanngitsumik ilinniarsinnaaneq eqqarsaatigalugu. Tamannattaq atuuppoq meeqqeriveqarneq eqqarsaatigalugu – pingaartumik kommunerujussuarnut ikaarsaarnerup nalaani.

Ataatsimut isigalugu arnat oqariartuutigaat, pisortat meeraaqqerivii, meeqqerivii sunngiffimmilu periarfissiissutit, aamma timersoqatigiiffiit meeqqanut angajoqqaanullu annertuumik pingaaruteqartut, suliffeqarnerup ilaqutariinnerullu imminnut sunneqatigiinnerat eqqarsaatigalugu, taamalu napparsimanermi ullormusiaqarsinnaanermut aaqqissuussinerit pitsaanagerusut pisariaqartinneqartut.

Arnat isumaqarput: „meerartaarnermut atasumik angutit arnallu sulinngiffeqarsinnaaner“, suiaassutsikkut naligiissitaanermut pingaaruteqarnerpaasoq.

Arnaq inuutissarsiummik ilinniarsimanngitsoq isumaqarportaaq: „meerrartaanermut atasumik angutit sulinngiffeqarsinnaanerat pitsaasuusoq, kisianni amerlanertigut arnat milutsitsinertik peqqutigalugu sulinngiffeqartartut“.

2.5. Naligiissitaaneq

Ataatsimoortunut assigiimmik tunuliaqutalinnut apeqqut: Naligiissitaaneq qanoq paasiviuk?

Naligiissitaanerup suunera pillugu arnat assigiinngitsunik isummorsorput. Ilaat isumaqarput: „suaaassutsit akornini naligiissataasoqartoq, suaassutsilli assigiinngitsunik nukittuffeqartut imminnut ikorfartoqatigiissinnaasut“.

Allat isumaqarput: „naligiissitaaneq angerlarsimaffimmi aamma ingerlanneqarsinnaasoq, meeqqallu perorsarneqarnerini“.

Kiisalu ilaat isumaqarput: „naligiissitaaneq isumaqartoq, angutit arnallu assigiinnik periarfissaqartariaqarnerinik“.

2.5.1 Arnat angutillu akissarsiamikkut naligiissitaanerat

Akileraarutit ilanngaatigitinnagit angutit arnallu akissarsiamikkut naligiissitaanerat pillugu misissuineq siullesq ingerlanneqarpoq Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfimmiit, 2008-mi isertitat pillugit paasissutissat aallavigalugit. Misissuineq pisinnaanngorpoq, aappariit katisimasut ataatsimut akileraarusersorneqartarnerat 1. januar 2008-mi atorunnaarsinneqarmat. Misissuinerup ataatsimut inerneris kisitsisini ataani ittuni atuarneqarsinnaaput. Ataatsimut isigalugu takuneqarsinnaavoq, akileraarusiineq sioqqullugu, angutit arnaniit 40 %-inik isertitaqarnerusut. Procentinngorlugu nikingassut nikerarpoq, suaassutsikkut naligiinnginneq kommuneni, illoqarfinni aamma nunaqarfinni sanilliukkaanni, sumilu inunngorsimasoq sanilliukkaanni. Assiliarli taannaavoq: akileraarusiineq sioqqullugu angutit annertunungaatsiartumik isertitaqarnerusut.

Takussutissiaq 7

	Angutit	Arnat
Nuna tamakkerlugu	222	161
Kommunit		
Kommune Kujalleq	185	142
Kommunegarfik Semersooq	277	187
Qeqqata Kommunia	225	157
Qaasiuitsup Kommunia	168	140
Kommunit avataani	548	387
Illoqarfii nunaqarfiillu		
Illoqarfiit	234	168
Nunaqarfiit	148	117
Iinunngorfik		
Kalaallit Nunaanni inunngortut	184	151
Kalaallit Nunaata avataani inunngortut	455	300

Aallarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfik. Isertitat 2010:1. Kisitsisit 1.000 DKK-nit.

Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfiup misissuineris periarfissiinngilaq, angutit arnallu assigiimmik suliassaqarfiini aamma assigiimmik imal. assingusumik ilinniagaqarfiusuni isertitaasut sanilliunnissaannut, soorluttaaq pisortat namminisortullu suliffeqarfiini sulisut isertitaat sanilliunneqarsin-

naanngitsut, kiisalu tamakkiisumik ilaannakortumillu sulisut isertitaat sanilliunneqarsinnaangitsut. Naak tamakku sanilliussinissamut killiliigaluartut, ilimagisat kisitsisinit naqissuserneqarput, soorlu arnat suliffii aamma Kalaallit Nunaanni akuttunngitsumik akissarsiakiffiusuusut.

Ataatsimoortunut assigimmik tunuliaqutalinnut apeqqut: Kalaallit Nunaanni arnat angutillu akornanni naligiissitaaneq (assigimmik akissaasersorneqarneq) pisinnaassappat suna pisariaqarpa?

Arnat isumaqakkajupput, akissaasersorneqarneq pillugu, arnat isumaqatiginninniarnermut pikkorinnerulertariaqartut, aammalu arnat suliffigikkajutaat aallaavigalugit soqutigisaqatigiittut nukittunerusariaqartut. Ilutigalugu arnat suliffigikkajutaannut atasumik akissaasersuinnermut inuiaqatigiinni isiginnittaaseq, allanngortinneqartariaqartoq. Tassani pineqarput soorlu perorsaasut, ilinniartitsisut, peqqinnissaqarfiullu ataani sulisut.

Arnaq meerartaqanngitsaq isummorsorpoq: „arnat amerlanerusut pisasaaneqarfiusuni inissisimalerpata, tamatuma nammineq malitsigissagaa, arnat soqutigisaqarfiisa eqqumaffigineqarnerulernerinik“.

Arnaq nunap avataani ilinniarsimasooq isumaqarpoq: „angutit arnallu naligiinnerusumik atugassaqtartitaanissaat pisortanit sulissutigineqarnerusinnaasoq“.

2.5.2 *Suiaassutsit akornini naligiissitaaneq*

Ataatsimoortunut assigimmik tunuliaqutalinnut apeqqut: Arnat Kalaallit Nunaanni najugaqarusussagunik, arnat angutillu naligiissitaanerat qanoq pingaaruteqartigaa?

Arnaq nunap avataani ilinniarsimasooq isumaqarpoq: „naligiissitaaneq suaassutsimut inuiaassutsimullu assut pingaaruteqartoq. Taamalu kalaallit oqaasiinik atuisinnaaneq assut pingaaruteqarluni“.

Arnaq kisimiittoq meeralik naapertorlugu aamma pingaaruteqarpoq qissimigaassallugit, arnat angutillu kissermaat meeqqaminnik isumassuinnerinut, inuiaqatigiinni isummertaatsit: „Arnat meeqqaminnik sumiginnaappata, anaanaanarluttutut isigineqakkajunnerusarput, angutilli inuiaqatigiinnit isornartorsiorneqassanatik“. Arnaq inooqatigisaminik katissimasooq aqqaneq-marluk ataallugit ukiulinnik meeralik isumaqanngilaq, angutit arnallu naligiissitaaneranni ajornartorsiutit pillugit nuuttartut: „Peqqutit allat pillugit arnat nuuttarput, soorlu ilinniarniarlutik aamma nutaanik misilitaqarniarlutik“.

2.5.3 *Eqikkaaneq*

Arnat suliffigikkajutaat appasittumillu akissaasersorneqarnerup imminnut ataqatigiinnerat pillugu ilimagisat, isertitat akileraaruserneqanngitsut aqqutigalugit suaassutsikkut nikingassuteqarneq pillugu Kalaallit Nunaanni Naatsersueqqissaartarfiup nalunaarsugaasa uppersivaat.

Arnat isumaqakkajupput, akissaasersorneqarneq pillugu arnat isumaqatiginninniarnermut pikkorinnerulertariaqartut, aammalu arnat suliffigikkajutaat

taat aallaavigalugit soqutigisaqaqatigiittut nukittunerusariaqartut. Ilutigalugu arnat suliffigikkajutaannut atasumik akissaasersuinerit inuiaqatigiinni isiginnittaaseq, allanngortinneqartariaqartoq. Tassani pineqarput soorlu perorsaasut, ilinniartitsisut, peqqinnissaqarfiullu ataani sulisut.

2.6. Isummersuutit pingaarnerit aamma eqikkaaneq

Uani immikkoortumi paasissutissat toqqammaviusut uannga pipput: ataatsimoortunik assigiimmik tunuliaqutalinnik Nuummi apersuinerit, „Arnat atugarissarnerlu“ atasumik pissutsit assigiinngitsut qulaajaaffiginissat siunertaralugu; pisortatigoortumik naatsorsueqqissaarutit – pingaartumik ilinniartitaaneq aamma suliffeqarfeqarneq pillugit, aammalu nuna tamakkerlugu takussutissiat, ilaatigut „Issittumi Inuuniarnermut Atugassarititaasunik Misissuineq, SLiCA“ (2004–2006)³⁰ kalaallinut sammisortaa aamma „Nuttarneq pillugu misissuineq (2008).

2.6.1 Ataatsimoortuni assigiimmik tunuliaqutalinni arnat isumaat

Ataatsimoortuni assigiimmik tunuliaqutalinni arnat assigiinngitsunik inuttut atugaqartuusut Nuummilu najugaqartuusut isumaqarput, arnat nunaqarfinniit illoqarfinnut aamma illoqarfinniit minnernit anginerusunut, kiisalu Kalaallit Nunaanniit Danmarkimut nuuttarnerinut, pingaarnertut peqquaausut, ilinniarnikkut, ilinniarnermut atasumik sungiusaammik suliffissatigut aammalu ilinniakkap iluani suliffissatigut periarfissagissaarneruniarneq. Ajornannginerusumik peqqissutsikkut misissorneqarnissamut katsorsarneqarnissamullu periarfissaqarnerunissaq, aammalu meerartarineqartut sunngiffimmi sammisassaqarnissamut atuarnissamullu periarfissagissaarnerunissaat, ataatsimoortunit assigiimmik tunuliaqutalinnit pingaarutilittut taakkartorneqarput. Kiisalu ilaqutariiussutsip aammalu suiassutsikkut atuuffiit ineriartornerisa, annertunerusumik arnat amerlasuut periarfissippaat, siornatigumut sanilliullugu toqqagassaqarnerulernerannik sumi aamma najugaqarusunnerinut atasumik.

Arnat oqariartuutigaat, pisortat ikorfartuiniarnerusinnaasut, tamanut inissiat nalinginnaasut sanaartornissaasa pingaartinnerunerisigut.

Pisortat aammattaaq ilinniartunut ikorfartuinerusinnaasut, ilinniarnermut atasumik inissialiortiternermikkut, aammalu ilinniarnermut atasumik sungiusaammik suliffissat pillugit paasissutissanik saqqumilaartitsinerunermikkut.

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit apersorneqarnerannit uteqqiasumik taakkartorneqarpoq, pisortat naartusunut ikorfartuinerusinnaasut, aningaasatigut aamma meeqqat paaqqutaritinnissaanut periarfissaqartitsinermikkut. Tassuunakkut naartuersittarnerit amerlavallaartut pinngitsoorneqarsinnaammata imal. annikillisinneqarsinnaammata. Arnat ilaat isuma-

³⁰ Issittumi Inuuniarnermut Atugassarititaasunik Misissuineq, SLiCA, takussutissaqarpoq uani www.arcticlivingconditions.org. Kalaallit Nunaanni apersuinerit ingerlanneqarput piffissami 2004–2006.

qarputtaq, kalaallit piorsarsimassusaanni ilaqutariussuseq taama pingaarti-gitillugu, arnat naartulerusuttut akissaatitigut periarfissinneqartariaqartut. Meeqqanut atuariiit pitsaasut, nakorsarneqarnissamut periarfissagissaarne-runeq, suliffimmi qanoq inissisimaneq apeqqutaatinnagu napparsimanermut sillimmaserneqarneq taakkartorneqarputtaq, inuunermut pitsaasumut qanil-lattuutaasinnaasutut.

Ataatsimoortuni assigigimmik tunuliaqutalinni arnat apersorneqartut assi-giimmik oqariartuutigaat, inuuneq pitsaasoq qanillattorniaraanni, angajoqqaatut angerlarsimaffimmi ullut paaqqutarinniffiusinnaasut amerlanerusariaqartut, suliffeqarfeqarfimmu qanoq attuumassuteqarneq apeqqutaatinnagu. Ammat-taaq oqariartuutigaat, ilaqtutanut piffissaqarnerunissaq pisariaqartinneqartoq.

Ataatsimoortut assigigimmik tunuliaqutallit arnartaasa akimut oqariartuu-tigaat, pisortat neqeroorutaat annertuumik pingaaruteqartut, soorlu akeqann-gitsumik ilinniarsinnaaneq. Taamatuttaaq ippeq meeqqeriveqarneq eqqar-saatigalugu – pingaartumik kommunerujussuarnut ikaarsaarnerup nalaani“. Arnat tunngaviumik oqariartuutigaat, pisortat meeraaqqerivii, meeqqeri-vii, aammalu sunngiffimmi periarfissiinerit assigiinngitsut timersoqatigiif-fiillu, annertuumik meeqqanut angajoqqaanullu pingaaruteqartut, suliffeqar-nerup ilaqutariussutsillu imminnut sunneeqatigiinnerat eqqarsaatigalugu, aammattaarlu napparsimanermut atasumik ullormusiaqartitsinerit pit-saanagerusut pisariaqartinneqartut. Arnat isumaqarput, „meerartaarnermut atasumik angutit arnallu sulinngiffeqarsinnaanerit“, suaassutsikkut naligiis-sitaanermut pingaaruteqarnerpaasoq.

2.6.2 Naatsorsoqqissaakkat nunanilu assigiinngitsuni missuinerit, ineriartornerup sumut sammiveqarneranik tikkuussineri

Pisortatigoortumik naatsorsoqqissaakkat misissuinerillu assigiinngitsut up-vernarsarpaat, arnat ilinniarnermut sulinermullu nakkussiartuinnartut, aam-mali isertitat akileraaruserneqanngitsut tunngavigalugit takutinneqarluni, annertuumik assigiinngissuseqartoqartoq. Arnat amerliartuinnartut ilinniarnermik aallartitsisarput naammassinnittarlutillu, aammalu arnat suliffeqarfe-qarfimmu akuunerat ukiuni kingullerni annertusiartuinnartoq. Siornatigu-mut sanilliullugu, arnat ilinniarsimasut suliffeqartullu, uiminnik imal. inoo-qatiminnik akissaatitigut isumalluuteqartariaqannginnerulersimapput. Tama-tuma malitsigaattaq – ileqqusumik arnap illup iluani suliassaasa isuma-ginerisa saniatigut – akulikilliarortumik pilersuisutut atuuffeqartarneq, ui-gisaq peqatigalugu imal. kisimiittutut atorineqariartuinnartoq.

Arnat inatsisartunut qinikkat, 2009 qinersineq minillugu, 1979-miit qi-nersisarnerni tamani amerliartuaarsimapput. Arnat ilinniarsimanikkut sulif-feqarfeqarfimmullu attuumassuteqarnerisa qaffakkiartorneri, qinikkat susa-saqarfiini arnat sinniisoqarneri eqqarsaatigalugit annikitsuinnarmik takussu-tissaqarpoq, arnallu angutitut sanilliullugit, akuunerat suli annikinneruvoq.

Kalaallit Nunaanni atugarissaarnikkut aaqqiisimaneq, danskit atugaris-saarnikkut aaqqiisimanerannut assingutinniarneqartarpoq. Soorlu qulaani

oqaaseqaatigineqartut aammalu isumaginninnermi ikiorsiissutaasartut assigiinngitsut pillugit ilanngussap takutikkaat, Sundström-illu Kalaallit Nunaanni aqqissuinerimik (Sundström 2006) misissueqqissaarnermini inerni-liinerata takutikkaa, assigiinngisuseqarput. Assersuutigalugu Kalaallit Nunaanni isumaginninnermi ikiorsiissutaasartut arlaqartut, missingersuineq aallaavigalugu tunniunneqartarput (pisariaqartitsineq tunngavigalugu ikiorsiisarnerit).

2.7 Litteraturliste

- Agerskov, Ulla (1989). Från kvinnonominering till partinominering. Grönlandske kvinder under selvstyret. I Drude Dahlerup, red. Vi har ventet længe nok. København: NORD
- AHDR Arctic Human Development Report (2004). Akureyri: Stefansson Arctic Institute.
- Arbejds- og Socialdirektionen: Beretninger. Diverse årgange. Nuuk.
- Bentzon, Agnete Weis (1968): Familiens organisation i de grønlandske samfund. Nyt fra Samfundsvidenskaberne vol. 10. København: Midsjællands Bogtrykkeri.
- Bjerregaard, Peter, Young, T. Kue and Munksgaard (1998): The Circumpolar Init – health of a population in transition. Munksgaard, Copenhagen.
- Carlsen, Aksel (2007): Grønland: et holdningsskift i den post-koloniale velfærds politik? I: Rafnsdóttir, Guðbjörg Linda (red.): Arbejde Helse og Velfærd i Vestnorden. Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknastofa Í Vinnuvernd,
- Danmarks Statistik: Folke- og bolig-tællingen i Grønland 1965. København.
- Danmarks Statistik: Folke- og bolig-tællingen i Grønland 1970. København.
- Den arktiske Levevilkårsundersøgelse, SLiCA (2007). www.arcticlivingconditions.org.
- Esping-Andersen, Gösta (1990): The Three Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge: Polity Press.
- From, Anders, Jensen, Kirsten Just, Friis, Peter og Kjær, Anders (1975): Sociale problemer i Grønland – Levevilkår og sociale problemer i Vestgrønland. Socialforskningsinstituttet, publikation nr. 64. København: Teknisk Forlag.
- Grønlands Hjemmestyre (1995a): Uddannelsespolitisk Redegørelse. Pilersuifik, Nuuk.
- Grønlands Hjemmestyre (1991). Valgnævnet. Valgbog for valg til Grønlands Landsting den 5. marts 1991.
- Grønlands Hjemmestyre (1995). Valgnævnet. Valgbog for valg til Grønlands Landsting den 4. marts 1995.
- Grønlands Hjemmestyre (1999), Valgnævnet. Valgbog for valg til Grønlands Landsting den 16. februar 1999.
- Grønlands Hjemmestyre (2002). Valgnævnet. Valgbog for valg til Grønlands Landsting den 3. december 2002.
- Grønlands Hjemmestyre (2005), Valgnævnet. Valgbog for valg til Grønlands Landsting den 15. november 2005.
- Grønlands Hjemmestyre (2009), Valgnævnet. Valgbog for valg til Grønlands Landsting den 2. juni 2009.
- Grønlands Selvstyre (2009, september): Hjemmeside: www.nanoq.gl. udtræk 2009 af departementers og styrelseres personalefortegnelser.
- Grønlands Statistik (1995b): Familiens Levevilkår i Grønland. Nuuk. Atuagkat
- Grønlands Statistik (diverse årgange): Kalaallit Nunat – Grønland. Statistisk Årbog. Nuuk. Atuagkat.
- Grønlands Statistik (2007): Grønlands befolkning 1. januar 2007. Befolkningsstatistik 2007:1. [http://www.stat.gl/LinkClick.aspx?link=BefolkStat %2fBefolkning %2fBefolk+07+PubDK.pdf&tabid=86&mid=457&language=da-DK](http://www.stat.gl/LinkClick.aspx?link=BefolkStat%2fBefolkning%2fBefolk+07+PubDK.pdf&tabid=86&mid=457&language=da-DK)
- Grønlands Statistik (2008): Beskæftigelsen 2006. Arbejdsmarked 2008:3. <http://www.stat.gl/Statistik/ArbejdsmarkedogLedighed/tabid/85/language/da-DK/Default.aspx>
- Grønlands Statistik (2009a): Ledigheden i byerne 2008. Arbejdsmarked 2009:1. <http://www.stat.gl/Statistik/ArbejdsmarkedogLedighed/tabid/85/language/da-DK/Default.aspx>

- Grønlands Statistik (2009b): Kompetence-givende uddannelser 2009. Uddannelse 2009:1. <http://www.stat.gl/Statistik/Uddannelse/tabid/100/language/da-DK/Default.aspx>
- Grønlands Statistik (2009c): Indkomststatistik 2007. Indkomster 2009:1. <http://www.stat.gl/Statistik/Indkomster/tabid/90/language/da-DK/Default.aspx>
- Grønlands Statistik (2009): Statistisk Årbog. Grønlands Selvstyre – Grønlands Statistik.
- Grønlands Statistik (2010): Indkomststatistik 2008. Indkomster 2010:1. <http://www.stat.gl/Statistik/Indkomster/tabid/90/language/da-DK/Default.aspx>
- Ilisimatusarfik, studentermatrikel: særkørsel, oktober 2009.
- Landslægeembedet. Landslægeembedets årsberetning 2008. Grønlands Selvstyre. <http://dk.nanoq.gl/Emner/Landsstyre/Departementer/Landslaegeembedet/Udgivelser/Aarsberetning/~media/37E1B4327F964CE090412F5C808815E8.ashx> (Januar 2010).
- Landstingsforordning nr. 12 af 31. oktober 1996 om orlov mv. og dagpenge ved graviditet, barsel og adoption.
- Landstingslov nr. 5 af 20. maj 1998 om Grønlands Ligestillingsråd.
- Landstingslov nr. 7 af 11. april 2003 om ligestilling af kvinder og mænd.
- Larsen, Elm og Hornemann Møller (2004): „Socialpolitik“. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lov nr. 473 af 12. juni 2009 om Grønlands Selvstyre.
- MIPI – Videncenter for Børn og Unge (2007): <http://mipi.nanoq.gl/Emner/20Udgivelser/~media/29595D69CDB04848A5E4F2E3365FBD6F.ashx>
- Poppel, Birger. (2009a). Levevilkår i Grønland (6) Det grønlandske sprog – en status ved Selvstyrets indførelse. I Sermitsiaq nr. 27, 3. juli 2009.
- Poppel, Birger. (2009b). Levevilkår i Grønland (1) Individuel velfærd og tilfredshed med livet eller: hvordan synes vi selv det går? I Sermitsiaq nr. 8, 20. februar 2009.
- Poppel, Birger. (2009c). „Levevilkår i Grønland (4) Befolkningens opfattelse af væsentlige sociale og miljømæssige problemer“ I Sermitsiaq nr. 22, 29. maj 2009.
- Poppel, MarieKathrine. (red.). (2005). Køn og Vold i Grønland. Nuuk: Atuagkat A/S.
- Poppel, MarieKathrine. (2006). „Mænds vold mod kvinder i Grønland i nordisk og arktisk perspektiv“. I Petersen, Hanne (red.), Grønland i Verdenssamfundet Nuuk: Forlaget Atuagkat/Ilisimatusarfik.
- Poppel, MarieKathrine. (2008): Domestic violence – violence against women by men. Præsentation på ICASS VI, International Congress on Arctic Social Sciences. , 22. august 2008, Nuuk. http://www.arctichost.net/ICASS_VI/images/03.06.02.pdf
- Poppel, MarieKathrine og Kleist, Janus C. (2009). „Køn og magt i politik og erhvervsliv i Grønland“. I Niskanen, Kirsti og Nyberg, Anita (red.), Køn og magt i Norden. Del I Landsrapporter. TemaNord 2009:569. København: Nordiska Ministerrådet.
- Rasmussen, Rasmus Ole. (2005). Befolkningsudviklingen i Grønland. I „Geografisk Orientering 2005“, nr. 6, (35. årgang). Odense: Geografforlaget.
- Rasmussen, Rasmus Ole. (2010). Mobilitet i Grønland. Sammenfatning af hovedsynspunkter fra analysen af mobilitet i Grønland. Nuuk: Mobilitetsstyregruppen.
- Skydsbjerg, Henrik. (1999). Ligestilling i Grønland – En undersøgelse af ligestillingen i Hjemmet, på arbejdspladsen og i det offentlige liv. HS Analyse Nuuk, Grønland.
- Sundström, Eva. (2006). „Välfärdspolitiska förhållanden i Västnorden Färöarna, Grönland och Island“. TemaNord 2006:520. København: Nordiska ministerrådet.
- Supplerende NGO rapport til den danske regeringsrapport til FN's Komité for Barnets Rettigheder – 4. rapportering“. (2009). http://www.mibb.gl/fileadmin/user_upload/artikler/Skyggerapport_dansk_1_.pdf
- Titmuss, Richard. (1958). „Essays on the Welfare State“. Allen and Unwin. London.

Marie Kathrine Poppel, Kalaallit Nunaata Ilisimatusarfiata ataani isumaginninneq pillugu immikkoortoqarfimmi ilinniartitsisuvuq (adjunkt). Ilisimatusarfimmi cand scient adm. -tut ilinniarsimalluni. Ilisimatusarnikkut soqutigisaasa ilaatigut sammivigisimavai suaassuseq nukiisertarnerlu, suaassutsikkut atuuffiit, inuiaqatigiillu kalaaliusut iluini suliffeqarfeqarnikkut pissutsit. Atuagaq Suaassuseq persuttaasarnerlu (2005) aqqis-suisuuffigisimallugu.

Appendiks 1. Naartuersittarnerit (abortus provocatus) ukioqqortussutsinut agguataarlugit aammalu ukioqqortussutsini ataasiakkaani arnat 1.000-iugaangata qassiu-neri. 2003–2008

Ukiut	Amerlassutsit						Ukioqqortussutsimi arnat 1.000-iugaangata amerlassutsit					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2003	2004	2005	2006	2007	2008
12–13	2	1	2	3	2	0	1,9	1,0	1,9	2,9	2,1	0
14–15	39	37	43	42	48	44	39,2	35,7	42,7	41,6	47,3	44,4
16–17	77	93	111	92	91	93	101,1	122,0	129,2	102,4	100,9	101,2
18–19	114	115	97	113	117	147	146,7	140,1	110,2	130,3	124,3	153,0
20–24	262	281	267	273	271	282	146,0	150,7	141,3	139,1	138,0	143,5
25–29	143	157	160	164	187	170	93,3	100,6	97,7	97,3	108,1	95,9
30–34	113	126	114	80	97	95	55,4	69,9	69,8	50,8	63,3	62,1
35–39	88	69	81	74	50	44	31,1	24,9	31,1	30,6	23,3	23,2
40–44	29	23	23	23	22	19	12,5	9,4	8,9	8,7	8,3	7,1
45–49	2	3	1	3	2	0	1,1	1,6	0,5	1,5	0,9	0
Katillugit*	869	905	899	867	887	894	60,9	63,0	62,0	59,6	60,0	61,9

Oqaasertaliussaq: *Ukioqqortussutsit 15-49

Aallerfik: Nunatsinni Nakorsaaneqarfiup ukiumoortumik nalunaarutaa (2008), kisitsisit 13: Maleruaqqusat naapertorlugit naartuersinnerit

3. Arnat atugarissaarnerlu Islandimi

*Guðbjörg Linda Rafnsdóttir aamma
Ingibjörg Lilja Ómarsdóttir*

Assi: Magnus Fröderberg/Norden.org

3.1. Aallaqqaasiut

Aallaqqaasiummi taaneqartutuut Avannaata Kitaa, tassa Savalimmiut, Kallaallit Nunaat Islandilu Avannaata sinneranut sanilliullugu, innuttaasut akornanni angutit amerlanerussuteqarnerisigut allaanerussuteqarpoq (Avannaakisisitigut, 2009). Avannaata sinnerani tamannattaaq ilaatigut avinngarusimasuni atuuppoq. Avinngarusimasuniit nuttarneq ukiuni kingullerni ilisimatusarnikkut misissuinerni arlaqartuni sammineqartarsimavoq, uppernarsineqarlunilu ilinniarnikkut periarfissanit aammalu suliffissatigut nikerartumik periarfissanit, sumiiffinni innuttaasut ukioqqortussutsimikkut suaasutsimikkullu qanoq katitigaanerannut malunnaatilimmik sunnerneqartut. Kommunit avinngarusimasut amerlasuut immikkut ilinniagalinnut suliffissaqartitsinngillat, arnanullu suliffissatigut periarfissat amerlannginneri pequtaalluni, angutinit annertunerusumik arnat allamut nuunniarnerusarlutik. Suliffeqarfeqarfimmi aamma atugartuussutsikkut pissutsit, suaassutsikkut naligiissitaanermut inuillu sumut inissikkusunnerannut sunniuteqartoq paa-

sinarsisimavoq (Carlsen, 2007; Jónsson, 2007; Sundström, 2006; Berglund, Johansson aamma Kramvig, 2005).

Islandimi nalinginnaasuvoq, inuusuttut ilinniariarlutik imal. suliffissarsiorlutik nunap avataanukartarnerat. Taakkunannga amerlasuut nunap avataani najugaqaannartarput, naak amerlarnarpaartaat ukiualuit ingerlanerini utertarluartut. Taamatut inngilaq, Islandimi kommunenit amerlanngitsunit illoqarfinnut nuttarnerit eqqarsaatigalugit. Avinngarusimasut qimagarneqarnerpaajusut, suliffeqarfeqarnikkut ileqqusumik angutit suliassaqarfiinik tamakkiisungajalluinnartumik tunngaveqarput, soorlu aalisarnej, nunalerineq aammalu orpilerineq (Nordisk Atlantsamarbejde [NORA] 2009). Ilisimatusarnikkut misissuineq (MA) nutaaq Gunnarsdóttirimiit (2009) suliarineqartoq naaportorlugu, sumiiffimmi allanngoranngitsumik sulinikkut atugaqarneq, aammalu illoqarfiup pingaarnarup eqqaani akissarsiatigut atugassarissaarneruneq pingaarnertut pequtaasut, arnat ukioqqortussutsikkut 20–39 ukiullit qimaguttarnerinut. Gunnarsdóttirip ilassutigaa, naalakkersuinikkut siunnerfilersuineri angutaannangajalluinnaat ilusilersuisuusut, oqallinnermi peqataasut aammalu nunap immikkoortoqarfiani ineriartornermut atasumik aaliangiisartut. Tamannattaq saqqummerpoq Sigurgeirsdóttirimiit aamma Rafnsdóttirimiit (2009), arnat nunalerinerup iluani qanoq inissisimanerat pillugu allaaserisamit.

Uuma immikkoortup sammivaa, Islandimi inissittarnerup, atugarissaarnerup naligiissitaanerullu imminnut qanoq ataqatigiinneri, aallaaviginerullugit assigiimmik arnat tunuliaqutallit 24-it Islandimeersut. Nunap illoqarfiullu imminnut ataqatigiinnerat annertunerusumik tikinneqanngilaq, annermik sammivigineqarmata atugarissaarnej naligiissitaanerlu ataatsimut isigalugit. Siunertaavoq sammissallugit Islandimi atugarissaarnikkut kiffartuusinerit assigiinngitsut, aammalu taakku kiffartuussinerit apersorneqartut isumaat naaportorlugit inuunerminnut qanoq sunniuteqarnersut. Arnat qinnuigineqarput erseqqissaqqullugu, Islandimi inuiaqatigiit iluini suut ingerlalluartutut isigineraat, aammalu Islandi najugaqarfittut kajungernartutut isigisagunikku, pitsanngorsaanerit suut pisariaqarnersut.

Ilisimatusarnikkut angusat tunngaveqarput ataatsimoortunik assigiimmik tunuliaqutallinnik tallimanik apersuinerinik, juni-september 2008-mi ingerlanneqartut. Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit arnat 24-it, 28-miit 47-nut ukioqqortussusillit peqataapput, apersuinerit ingerlaneqarnerisa naalaani tamarmik illoqarfiup pingaarnersaani najugaqartuusut. Arlaqartulli avinngarusimasuni peroriartortuusimapput. Ataatsimoortut inuttalersorneqarput, atuakkap aallarniutaani piumasaqaatit taaneqartut naaportorlugit. Arnat agguaqatigiisillugu 2,3-nik meerartaqarput, 0-miit 19-nut ukioqartunik. Arlaqartullu siusinnerusukukku Sverigemi, Danmarkimi, Norgemi, Tuluit Nunaanni, Hollandimi, Italiemi USA-milu najugaqarnikuusimallutik.

3.2. Nunassittarneq

Avannaani nunat sinnerinut sanilliullugit, Islandimi inuiaqatigiit amerlann-gillat, Avannaata Kitaani ittut Kalaallit Nunaat aamma Savalimmiut eqqaas-sannigikkaanni. Islandimi innuttaasut 1. januar 2010 amerlassuseqarput 317.630-nik. Avannaata Kitaani nunat pingasuusut inuiaqatigiittut mi-kisuusutut taaneqartarput, innuttaasut amerlassusaasa 1 million ataateq-qamassuk (Jónsson, 2007). Kitaani nunanut amerlanernut sanilliullugu, Islandimi aningaasarsiornikkut kaaviiartitsineq annikitsuuvog, taamaattorli nunat aningaasarsiornikkut annertuumik kaaviiartitsiviusuni atugassariti-taasut assinginik sunnigaaqqalluni.

Inuiaqatigiinni innuttaqassutsikkut amerlanerpaamik 300.000-inik amer-lanerunngitsuni, qimagulluni nuttarnerup isumaa ilimanaatilimmik al-laanerussuteqarpoq, nunanut millionilikkaanik innuttaqarfiusunut sanilliul-lugit. Saniatigut nunat mikisut aningaasarsiorneri ataatsimut isigigaanni, millionilikkaanik innuttaqarfiusut aningaasarsiornerinit allanngorarnrupput, ilaatigut peqquteqartoq avammut tunisassiat amerlannginneri, akillu nike-rangaatsiarsinnaaneri. Avannaani nunat killiit ukiuni kingulliunerusuni ataatsimut ajornartorsiutigaat, inuutissarsiuteqarnikkut toqqammaviusut assigiiaarpallaaneri, tamanna kinguneqarluni aningaasarsiornikkut ineri-ar-tonerup akuttunngitsumik allannguuteqartarneranik (Jónsson, 2007). Nunat innuttatik ukiumikkut sulisinnaassuseqartut annaasariaqartarsimavaat, anin-gaasarsiornerup ajornarseriarnerata nalaani nunanut allanut nuunnissaq toq-qarsimagaangassuk. Amerlanerpaartaat, tamarmiunngitsulli, kingusinne-rusukut uteqqittarput. Islandimiut skandinaviami nunanut inississimasut nunat atugartuussutsikkut aaqqiisimaneri sanilliukkaangamikkik inerniliiga-jupput, Islandimi aaqqiisimaneq inerisagaanermigut amigaateqarpallaartoq, tamannalu uterusulersitsinngitsoq.

Europami aningaasarsiornikkut inerisaanerit amerlasuut ilisarnaatigaat aningaasarsiornikkut atugassarititaasut allanngorarneri, tamatumali saniati-gut atugarissaarnikkut aaqqiinerit inerisagaalluartut isumaginninnikkullu ikiorserneqarsinnaanerit pitsaalluinnartut. Islandimi aningaasariorneq nike-riarnermik annertunerpaamik aqqusaagaqarsimavog, suliffeqarfeqarnikkulli aaqqissuinikkut suliffissaqarluarnissaa pingaartinneqarnerujuarsimavog, isumaginninnikkut ikiorserneqarsinnaanerit aqquqigalugit periarfissiinerit aammalu atugarissaarnikkut kiffartuussinerit assigiinngitsut salliunnagit. Jónsson (2009), naapertorlugu tamatuma kinguneraa, atugarissaarnikkut aaqqissuinerit annikinnerusut, europap kitaani nunarpassuarnut sanilliullugu, minnerunngitsumillu skandinaviami atugarissaarnikkut aaqqiinernut sanil-liullugu.

Islandimi suliffeqarfeqarfik suaassuseq tunngavigingaatsiarlugu avinne-qarsimavog (Rafnsdóttir, 2007). Aalisarnerup iluani tunisassiornikkut appa-riarneq aammalu perrassaanerit, pingaartumik arnat suliffiinik eqquisima-voq, pisat tulaassat appariarneri naleqalersitsinerusinnaanerlu anguniarlugu nutaamik sukaterinerit malitsigisaannik aalisakkanik tunisassiorfiit ma-

tusariaqarsimatillugit (Skaptadóttir aamma Proppé, 2005). Avinngarusimasuni naalakkarsuinermi suliffeqarfeqarnikkut siunnerfilersuinermi pingaartumik angutaanerusut suliassaqarfiini suliffissaqartitsiniarneq isiginiarsimavaat, taamalu ukiuni kingullerni arnat inuutissarsiornermut akuujartuinnarnerat eqqumaffigisimanagu.

Misissuinermit peqataasut tamarmik, apersuinerit ingerlanneqarnerisa nalaani Islandimi najugaqartuupput, ilaalli nunani allani najugaqarnikuullutik, sivilisunerusumik sivikinnerusumilluunniit. Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutalikkuutaat suna pillugu ilaqutariit islandimiut nunami allami najugaqarusunnerusarnerat eqqartuinerminni tigussaasunngortikkuminaammassuk, oqartoqarsinnaavoq inissittarneq pillugu apeqqummit, allaaserisami uani sammiviit assiginngitsut kalluarneqartut. Inissittarneq pillugu apeqqut, atugartuussutsikkut ilusilersuineq pillugu oqallittarnerni qaqinneqakkajunneqarpoq. Inuuniarnikkut atukkat inuunerullu pitsaassusaatigut atukkat, akuttunngitsumik nunani allani aaqqiisimanernut sanilliunniarneqartarput, pingaartumik arnat nunani allani najugaqarnikuusimasut akornini.

Ataatsimut isigalugu isumaqatigiissutigineqarpoq, sulisartuunerup ilaqutariinnerullu oqimaqatigiissarnissaa, Avannaani nunanut allanut sanilliullugu, Islandimi ajornarnerusooq, tamatumunngalu arnanit amerlasuunit peqqu-tigitinniarnearluni, *inuiaqatigiit sukkassusaat*, aammali ilaqutariinnut atugarissaarnikkullu kiffartuussinerit appasinneruneri.

Arnat nunami allamiit Islandimut uteqqinnissaminnik toqqaasimasut, uteqqinnerminnut peqquutigisaasa pingaarnersarisimagunarpaat, suliffissat naleqquttut amerlasuullu neqeroorutigineqarmata, aammalu ilaqutariissuarni attavigeqatigiinneq. Arnat kinaassusaannut ilorrisimaarnerannullu pingaaruteqarnerpaaq tassaavoq ilaqtutanut qaninnernut attaveqarneq, aammalu meerrartami islandimiunngornissaannik kissaateqarneq. Ilaqutariissuilli pillugit eqqartuineq pitsaaquteqarlunilu killiliivoq. Siornatigut nunani allani arnat najugaqarsimasut oqarput, nunami allami najugaqarallaramik, ilaqutariittut imminnut piffissaqarfiginerusimallutik. Massakkut utersimanerminni piffissaq nukissallu agguataartariaqalersimallugit meeqqaminnut, angajoqqaaminnut, sakissaminnullu. Arnat misigisimapput, angajoqqaat utoqqaliartortut ilorrisimaarnissaanni akisussaanerpaasutut namminnq inissisimallutik. Pisussaaffiit annertussutsimikkut nanertuutinngorsinnaapput angummanniarnartutullu misinnarsillutik, arnallu ilaasa nukissaqarfiginninnissaminnik ajornartorsiuteqarfigilersinnaasaannik. Taamaattumik ilaqutariissuarni attaveqatigiinneq angajoqqaallu ukioqqortusiartulersut nuannaartunartuinnarnik piffiunngillat. Akerlianilli angummanniartutut misigisimaneq annerto-reersinnaasoq, suli oqimaannerulersillugu.

Arnaq ukiut arlaqanngitsut matuma siornagut Islandimut utertoq eqqartuivoq, angajoqqaami sakissamilu sapaatip akunnerata naanerani pulaarneqarnissaminnik naatsorsuuteqarnerat pillugu, tamatumalu angummanniartutut piffissakillioortutullu misigisimanermik annertusaanera, taamalu katerineq nuannissuseerutsillugu:

„...piumasaqaatit annertoqaat... sapaatip akunnerata naanera agguataartalersimavarput: „Eqqarsarlutaana ullaakkut kaffisoqatiginarlusi, aqagu ilagut allat nereqatigisusaagatsigik“... immaqa sapaatip affaa pissarsiarisinnaavarput [qasuersaarnissamut]. Makijaassanngilagut? Imal. meeqqallu uagutsinni nuannisaaqatigiissaagut?“ (Anaanaq nunami allami najugaqarnikoq pingasunillu meerartalik)

Apersuinerit nalaanni, ukiut qulit qaangerneqarsimalerput qularutissaanngitsumik suliffeqarfeqarnerup iluani siuariartorfiusimasut, suliffissaqarluarneratigut, malunnaatilimmillu suliassaqaarfiit ataasiakkaat iluini akissaaser-suinerit pitsanngoriangaatsiarsimallutik. Peqataasut amerlasuut nunami allami najugaqarsimasuusut, Islandimi suliffittaarniarneq ajornannginnerusutut isigaat, nunami najugarisimasaminnut ilinniarfigiartorsimasaminnulluunniit sanilliullugu. Arnat isumaqatigiissutigat, suliffik naammagisimaarnartoq soqutiginaatilillu inummur pingaaruteqarmat, aammalu arnat kinaassusaanni pingaaruteqariartuinnarluni.

„...isumaqarpunga pingaarnerpaasoq naleqquttumik suliffeqarnissaq, suliffimmi nuannisarneq inuunerup pitsaassusaanut attuumassuteqarluninarmat ...“ (Anaanaq nunami allami najugaqarnikoq tallimanillu meerartalik)

Naak Islandimi suliffeqarfeqarfimmi pissutsit 2008-p ukiaa tikillugu periarfissagissaartitsigaluartut, arlaqartut nunami allami sulinissaq toqqarsimaavaat. Peqqutaasut ilagaat Islandimut sanilliullugit tunngaviusumik akissarsiat qaffasinneruneri, aammalu agguaqatigiisillugu ullormut sulisarnerup sivi-kinnerunera. Peqataasuni amerlasuut eqqaavaat, isertitat amerliniarlugit sulinermi qaangiuttoornerit, soorlu nunanit allanit Islandimi tamanna nalinginnaanerusoq, takornartaanngitsumik ilaqutariit annertuumik piумаaffigineqartutut inissisimatilertaraat. Minnerunngitsumik ilaqutariinnut meerartalinntut qitiusoq tassaasimavoq, naatsorsuutit oqimaqatigiisinniarlugit *ulaperuluttuartaqannginneq*. Qitiusoq tassaasimavoq meeqqanut pitsaasumik angerlarsimaffeqartitsinissamut periarfissaqarnissaq, sunngiffimmi meeqqat ilagisinnaanissaat, aammalu sunngiffimmi soqutigisaminnik aallusisinnaanerinut periarfissiinissaq. Eqqumiigineqanngilaq inuit ilaat nunami allami najugaqarusuttarmata, tunngaviusumik akissarsiat qaffasissusaat illersorneqarsinnaasumik inuuneqarnissamut meeqqallu soqutigisaannut matussusiinissamut naammammata, Islandimiiginnaraluarunik ajunngitsussarsiasat taakkorpiaat pisinnaagumallugit saniatigut isertitaqartoqartariaqartarmat.

Uani allaaserisap kingusinnerusortaani oqaatigineqartutuut, pingaartumik piffissaaleqineq, angumersiniaasutut misigisimaneq, ammaffiginninnerup killeqarnera aammalu pigisanik pingaartitsineq, arnanit maluginiarneqarput Islandimi pissutsit nunani allani pissutsinut sanilliukkaangamikkik. Peqataasut amerlasuut isumaqarput, pissutsit qulaani taaneqartut, nunanut allanut sanilliussinnerminni Islandimi ulluinnarni inuunermi inituallaartut. Minnerunngitsumik arnat nunami allami kisimiillutik imal. ilaquttat ilagalugit najugaqarsimasut akornanni taamatut isummersorneq malunnarluni.

Nunamut allamut suliartoqqisagunik, pingaarnertut peqquutigineqarput pitsaanerusumik suliffissarsiorneq imal. pitsaasumik inuuneqarnissamik

ujartuineq, imaqartoq imminut piffissaqarfiginissaq namminerlu soqutigisat naapertorlugit iliuuseqarsinnaaneq. Sallertut maqaasinarnarpaatinneqassallutik ilaqutariissuit.

3.3. Inuuneq pitsaasoq

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit inuuneq pitsaasoq eqqartuiffigaat. Inuuneq pitsaasoq suua, tamannalu Islandimi annertusarniarutsigu suna pisariaqarpa? Inuuneq pitsaasoq taaguutaavoq imartooq suussusileruminaatsorlu. Ólafssonip aamma Eyþórssonip (2004) inuunermik pitsaasumik suussusiliinerminni innersuussutigaat Brocks (1993), tikkuarlugulu inuunerup pitsaasup uuttorniarnarani, tunngaviusumik isiginnittaatsit pingasut atornerqarsinnaasut. Siullertut inuuneq pitsaasoq suussusilerneqarsinnaavoq naalakkersuinikkut tunngaviusumik isiginnittaatsit tunngavigalugit, apeqqu-taanani upperisarsiornermeernersoq, inuunerup qanoq sukatigaaneranik paasinnittaasiunersoq imal. allat. Tullertut inuuneq pitsaasoq suussusilerneqarsinnaavoq, inuup kissaatiminik kipsisaffigisaminillu qanoq annertutigisumik matussusiisinaanera uuttutigalugu. Taamaattumik pingaaruteqarpoq isiginiassallugu, inuup inuunermik pitsaasumik paasinninnini aallaavigalugu matussusiisinaanera. Pingajuttut inuuneq pitsaasoq suussusilerneqarsinnaavoq, inuit killiffimminnik suussusiliinerat aallaavigalugu. Ólafsson aamma Eyþórsson (2004, 19) allapput:

Periarfissat pingasut taaneqartut arlaannik sorlermik toqqaaneq erseqqittuaannangi-laq. Oqartoqarsinnaagunarpoq qinikkat nalinginnaasumik isiginiartaraat, inuit kissaatiminnik kipsisaffigisaminillu matussusiinissaminut qanoq periarfissaqartiginersut, taamaattumillu isiginiartarpaat, inuit ajunngitsorsiasatut kissaatiminnik matussusiinissaminut qanoq periarfissaqartiginersut. Isiginnittaaseq qallikkut pissutsinut nakkussisoq, atorsinnaaneralu erseqqissumik killeqarluni.

Siullertut malitsigisinnaavaa, annertuallaartumik aningaasarsiornikkut ineriartornissamik ujartuineq, tassa ineriartorneq ajornaquteqanngitsumik inuuneru pitsaassu-saanik annikillilerisinnaasoq, soorlu sunngiffeqannginnerulernikkut imal. avatangiisit innarlagaanersigut. Tulliatut naatsorsuutigineqaannarsinnaanngilaq inuit naammagis-sagaat kissaatimi matussuserneqarnerat, tassami ujartugaqarsimasinnaapput, inuiaqatigiit piumasaqaataat naapertorlugit kissaatiginanngitsunik.

Siuliani qaqinneqartoq ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit annertuumik eqqartuiffigivaat, uuttuutilli illuatungerluinnaanut saatillugit. Peqataasut erseqqissaatigaat, naatsorsuutigineqaannarsinnaangitsoq inuit kissaatiminnik matussusiigunik taava naammagisimaarinnilissasut, soorlu pigisatigut ajunngitsorsiasatut inuiaqatigiinnit kissaatigineqartut aallaavigalugit. Taamalu inuup ilaqutariillu kissaatiminnik matususiiniartillutik, akuttunngitsumik annertuumik pilliuteqartariaqartarneri. Inuuneq pitsaasoq pillugu eqqartueqatigiinnerminni, arnat erseqqissumik oqariartuutigaat, piffissaqarne-runissaq kissaatigigaat aammalu imminnut piffissaqarfiginerunissaq, qallikkut pigisanik pingaartitsinerup silarsuaata periarfissiineranit aniguinissaq,

aammalu isikkorissaarnissamit, piviusumik tunngaveqarani piumaffiginnip-pallaarnermit aniguinissaq.

3.3.1 Piffissaq

Inuuneq pitsaasoq pillugu arnat eqqartuinnerminni piffissaq uteqqiaffigivaat. Inuunermik pitsaasumik ujartuinnerminni piffissaq pingaartippaat, taamalu ulluinnarni inuunerminni ajornartorsiutinut aallaaviummat. Arnat nunami allami najugaqarsimasut, piffissaaleqineq Islandimi ajornartorsiutaanerutut misinnartippaat, nunanut allanut sanilliullugu. Sunamitaava peqqutaasinnaava? Imaappa islandimiut sunngiffeqarnissaq pingartinngip-pallaaraat, imal. peqqutaava nunanut eqqaamiunut sanilliulluni, Islandimi suliffik pingartinneqarnerusoq? Imal. nassuiaataa islandimiut akissaaser-sueriaatsimikkut ilusiliisimaneranni ippa, sulisartuunermi ippa imal. inuiat-tut porsarsimassutsimiippa? Suliffiup inussiaatigaatigut? *Angerlarnikkut* ilaqutariissut iluini akisussaaffeqalersarnerup kingunerisaanik qaavatigut piumaffigineqartutut misigisimaneq nassuiaataava, naak nalinginnaasumik takorloorneqartaraluartoq ilaqutariissut ikorfartortigineqarsinnaasut?

Piffissaaleqinerup saniatigut, pingaartumik arnat meerartallit akisussaaf-fippassui angumersiniartutullu misigisimasarneri peqataasut annertuumik eqqartuiffigaat. Arlaleriarlugu uteqqiaffigaat, arnat ilaquttaminnut akisus-saajutigalutik, tamakkiisumik sulinerat, illuatungaani ilaqutariinnut akisus-saaffiup angerlarsimaffiullu ingerlanneqarneranut atasumik suliasat naaper-tuuttumik agguataarneqaratik. Arnat misilittagaat islandimiut ilisimatusar-nikkut misissuinerisa inernerinut naapertuupput, taakku takutimmasuk an-gerlarsimaffiup ingerlanneqarneranut atasumik suliasat eqqarsaatigalugit, arnat angutinit annertunerusumik sulii akisussaaffeqartut (Stefánsson, 2008a og 2008b).

Angumersiniaasutut misigisimaneq aamma piffissaaleqineq pillugu eq-qartuinerit, piumaffigineqarpallaarnerup kingunipilui pillugit eqqartuinnermut attuumassuteqarlunnarput. Illoqarfimmi pingaarnermi silaannaap aallaa-manartutut misinnarnera peqataasunit oqariartuutigineqarpoq, peqqu-taasutullu taakkartorneqarlutik inuiaqatigiittut sukatigaanermeersutut iluk-kullu atukkaneersutut.

Inuiaqatigiittut sukatigaanermit peqqutaasut, ilaatigut nunat affarlerisanut sanilliullugu tassaallutik suliffissaqarluarnera ullormullu suliffiusartup si-visunera, angutit arnallu eqqarsaatigalugit. 2007-imi Islandimi ullormut suliffiusartoq agguaqatigiisillugu angutit akorngini sap. akunneranut akun-nerit 46,9, arnallu akorngini 35,6 (Islandimi Naatsersueqqissaartarfik, [ed. a]). Tamanna sanilliunneqassaaq avannaani nunat sinnerini 2007-imi aggu-aqatigiisillugu sap. akunneranut akunnerit suliffiusut tassaammata angutit akorngini 38,3 aamma arnat akorngini 33 (EUROSTAT, 2009). Angutit akorngini sap. akunneranut suliffiusut ni tiimit missaanni assigiinngis-suseqarput arnallu akorngini tre tiimit missaanni. Ullormut suliffiup ta-kisuup saniatigut Islandimi meerartaartarneq qaffasippoq. Meeqqat inunn-

gortut arnamut ataatsimut agguaqatigiisillugu tassa 2,1 2007-imi Avannaata sinnerani kisitsit taanna agguaqatigiisillugu arnap ataatsip 1,9, Europallu sinnerani 1,5. Islandimi meerartaarnerup qaffasissusaa Europami qaffasinnerpaat tullerivaat, Tyrkiemi qaffasinnerpaasoq kisitsisit malillugit (Islandimi Naatsorsueqqissaartarfik, 2007 [ed. b] aamalu Avannaat kisitsisitigut, 2009). Paasissutissani taakkunani ersinngitsut tassa Kalaallit Nunaanni 2,23-umat 2007-imi aammalu Savalimmiuni 2,5-ulluni (Naatsorsueqqissaartarfik 2007 aamma 2010).

Ilanngullugit innersuussutigineqarsinnaapput ilukku atukkanut inuiattullu piorsarsimassutsimut tunngassuteqartut, ilungersorluni qasunartumillu sulinerlut nassuiatinik qinaasinermi. Assersuutigalugu sulerulunneq naatsersuunneqartarmat annertuumik suliaqarnertut islandimiut akornanni pine-rusartoq nunanut avannarlernut naleqqiullugu (Ólafsson, 1998). Suliniklut maligassiilluarneq 2008-imi aasaanerani ataatsimoortuni assigiimmik tunuliaqutalinni peqataasut tamarmik sammisorujussuuvaa:

„... tunniusimaruloorneq assut qummut isiginiarneqarpoq,“

Anaanap marlunnik meerallip naqissuserlugu oqaatigaa, illuatungaatigullu isornartorsiuerpalaartumik nipeqarluni islandimiut nalinginnaasumik isiginittasiat eqqartorpaa. Nunami allami najugaqarnermi nalaani misigai pingaartitagit ileqqut, tassungalu atasumik sunngiffiup pingaartinneqarnerunera. Anaanaq tallimanik meeralik:

„Ukiunera naallugu pingasunik suliffeqarpunga, ingerlaannarsinnaanissaq anguniarlugu, tamannalu assut qummut isiginiarneqarpoq.“

Taamatut sulerulunneranut qisuariaat unaakkajulluni „Kakkaak, pikkorin-gaaravit!“ Ataatsimoortuni assigiimmik tunuliaqutalinni peqataasut tamarmik ilisarsillutik ileqimisaartorput:

„... aap, tassa nal. arfineq-marluk tikillugu sulisarpunga, qarasaasiakkullu atortoris-saarutit atorlugit unnuap qeqqata tunganuut allattarlunga, taava qummut isiginiarne-qartorujussuusaatit.“ (Namminersortut suliffeqarfiutaat pillugit immikkut ilisimasalik aamma ataatsimik meeralik).

Peqataasut eqqarsaatersuutigaat, suleqatitut pitsaasuuneq qanoq paasisa-saansersoq. Imaappa suleqat ilungersorluni sulisoq imal. suliffimmi si-visunerpaamik innissaq pineqarpa. Ilungersorluni sulinerup qaangiuttoortarnerullu imminnut ataqatigiinnerannik oqariartuuteqarneq aappaatigooqartip-paat. Taamatut suussusiliineq naapertuuttut isiginngilaat, qaangiuttoornis-samut periarfissat eqqarsaatigalugit inuit assigiinngitsunik tunuliaquteqar-mata. Maluginngitsuugassaangilaq arnat ilaqutariit ulluinnarni paaqquta-rineqarnissaannut angerlarsimaffimmilu ulluinnarni suliassanut qitiusumik akisussaakkajummata, taamalu siviisuumik sulinissaminnut periarfissalunne-ruumata, taamatut akisussaaffeqanngitsunut sanilliullugit:

„Arnat takoriakkit, soorlu pingasunik imal. sisamanik meerartallit assersuutigalugit – akissarsiatigut qaffaavigineqarnissamut piumasaqaatit taama ittut naammassinnaasagaanni, taava akunnerit 200, 300 imal. 400 qaangiuttoornertut sulisariaqarpoq [...] tamakku piumasaqaatit naapertuutinnngitsut taamaasillutik arnat meerartallit akissarsiamikkut qaffaavigineqarsinnaasut akornannit peertarpaat, taamalu angutit kisimiit-tut [...] akisussaaffiginngitsut sinneruttarlutik.“ (Pisortat suliffeqarfianni immikkut ilisimasalik ataatsimik meeralik)

Nunap iluani nunarsuarmilu ilisimatusarnerup takutippaa, angutit katissimasut akissarsiaqqortunerusut ullormullu akunnerit amerlanerit sulisartut kisermaanut sanilliullugit (Eiríksdóttir, Rafnsdóttir, Sveinsdóttir og Gunnarsdóttir, 2007).

Arnat isumaqatigiissutigaat, piumasaqaatit taama ittut suliffeqarfiit pitsaanerpaanik sulisoqarnissaannut qulakkeerinninngitsut. Islandimi piorsarsimassutsikkut sulerusussuseqarneq pingartinneqarnerata saniatigut, amerlasuut ilaquuttaminnik ataatsimooqatiginninnissaq pingartitaraat, minnerunngitsumik angerlarsimaqatinik meerartaqartoqartillugu. Imminut akerleriittutut pissusilik apersuinernit saqqummersinneqartorpassuit ilaat tassani naammattoorneqaqqippoq. Ullormut sivisuumik sulineq saniatigut ilaqtanik ataatsimooqateqarnissamik piumasaqaatit annertusiartortut nassataraat, akuttunngitsumik arnat *naatsersuutigineqartunik* naammassinnikkuminaatsitsisarmata.

3.3.2 *Namminiussutsimik atuisinnaassuseqarneq*

Inuuneq pitsaasoq pillugu arnat eqqartuinnerminni, Islandimi arnat isikkorissaarnissaannut piumasaqaatit qaffasissut, aammalu arnat eqqortumik pisseuseqarnissaannik oqariartuutiginiarneqartut, amerlasuut qaqileriffigivaat. Allaasunut ammaffiginninginneq eqqartuinnerni uteqqianeqarpoq, arnat amerlasuut isumaqarlutik tamanna Islandimi atugaanerusoq nunarpassuarnut allanut sanilliullugu, aammalu assigiinnigiaarnermut paasinninnerup annikinnera. Erseqqissaatigaat, inuiaqatigiinni annerusuni *namminiussutsimik atuisinnaaneq* ajornannginnerusoq.

Peqataasut amerlasuut ajoqqutitut isigaat, Islandimi amerlanerit isumaqarmata, tamat assigiimmik periarfissaqartut, inuillu „naatsersuutininik naammassinninngitsut“ allanit suunnginnerusut. Namminneq pisuussutigimmassuk, taamalu inuiaqatigiit akuuffigisat pisuutinneqarsinnaanngitsut. Taamaattumik inuit tamarmik naatsorsuutininik naammassinnittariaqarput. Tamannalu takutinniarneqarpoq ilaatigut akissarsiorluarnerup takutinneratigut aammalu qallikkut pigisanik sunilluunniit pissarsisinnaanikkut. Taamatulli eqqarsarneq piumaffigineqartorujussuurtut misigisimalernermik aamalu angumersiniaajuartutut misigisimanermik pilersitsisinnaavoq.

„Arlaatigut isigaara pisuunngorlaatut pissusilersortariaqarnertut ... inuit imminnut aqussinnaajunnaangalerput.“ (Arnaq kisermaaq, nunami allami ilinniarsimasoq)

Islandimiut piorsarsimassusaat pillugu eqqartuineq nutaajunngilaq, ilaatigut oqariartuuteqartoq *nipaatumik naalliuttariaqarnermik aammalu nipangerluni kigutit kiiginnarlugit* ingerlaqqiinnarnissamik, ajornartorsiutit piumaffigineqarnerlu nassuerutginagit. Naalagaafittut ilisarnaatilersuineq, ilaatigut 1990'kkunni ilisimatusarnikkut inernerit saqqummiunneqartuneersoq (tak. assers. Júlíusdóttir, 1993; Rafnsdóttir, 1995).

Angumersiniaasutut misigisimanerujussuaq suliffimmilu piumaffigineqarnerujussuaq pillugu eqqartuisoqaraluartoq, paasinarsivoq arnat suliffimmut tunniusimanertik ilumikkut tanngasimaarutigigaat, suliffiup avataatigut naammassisami qaavatigut. Peqataasut ilaat sulisitsisuni pillugu oqamivoq:

„Soorngunami nalunngilaa sulinngitsoorsinnaanngitsunga...”

Taamatut oqarnermi isip illua qamippaa, kisianni qamuuna ilorpiamigut imminut tanngassimaarutigaluni. Tassuunakkut tikkuunneqarpugut, islandimiut arnartaasa eqqarsartaatsimikkut sulumassuseqarnerup qanoq pingaartinneqartiginera. Saniatigut ilisimasutut illugu, namminneq inuilluunniit allat piumaffigineqartutut misigisimanerat, arnanut peqqinnangitsuusoq. Amerlasuut aamma tikippaat, islandimiut arnartaasa inuuneranni piffissaq qanoq sivisutigisoq piumaffigineqartuututut misigisimasarnersut. Kitaani nunanut sanilliullugit, arnat inuusuttunnguullutik anaananngortarput, immaqalu nukarliliartaarlutik 40-kkunni ukioqarnerminni. Taamatut meeqqioriaatsip malitsigaa, islandimiut arnartaasa amerlasuut suli inuusuttunik meerartaqartillutik suli, angajoqqaatik ukioqortusilersut qaavatigut isumagisariaqartarneri. Aammattaaq erseqqissarpaat, takornartaanngimmat islandimiut ilisimat SARFINNI ilinniartut meerartaartarnerat, amerlasuullu initaartik siulleq pi-siarisarat suli ilinniagaqartillutik. Ajunngitsutut isigineqarpoq, takussutissatullu isigineqarluni sulumassuseqarnermut sapiissuseqarnermullu, arnalli akuttunngitsumik tamanna nalilertarpaat pilersaarusiomerlunnermut aammalu piumatussutsimut, ilaqutariinnut piumaffiginniffiusoq, minnerunngitsumillu arnanut piumaffiginniffiusoq.

3.3.3 Qallikkut pigisanik pingaartitsinerup kinguner

Eqqartuinerni uteqqiarfigineqarpoq islandimiut qallikkut pigisanut pingaartitsinerat, qallikkut pigisanut pingaartitsineq Max Weber (Collins aamma Makowsky, 1998) naapertorlugu siuariartornermut inuillu inuunerminni qanoq iluatsilluarsimatiginerannut takussutissaavoq. Peqataasut naapertorlugit pineqarput pigisat, isikkoq inuusaaserlu, aammalu inuusaatsip ingerlatiinnarsinnaanissaanut inuit isertitaqarnissamut piumaffigineqarnerunerinik malitseqartoq.

„Ullutsinni piumasaqaatit annertoorujussuannngorsimapput; tamakkiisumik suliffeqartariaqarpoq, ajornanngippat pingasunik meerartaartariaqarpoq, angisuumik illoqartariaqarpoq aqqutaanngitsukkullu ingerlasinnaasunik qamuteqartariaqarluni, qimme-

qassaatit, ukiumut pingasoriarlutit nunanut allanut angalasinnaasariaqarlutit, uki-uunerani sulinngiffeqarlutit, sissami sulinngiffeqarlutit sapaatip akunneratalu naanerani sulinngiffeqarlutit. Soorluuna piviusorsiorpallaarunnaarneq pisoq. Isumaqarpunga piumasaqaatit annertuallaartut aammalu inuit annertuallaanik natsersuuteqalersimasut.“ (Namminersortuni immikkut ilisimasalittut sulisoq aamma meeqqamut ataatsimut anaanaasoq)

Qulequtaq qaqinneqallattaartuartoq tassa pigisaqarniunneq, ilaqutariinnut islandimiunut nanertuutinningsimasoq. Anaanap pingasunik meerallip Sverige najugaqarsimanini Islandimi inuunerminut sanilliuppaa:

„... maluginiarneqarneq ajorpoq maligaasat atorlugit uunnaagasuarfimmik peqartoqarnersoq, qamutiniq peqartoqannginnera ..., aap, arlaatigut pigeriikkat naammagisimaarneqartutut ipput ... immaqalu qarliit atukkat qanoq ilisarnaateqarnersut soqutigineqannginnerulluni. Isumaqarpunga allaanerussutaa assut malunnartoq ... arlaatigut maaniinninnit [nunami allamiinninni] imminut iluarisimaarneruvunga, isumaqarama maani inninni aaliangersimasumik pissuseqarnissara, nuujaajarterlaajuarnissara, aaliangersimasunut orniguttarnissara aaliangersimasunillu seqinersiutiniq atugaqarnissara ujartortuarakku [...]. Isumaqarpunga oqimaatsoq, [Islandimut nuunnerma kingorna] inuiaqatigiit uannut piumasaqaataasa tamakkiisumik naammassiniarnissaat.“

Apersuisut piumasaqaatit taaneqartut saqqummersippaat, inuusuttut ilinniartut akornanni, angajoqqaat inuusuttut imal. inersimasut akornanni:

„[Maani nunami] sivirusumik maqaasisimavara soorlu ilinniartutut piitsuunerup nalinginnaasutut isigineqarsinnaanera.“ (Arnaq meeraqanngitsoq, Islandimi Tuluillu Nunaanni ilinniartuusimasoq)

Arlaqartut tamatumunnga isumaqataapput. Oqaatigineqarpoq inuit ilinniarnertuunngorniarfimmi imal. ilisimatusarfimmi ilinniartuugaluarpataluunniit, naatsersuutigineqarmat aaliangersimasumik isertitaqartoqarnissaa, naak suliffeqarfeqarfimmi aaliangersimasumik sulinikkut isertitalinnut qallikkut pigisaqarnissamik piumasaqaagaluartut naammassineqarsinnaassappata.

„Atisat eqqortut atortussaavatit, unnuakkullu illoqarfissiorninni tamakkersorlutit pissallutit.“

Nunani allani silaannaq, arnat eqqissisimanartinneruaat, soorlu ilaatigut akuerisaasoq inuit ilaasa akissaatikitsuusinnaanerat. Arnap imatut oqaasertalerpaa:

„Iluaitsinnissarput ima nakkutigaarput, allat iluamik ilisimanatigu sumi iluaitsinniarnerluta, iluatsitsigutta naammaqaaq. „

Malitsigisaanik alla apeqquteqaqqippoo:

„Natermut atortussat qangaana taama pingaartigilersimasut?“

Islandimi inuuneq nunami allami inuunermut sanilliunneqarpoq, pigisatigut ajunngitsorsiassat eqqarsaatigiinnarnagit, aammali inoqatinut attaveqarneq ilaqutariittullu pisoqartillugu attaveqartarneq eqqarsaatigalugit, soorlu meeqqat inuuissiornerini:

„ Angerlamut nooreernitsinni ukioq siulleg, meerartarput inuuissiorussanngormat kakkaak! Ajorluinnarpoq, sapaatip akunneri arlallit sioqqullugit eqqaaginnarlugu merserusuttarpunga, tassami nunami allamisut naammangilaq chokoladekagillernis-saq, meerarpassut isumagisinnaallugit angajoqqaavi eqqarsaatiginagit. Maani nerisassiorariaqarpoq ilaqutariissuillu tamaasa nerriviliuullugit, nerisassanik kissarto-qassaaq, inunnut ataasiakkaanut naatsersuussat ... Ilutsinni imitsinnut piumaffigeqa-tigiinnitsigut ingatsikkaluttuinnarsimavoq, tamarmik taama pisarput aammami al-laniit anaanaarluunnerussannginnama.“ (Anaanaq meeqqanut pingasunut, USAmi najugaqarnikoq)

Eqqartorneqangaatsiarpoq tamatumunnga suna peqqutaanersoq. Nunani allani qallikkut pigisanut isiginninneq aamma isikkumut isiginninneq ilu-arinerullugit, uteramik soormitaava ileqqut nalinginnaasut atiinnavissima-vaat?

„ Eqqaamavara pissutsit ilaannut allarluinnarmik isiginnittaaseqalermera [nunami al-lami najugaqarnermi nalaani] eqqarsarneralu, aap, Islandimut uteruma tamanna atta-tiinnarnarlugu, ilorpiakkulli ilisimavara islandimiut inuusaasiannut uteqqipallassal-lunga, tamannarpiarlu tassa pivoq, tassanngaannaq islandimiut inuusaasiannut akule-ruppunga, taamalu qamuteqarnissaq assigisaallu pingaartorujussuanngorput,“

Arnaq meerartaqanngitsoq oqarpoq, Tuluit Nunaanni ilinniarsimasoq, ilisarisimasaminiillu ilikkakkaminik inooriaatsimik *piisaarfiunngitsumik* atuilersimasoq.

Immaqa pineqarpoq, inuit avatangiisiminnit qaninnernit akuerineqartutut misigisimanissaminnik ujartuinerat, takuuk Goffmanip paasinnittaasai (1969), tassani inuuneq isiginnaartitsivimmut sanilliunneqarluni, inuillu qanoq naatsersuutigineqarsorinertik naapertorlugu, tamarmik atuuffeqartut. Peqataasut isumaqarput, naammassisatik uuttorneqartartut takussutaasin-naasut naapertorlugit, soorlu illuuteqarneq eqiasuitsuunerarnerlu aallaaviga-lugit. Arnat qularutinngilaat islandimiut qallikkut pigisanik pingaartitsisuu-sut, qallikkullu pigisaqarneq kinaassuseqarnerannut annertuumik akuusoq. Naatsersuutigineqartut naapertorlugit pigisassat tamaasa pissarsiarisimagut-sigik ajornanngippallu sinnilaarlugit, isumaqartarpugut uagutsinnut naatser-suutigineqartut naammassisimallugit. Piumasaqaatit immaqa naammagittaal-liutigisinnaavagut, kisianili naqqarpiaatigut allannngortikkusunnatigut. An-guniagaq tassa iluatsinnissaq. Kisianni sooq aamma taava?

3.3.4 *Qinigassaqarneq*

Peqataasut amerlanersaat naapertorlugit, inuunermut pitsaalluartumut at-tuumassuteqartoq kiffaanngissuseqarluni qinigassaqarnermut; ilinniarniar-nermik toqqaaneq, angalanarluni toqqaaneq, suliniarluni isumalluuteqar-

niarnanilu toqqaaneq. Ilaat isumaqarput, kiffaanngissuseqarluni toqqaasinnaaneq, islandimiut inuiaqatigiit nukittoqqaataa ilagigaat. Aammali aper-suinerit takutippaat, kiffaanngissuseqarluni toqqaasinnaanerup iluani eqqartuinnermi, pissutsit imminut akerleriittutut pissusillit arlaqartut. Kiffaanngissuseqarluni toqqaasinnaaneq arnanit iluarisimaarneqarpoq, saniatigulli isornartoqartillugit inuunerup pitsaasup suuneranik inooriaatsillu atugassap suuneranik erseqqissaanikkut inuiaqatigiit piumasaqaataat, soorlu nammineq inuunermi sulinermilu iluatsinnissaq. Tassuunakkut assigiinngissuseqarsinnaanermut ammasuuneq annikillisinneqarluni, aammalu takutinneqarluni, naqqaarpiaatigut tamarmik assigiimmik perorsagaasimasut. Isummat aaliangernerillu inuiaqatigiinni paasinnittaatsinut nukittunernut naapertuutinngitsut, ataqqineqarnerat annikitsuaraavoq. Kiffaanngissuseqarluni toqqaasinnaaneq naqqaarpiaani piunngingajappoq: „Qinigassaqaqaraluuilluunniit, killiliussat iluannaaginnartariaqarputit, nammineerluni toqqaaniarneq ajornakusoortuuvoq,“ peqataasoq oqarpoq.

Sunaana peqqaataasoq? Innuttaasut amerlanngitsuunerat akuttunngitsumik nassuiaatit ilaattut qaqinneqartarpoq, taamalu inuiaqatigiinni mikinerni inooqatigiinnermi avatangiisit sunniuteqarnerat annertulluni. Tamanna eqqartuiffigeqaat. Amerlanngitsuunerup nassataaraa, annertuumik immitsinnut nakkutigisutut pinnerput, iluaqutissartai ajoqqutissartaalu ilanngullugit. Arnat nunani allani najugaqarsimasut, ulluinnarni kiffaanngissuseqarneq pisorujussuaat, qallikkut pigisanik pingaartitsineq kisiat pinnagu, kisiannili inuunermi pingaartitat ataatsimut isigalugittaaq. „Nunamut allamut nuukuit, arlaatigut akuerineqartarputit ileqqutit uniorlugit allaanerusumik pissuseqarnissannut, nammineq killissavit misilerarnissaat periarfissaqarfigissavat,“ meeqqamut ataatsimut anaanaq oqarpoq. „Marsigaaajuartutut misigisimanannigilaq,“ arnaq meeraqanngitsoq ilaliivoq.

Peqataasut isumaqarput Islandimi inuit akuerisinnaasaattut aamma akuerisinnaannigisaattut isigisaasa taama killeqartiginerinut, immaqa peqqaataasoq inuiaqatigiit anginnginnerat. Atatsimoortut ilaanni imaappoq alapernaasertoqarpat, arnat naapertorlugit, taava pasilliiniarneq aallartissaaq.

Oqaatiginiarneqartarpoq Islandimi innuttaasut amerlannginnerisa inuup nammineq kiffaanngissuseqarnera killileraa, arnalli aamma isumaqarput tamanna pitsaaquteqartoq. Soorlu meeqqat kiffaanngissuseqarnerat, inuunerup pitsaassusaanut pingaarutilerujussuuartut isigineqartoq, taamalu Islandimut uteqqinniarlutik aaliangernerannut aaliangiisuusimasorujussuaq. Silami ikinngutit kisiisa ilagalugit pinnguarsinnaaneq, avatangiisillu qanigisat nammineq paasisassarsiorfigineqarsinnaaneri, arnat isumaat naapertorlugit inuunermi misilittakkatut immikkut islandimiuussutsimut attuumatippaat aammalu nalilerneqarsinnaanngitsutut isigalugu. Kiffaanngissuseqarneq tamanna saqqummerportaaq, islandimiut ileqqorimmassuk, silami naalungiarsuit qamutaanniisillugit sinitsittarmatigik. Ileqqoq islandimiut avatangiisiminnut tatiginninnerannik tunngaveqaannanngitsoq, aammali silaannaap minguinerneranik upperinninnerlu ulluunerani meeqqat silami sinittarnerat peqqinnartuusooq.

Inuunerup pitsaassusaa pillugu eqqartuinnermi, suliffimmi eqaatsumik aaqqissuisinnaaneq qaqilerneqallattaavoq, eqaatsumik aaqqissuineq ilaqutariit pisariaqartitaannut naapertuuttoq. Pineqarlutik angajoqqaat meeqqaminik atuarfimmuut aamma sunngiffimmi sammisaqarfimmuut tunniussillutillu aallersinnaaneri, atuarfimmi meeqqerivimmiluunniit aaqqissuinnernut peqataasinnaaneq, suliffiup nalaani. Eqqaaneqarporli pisariaqarluinnartoq sunngiffimmi sammisat atuarfiup iluaniinnissaat, taamaasillutik angajoqqaat sumiiffimmiit sumiiffimmuut meeqqaminnik assartueqattaannginniassammat. Suliffiup aamma sulinngiffiup nalaani eqaatsumik aaqqiisinnaaneq, ilaqutariinnerup sulisartuunerullu oqimaatigiissinnissaanut pingaaruteqarpoq. Arnat amerlanerit isummerput, tamanna eqaassuseq ataatsimut isigalugu islandimiut suliffeqarfeqarfianni piosoq, sumiluunniit pisinnaatilluni.

Peqataasut naapertorlugit, inuunerup pitsaasup iluani ipportaaq naligiinneq. Islandimi naligiinneq taana taamaattussaannartut isigineqartoq, naak piunngikkaluarpuunniit. Ilaasa (takuuk assers. Gunnarsdóttir, 2005) tikkuarpaat Islandimi ataatsimoortukkaat assigiinngitsut akornini assigiinnginneq nipangiusimaneqartoq, taamatuttaaq inuaqatigiinni islandimiuusuni naligiimmik periarfissaqartoqannginnera. Arnat isumaqarput, naligiinnginneq pillugu eqqartuinissaq inerteqqutaangajattorluunniit, tamatumali kingunerisa suusinnaaneri assigiinngitsunik isumaqarfigineqarluni. „Maani Islandimi oqarnaveersaartarpugut *anaanat kisimiittut* piitsut imal. *ataatat kisimiittut* piitsut, inuit piitsut Islandimi isiginngitsuusaarusuttarpagut, „peqataasoq nunami allami najugaqarsimasoq oqarpoq. Ilaatigut isumaqartoqarpoq, atuarfimmi assigiimmik atisaqartalersinnaaneq iluaqutissartaqartoq, taamaasillutik atuarfimmi meeqqat akisuunik atisaqarnissaat eqqarsaatigalugu, angajoqqaat meeqqallu tatisimaneqartutut misigisimanerat minnerulisamat, imal. „niaqulaarneq unitsinneqarniassammat,“ soorlu meeqqat atisaat akisuut pillugit ilaat taama oqartoq. Ilaat uparuaateqarput oqarlutik atuarfimmi assigiimmik atisaqartitsisalersinnaaneq angajoqqaat tamakkerlutik akuersaarnaviannngitsut. Anaanaq pingasunik meerartalik isumaqanngilaq atuarfinni assigiimmik atisaqartitsineq, Islandimi iluatsinnaviannngitsaq: „Naligiissitaanermik kissaatillit ikittunnguupput, inuit naligiikkusunnngillat assigisai ilanngullugit, pikkorinnerpaajunissaq kissaatigivaat, „kisermaa pingasunik meeralik ilanngussivoq.

3.4. Pisortatigut atugarissaarnikkut aaqqiisimaneq

Islandimi atugarissaarnikkut aaqqiisimaneq eqqartuivigaat, nunat allat namminneq nalunngisatigut sanilliutillattaarlugit.³¹ Islandimi inuaqatigiinni pissutsit maligassiisut, ilarpaaluisa qaqileriffigivaat, soorlu naartusunut peqqissutsimik misissuisarnerit, meeraaqat misissorneqartarneri, meeqqeriviit,

³¹ Islandimi, Kalaallit Nunaanni, Savalimmiuni Danmarkimilu atugartuussutsikkut kiffartuussinerit pillugit paasissutissat erseqqinnerusut kisitsisini uuma saqqummersitap ilanngussartaani tunorlemiittuni takuneqarsinnaapput.

qaffasinnerusumillu ilinniarnissamut periarfissaqarneq. Amerlanerpaartaasa tamakku isumaqatigiissutigaa. Tassunga atasumik erseqqissaatigineqakka-juppoq, kiffaanngissuseqarnissap qanoq pingaartiginera, „tamarmik qimaguppata“ imminut napatissinnaanissaq. Annertunerusumillu upperineqangi-laq, arnat inuunerminni nalaataqarpata (soorlu avinneq, aapparisaq toqukkut qimaguppat til. til.), atugarissaarnikkut aaqqiineq tunngavigalugu ikior-siisoqassasoq. Taamaattumik itisuumik takorloorneqarpoq, siunissami im-minnuinnaq isumalluutigisinnaallutik. Arnalli nunami allami najugaqarni-kuusimasut tikkuartorpaat, islandimiut atugarissaarnikkut aaqqiisimanerat arlalippassuartigut inerisagaalluarnerusoq, europami nunanut amerlanernut USA-mullu sanilliullugu. Arlalippassuartigulli aamma pitsanngorsaasoqar-sinnaavoq, pingaartumik peqqinnissaqarfiup iluani aammalu atugarissaar-nikkut kiffartuussinerit eqqarsaatigalugit.

3.4.1 Pisinnaatitaaffiit atoruminaatsut

Peqataasut qaqikkajuppaat, atugarissaarnikkut aaqqiisimaneq tunngavigalu-gu sutigut kiffartuussisoqarsinnaanersoq, illuatungaani neqeroorutininik taakkuninnga piviusumik atuisinnaanermut periarfissat kipungasutut inis-sisimasut. Ilaqutariinut meerartalinnut tapeq isertitat tunngavigalugit tun-niunneqartartoq, assersuutissaqqissutut taaneqarpoq. Islandimi tapip qaf-fasissusaa angajoqqaat qanoq isertitaqartiginerannit annertussusilerneqartar-poq, tassangalu atasumik isertitat killiliussat appasinaagaasutut nalilerneqar-luni. Ilaqutariinnut meerartalinnut tapeq tamakkiisoq meeqqamut siullermut annertussuseqarpoq ukiumut 144.166 ISK (6.800 DKK)³², meeqqanullu tulliusunut ataaseq ukiumut 171.545 ISK (8.092 DKK). Angajoqqaanut ki-sermaanut ilaqutariinnut meerartalinnut tapeq tamakkiisoq qaffasinnerun-gaatsiarpoq, tassa meeqqamut siullermut ukiumut 240.043 ISK (11.323 DKK), meeqqanullu tulliusunut ataaseq ukiumut 246.227 ISK (11.614 DKK), meeqqanullu arfineq-marluk ataallugit ukiulinnut tapeq siuliani taa-neqartutuut annertussuseqarpoq ukiumut 61.191 ISK (2.886 DKK). (Akile-raaruseriffik [ed.]). Ilaqutariinnut meerartalinnut tapip annertussusaa, assersuutigalugu Sverigemi aaqqiinnermut sanilliunneqarsinnaavoq, tassani meeq-qamut siullermut angajoqqaat isertitaat apeqqutaatinneqarani pisartagaqarlutik ukiumut 12.600 SEK, Islandimi aningaasanngorlugit 223.000 ISK (10.518 DKK) (Försäkringskassan [ed. a]). 2010 Danmarkimi angajoqqaat o-miit 2-nut ukiulinnik meerartallit ukiumut pisartagaqarput 16.998 DKK (360.358 ISK), angajoqqaallu 3-niit 6-innut ukiulinnik meerartallit ukiumut pisartagaqarlutik 13.448 DKK (285.098 ISK), angajoqqaallu 7-niit 17-ninut ukiulinnik meerartallit ukiumut pisartagaqarlutik 10.580 DKK (224.296 ISK). Ilaqutariinnut meerartalinnut tapit Danmarkimi Sverigemilu Islandi-misut qanoq isertitaqartiginermit sunnerneqarneq ajorput (Skatteministeriet [e.d. a]).

³² Nalinga 21,2 ulloq 16. juni 2010

Islandimi katisimasuni imal. inooqatigiittuni, ilaqutariinnut meerartalin-nut tapeq appartikkiartuaarneqalersarpoq, ataatsimut isertitamikkut 2.415.492 ISK (113.938 DKK), qaangersimagaangassuk, angajoqqaani ki-sermaani isertitat killilerneqarput 1.207.746 ISK (56.969 DKK). Meeqqamut ataatsimut ilaqutariinnut meerartalinut tapeq killiliussanik qaangiinerup 2 %-iinik, meeqqanut marlunnut qaangiinerup 6 %-iinik tapeq appartinneqar-tarluni, aammalu meeqqanut pingasunut amerlanerusunulluunniit qaan-giinerup 8 %-iinik tapeq appartinneqartarluni (Akileraaruseriffik [ed]). Ar-nat malugeqqaat, isertitat qanoq appasitsigissasut, ilaqutariinnut meerarta-linnut tapeq tamakkiisoq pisinnaassagaanni. Taamaattumik angajoqqaat ikinnerpaartaat kisimik ilaqutariinnut meerartalinut tapinik pisartagaqarput, tapillu atuunnerupput angajoqqaanut isertitakitsuaqqanut „piitsuunermut tapit“. Qaavatigut oqaatigineqarpoq, ilaqutariinnut meerartalinut tapit pisortanit utertinneqarsinnaatitaasut, angajoqqaat imal. angajoqqaarsiat naa-lagaaffimmut akiligassaqarpata, soorlu akileraarutinut. Anaanaq sisamanik meerartalik angummik inooqateqalerami ilaqutariinnut meerartalinut ta-pisisinnaajunnaarpoq. Imatut oqaluttuarpoq:

„Inuujunnaaqavutit pisinnaatitaaffiillu meeqqanut naatsersuussat naalagaaffiup ilu-arisamisuut allangortitersinnaallugit. Isumaqarpunga tamanna imminut aklerliissu-mik anertuumik imaqartoq. Aningaasaqarnikkut atukkakka sunnguamilluunniit al-lanngunngillat, taamaallaalli angummik inooqateqalerlunga. Soorngunami siornatigu-tuuli imminut meeqqakkalu taamatuulli sulii pilersortussaavakka.“

Atugarissarnikkut kiffartuussinerit arlaqartut, arnat isumaat naapertorlugit pissarsiariuminaappallaarput, soorlu meeqqat atuarfiiniittut eqqarsaatigalugit sunngiffimmi ornittakkat. Sunngiffimmi ornittakkat inissanillu amigaateqar-neq eqqaaneqallattaarput, ilaasalu sullissineri naammaginagit aammalu inis-sakinnera pillugu. Anaanaq kisimiittoq ataatsimik meeralik ima oqarpoq:

„... massakkut ukiut aappassaa misigaara, meeqqama inissaqartinneqannginnera, meerara uangalu pisinnaatitaasunut ilaanngilagut ... isumaqarpunga nunami 300.000-inik innuttalimmi naapertuutinnngitsoq ... pisariqarpat maleruaqqusat siunnersortit-lusooq atorneqassappata, aaliangerniarlugu meeraq inissaqartinneqassanersoq imal. naamik [sunngiffimmi ornittakkami]“.

3.4.2 Paasissutissat ingerlaarnerat

Peqataasut isummersorput, isumaginnittoqarfik peqqinnissaqarfilla paa-siuminarnerussasut, erseqqinnerullutik atoruminarnerullutilla. Misigisimap-puttaaq sulii kanngutsaammernartoq isumaginninnikkut ikiorseqqussalluni, aamma islandimiut piorsarsimasussusaasa iluani sulerusussuseqarnissamik pingaartitsinermut saniilliullugu, siuliani soorlu tikereeripput. Arnat nunami allami najugaqarnikut, pisortanit inutaasunut paasissutissanik pit-saannerusunik ujartuipput, allamiut nunamut maanga nuunniartut eqqarsaati-galugit, aammali islandimiunut ukiuni arlaqartuni nunami allami najugaqar-simasunut. Amerlasuut siornatigut ilaqutariinni pilersuisuunikuunngillat,

taamalu uternerminni atugassarititaasut siornatigornit nalunngisaminnit allaanerut uterfigisarlugit. Taamaattumik ataatsimoortut pineqartut eqqarsaatigalugit pitsaanerusumik paasissutissiinissaq pingaaruteqarpoq. „Angerlamut uterneq oqimaannerusutut misigaara, nunamut allamut nuunninniit, eqqumiikkaluartumik, naak paasissutissat assigiinngitsut nunami allami susassa qarfinnut assigiinngitsunut nassiusuunneqartussaagaluit,“ arnaq katissimasoq pingasunik meerartalik oqaaseqarpoq.

Taamaattumik pingaaruteqarpoq *eqqaamassutissanik* inunnut Islandimut uterriartunut naattersuussamik peqartoqarnissaa, taamaasillutik erseqqissumik ilisimaniassammassuk suna pisinnaatitaaffigalugu, pisinnaatitaaffiillu taakku atorniaanni suut pisariaqarnersut. Aammattaaq napparsimasoqartilugu imal. atugarissaarnikkut kiffartuussivinnik atuisoqartariaqartilugu. Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit arlaannit siunnersuutigineqarpoq, paasissutissanik ingerlatitseqqiisussanik peqqissaavinni attaveqaatitut akisussaasoqarnissaa, piffissamik atorluaasinnaaneq pisinnaaqqullugu pisariaqanngitsumillu akimmiffiusinnaasut pinngitsoorneqarsinnaaqqullugit, akuttunngitsumik inuit misikkariffiisa nukissakilliorfiisalu nalaani.

„Amerlasoorpassuarnik ilisimanngisatsinnik pisinnaatitaaffeqarpugut, paassutissat ugartortariaqartarput eqqumiilluinaqqissaartuni, imaanngisaannarpoq sumiiffimmut inummullu aaliangersimasumut saaffiginnittarfeqartoq, inullu paasissutissiinnaasup ingerlateqqissinnaasai annikitsuaraannaasarlutik. „ (meeqqanut sisamanut anaanaq katisimasoq, nunami allami najugaqarnikoq)

„Tassalu pissutsit islandimi inuiaqatigiinni ataatsimut isigalugu uteqqiajuartoq, male-ruagassaqaqnginnera, suna tamarmi isortutut ittoq, qitiusumik paasissutissanik aallerfissaqaqngitsaq ... naqitanngorlugit peqartoqanngilaq aammalu aaliangersarneqarsimanatik. Inuit pisinnaatitaaffitik pillugit qaammaasakitsuarsuuppuit.“ (Meeqqanut marlunnut anaanaq, nunami allami najugaqarnikoq)

Paasissutissaaleqineq kiffartuussivinnillu atuiuminaatsitsineq akuttunngitsumik naammattoorneqartarpoq nunamut allamut nuunniarnermut atasumik, meeqqanut isumassorneqarnerat eqqarsaatigalugu angajoqqaallu ukioqqortusisut eqqarsaatigalugit:

„Aanaana ukioqqortusivoq, qanittukkullu paasivara pissutsit qanoq paasiuminaatsigisut periarfissiissutillu qanoq atoruminaatsigisut ...“

3.4.3 Meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaaneq

Islandimi meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaaneq ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit qaqqikkajuppaat. Meerartaarnermut angajoqqaallu sulinngiffeqarsinnaanerit pillugu inatsit 2000-imeersup siunertaraa, meeraaqqaq angajoqqaami ilagisinnaanissai. Qaammatini qulingiluani meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarnerit taamaattumik agguarneqassapput imaasillugit, qaammatit pingasut aanaamit atugassanngorlugit, qaammatit pingasut ataataasumit atugassanngorlugit, sinnerutullu qaammatit pingasut angajoqqaat akunnerminni namminneq agguarsinnaallugit. Angajoqqaap

arlaannut qaammatit pingasut atugassiissutit aappaasumut atugassanngortinneqarsinnaanngillat. Angajoqqaat pisinnaatitaaffeqarput sapaatit akunneri 13-nit akissarsiaqaratik sulinngiffeqarnissaminut (Meerartaarner angajoqqaatullu sulinngiffeqarsinnaaneq pillugu inatsit nr. 95/2000). Inatsisip qulakkeerniartussaavaa meeqqat angajoqqaatik ilaginissinnaanissaat aammalu anaanat ataatalu ilaqutariinnerup sulisartuunerullu ataatsimoortissinnaanissaanut periarfissiinissaq.

2006-imi Gallup-ip misissuina naapertorlugu, akissuteqartuni amerlanerusut isumaqarput, meerartaarnermut atasumik ataataasup sulinngiffeqarsinnaanera, arnat suliffeqarfeqarfimmi inissisimanerannut nukittorsaa-taassasooq (Naalakkersuisut siulittaasoqarfik, 2009 c). Arnalli suli meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqartarnerat sivilunerusarpoq, aammali assigiinngitsumik akissarsiaqartitsineq inatsisip peersissinnaanngilaa (Einarsdóttir, 2004).

Peqataasut iluaraat, meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaanerpup massakkut Islandimi qaammatinik qulingiluanik sivilussuseqalersimammat, tassani lu ataataasut sulinngiffeqartarnissaat aamma naatsersuutaammat. Inatsillu kukkuneqanngitsutut isiginngilaat, tassa oqaasiinnarluunniit *ulinngiffeqarneq* eqqunngitsumik takutitsimmat, meeraarartaqarluni angerlarsimaffimmi sulinerup suuneranik. Aammattaaq assigiinngitsunik isummersorfineqarpoq, angajoqqaat qaammatit pingasut atugassarisatik arlaminnut nuussinnaannginneri. Siullertut meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarusunngitsunik imal. sulinngiffeqarsinnaanngitsunik meeqqanut ataatalinnut napertuutinninnera eqqaaneqarpoq. Ataataasut qaammatit pingasut atugassiissutit atunngippatigik annaaneqassapput, taamalu meeqqat taakku qaammatit arfiniliinnaat meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarfigineqassapput. Arnat ilaasa aaliangersaaneq tamanna naammaginngitsorujussuaat, isumaqarlutillu meeqqat tassani tununneqartut.

„... taava anaananut kisimiittunut imaalerpoq, ataataq meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarnianngippat, taava meeqqat pineqartut angajoqqaaminut attaveqarnissaminut allatuulli pisinnaatitaaffeqanngitsut – isumaqarpunga meeqqat pisinnatitaaffii pineqartariaqartut, taamatullu angajoqqaat pisinnaatitaaffii pineqartariaqarlutik.“
(Anaanaq kisimiittoq ataatsimik meeralik)

Peqataasut qaqilerpaat, naak angajoqqaat amerlanerpaartaasa meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaanermik inatsisip siunertaa naapertorlugu atoraluaraat, illuatungaani ataatarpaaluit inatsimmik atuinerlunneri naammattuugassaasut. Assersuutitut taaneqarput ataatat meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqaraluarlutik, „qernertumik“ suliinnartut, anaanaasullu meeqqatillu angerlarsimaannartut. Nassuiaat nalinginnaanerpaaq unaavoq, ataataasut akissarsiaagissaarnerunerat, aammalu Meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarnermut aningaasaateqarfimmiit tunniunneqartartut ilaqutariinnit inuussutigineqarsinnaannginneri. Inatsit naapertorlugu, qaammammup pisartagaritinneqartut annertussuseqarput qaammatini kingullerni aqqaneqmarlunni akissarsiat agguaqatigiisinnerisa 80 %-iiniq, annerpaamilli 350.000

ISK (16.519 DKK)³³ (Meerartaarnerq- aamma angajoqqaatut sulinngiffeqarsinnaaneq pillugu Inatsit). Assersuutitut taaneqarputtaaq anaanat kisimiittut ilisimasaqartut, meeqqamut ataataasup qaammatinik pingasunik pisinnaati-taaffimminik atuisup, naak sulinngiffeqarnermi nalaani meeraaraq paaqquta-rinngikkaluarlugu.

Arnat isumaqarput, meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarnerq qaam-matinut aqqaneq-marlunnut sivitsortariaqaraluartoq, aammalu meeqqat nap-parsimanerat peqqutigalugu angajoqqaat peqannginnissamut pisinnaatitaaf-fiat sivitsortariaqaraluartoq. Ilanngullugu eqqartorpaat akissarsiaqarlutik sulisut meeqqaminnik paaqqutarinnissinnaanerit sivitsorneqarpat, inuusuttut (anaanat ataattalu) suliffeqarfeqarfimmi inissisimanerat ajornerulersissann-ginneraa, sulisitsisut ersissutigilersinnaammassuk meeqqat napparsimaneri peqqutigalugu sulinngitsuukulasoqarsinnaasoq.

Oqaatigineqarpoq qaammatit pingasut sulisitsisutut taartaasussamik nas-saarnissaq ajornarnerusooq, meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsin-naaneq qaammatit arfinilinnut sanilliullugu. Peqataasut ilaasa tulluarneru-tippaat, meerartaarnermut atasumik qaammatit aqqaneq-marluk sulinngiffe-qarsinnaagaanni, taamalu ataataasut qaammatit pingasut sinnerlugit sulinn-giffeqarsinnaagunik. Suliffeqarfinni taartissarsiornissaq siuttunut aamma sulisitsisunut ajornannginnerulissammat. Allannguinerit ilimanaatilimmik arnat suliffeqarfeqarfimmi inissisimanerat nukittunerulersissavaa. Peqa-taasut ujartorpaat meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaanerup eqaannerusumik atornerqarsinnaanissaa, taamaasillutik angajoqqaat meerar-taarnermut atasumik sulinngiffeqarnissaq pilersaarusiortuarnerusinnaas-sammat, ilaqutariit sulisitsisullu pisariaqartitsinerat naapertornerullugu.

Arnat sammisorujussuuaat ataatsimut angajoqqaatut meeqqamut oqartus-saaffeqarnerq, qanorpiaq kinguneqartarnerusooq, qanorlu meeqqat sunnerneqar-tarnerusut. 2006 aallarnerfigalugu islandimiut angajoqqaat avinnikkut imal. nalunaarsukkamik najugaqatigiinneq kipitinneqartillugu, namminerisamik ataatsimut meeqqamut oqartussaaffeqartalerput, allamik isumaqatigiissute-qartoqarsimatinnagu (Meeqqanut inatsit nr. 69/2006). Angajoqqaatut ataatsimut oqartussaaffeqarnerup iluani perorsaanissamut atugassarititaasut isu-makulunnartinneqarput, soorlu qanoq ililluni akerleriinnik meeqqamut oqa-riartuuteqarsinnaaneq qanoq pinngitsoorneqarsinnaanersooq aamma meeqqap toqqissisimajunnaarsinnaanera qanoq pinngitsoorniarneqarsinnaanersooq. Erseqqissumik isuma pigineqartoq tassaavoq, angajoqqaat arlaat akisus-saannerusutut inissisimanissaa. Inuit marluk suleqatigiilluarsinnaanngitsut akornanni akisussaaffik avinneqassaguni, meeqqamut tunnerlussaaq. Taa-maattumik arnat ujartuipput angajoqqaat avissimasut akornanni attavigeqa-tigiinneq pillugu maleruagassaqaarnissaa piumasaqaatitaqarnissaalu. Ilann-gullugu kissaatigaat ataatsimut angajoqqaatut oqartussaanerup kingunerisin-naasai pillugit ilisimatusarnikkut misissuisoqassasoq, soorlu meeqqat paar-lakaattumik angajoqqaami arlaanni najugaqartartut eqqarsaatigalugit.

³³ Nalinga 21,2 ulloq 16. juni 2010

3.4.4 Meeqqat nappaataat

Arnat eqqartuingaatsiarput meeqqat napparsimatillugit aamma meeqqat immikkut pisariaqartitsisillugit ilagisinnaatitaanerat pillugu. Eqaatsumik suliffeqarnerup iluaqutissartai erseqqissaassutigineqartarlutik. Eqaatsumik suliffeqarneq angajoqqaanut periarfissiisoq sulineramik pilersarusiorsinnaaneq, taamaasillutik meeraq napparsimasoq paarisinnaanngorlugu, aammalu suliassat ilaat angerlaassinnaanngorlugit. Meeqqat napparsimatillugit angajoqqaat tunngaviusumik sulinngiffeqarsinnaanermut pisinnaatitaaffii, islandimi sulisitsisut aamma sulisartut akornanni isumaqatigiissutini ippat, taamalu allanngorarsinnaalluni. Angajoqqaanut immikkut ukiumut ullut aqqaneq-marluk tikillugit amerlassuseqarsinnaapput, meeqqat qassiuneri apeqqutaanani (Ilinniagartuut suleqatigiiffiat (Bandalag háskólamanna)) [ed]. Ilaat isumaqarput suliffeqarfeqarfiup iluani arlalinni angajoqqaat meeqqami napparsimaneranni peqannginnissamik pisariaqartitsisinnaanernannik paasinnittoqartoq, allaat isumaqatigiissutit naapertorlugit pisinnaatitaaffiit qaangerlugit. Peqataasut isumaqarput, nalinginnaasumik suliffeqarfinni ataasiakkaani isumaqatigiissutigineqartartoq, peqannginneq meeqqap napparsimanera peqqutigalugu imal. angajoqqaat napparsimanerat pillugu pisimanersoq. Naak ataatsimut isigalugu isumaqartoqaraluartoq, meeqqat napparsimanerannut atasumik angajoqqaat peqanngittariaqartarnerat sulisitsisuniit paasinnittoqartoq, peqataasut ilaat nammineq sulisitsisuuosq sisamanullu anaanaasq ima oqarpoq:

„... sulisitsisutut mianerineqartannguatsiarpoq, anaanat inuusuttut sulisorilernissaat.“

Sverigemi meeqqat aqqaneq-marluk ataallugit ukiullit pisinnatitaaffeqarput, ukiumut ullut 120-it tikillugit angajoqqaatik angerlarsimaqatigissallugit. Meeqqap napparsimanera peqqutigalugu peqannginnissamut pisinnaatitaaffik taanna angajoqqaat allanut qanigisaminnut nuutissinnaavaat (Försäkringskassan [ed b]). Tamanna eqqartorneqangaatsiarpoq peqataasuniillu tamanit ilassilluarneqarluni: „... panipput angajulleq napparsimappat, ullut sulinngiffisat sakissannut nuutissinnaavakka,“ pingasunut anaanaq oqarpoq, Sverigemilu najugaqarsimasoq, tassungalu atasumik pitsaasuinnarnik misilittagalik. Sverigemi ullut napparsimanermut atugassiissutit meeraq malittarpaat, Islandimili inersimasoq malittarlugu, angajoqqaat pineqartoq qassinik meerartaqarnerosq apeqqutaatinnagu. Taamatut aaqqeeriaatsip, tassa meeqqap napparsimaneranut ullut atugassiissutit, angajoqqaaginnaanngitsunit atorqeersinnaaneri, suliffeqarfeqarfinni angajoqqaanik mikisunik meerrartalinnik sulisoqarusussuseqarneq annertusarsinnaavaa, tassuunakkut ilaqquttat arlaqarnerusut paarlakaajaassinnaammata meeqqap paaqqutarineqarnerani. Illuatungaatigut taamatut aaqqiineq kinguneqarsinnaavoq, pingaarutumik aanaap/aataap paarsiuartariaqarlernerannik, taamalu ernuttatik paarisinnaajumallugit, suliffigisaminniit peqanngittariaqarlutik. Taamaattumik eqqarsaatigineqarsinnaavoq, suliffeqarfeqarfiup iluani arnat *nalikillilerne-*

qartut, meeraarartaqarnerinnarmiunngitsoq, sulisinnaassuseqarnerli tamakkerlugu.

3.4.5 Ilaqutariissuit

Inuiaqatigiinni amerlanngitsuni, soorlu nunani avannarlerni killerni, ilaqutariissuarnut attuumassuteqarneq annertuneruvoq, inuiaqatigiinnut annerusunut sanilliullugit. Pisortallumi aamma, ulloq manna tikillugu naatsorsuutigiuarsimavaat, ilaqutariissuit iluini, pingaartumik arnanit, inuusuttut utoqqaallu paaqqutarineqassasut, taamalu pisortatigoortumik atugarissaarnikkut kiffartuussinerit skandinaviami nalunngisatta ilaat ilaqutariissuit iluini isumagineqartussatut isigineqarlutik. Taamatut isumaqarnerup malitsigisimannguatsiarpaa, atugarissaarnikkut aqqissuussinerup, taassuma iluani suaassutsikkut naligiissitaanerup, nunat avannarlernut sanilliullugu, Avannaata Kitaani arriinnerusumik ineriartorsimaneranut. Ataatsimut isigalugu, ilaqutariissuarnit ikorfartorneqarsinnaanerup iluaqutissartai, arnat isumaqatigiissutigaat, soorlu meeqqat paarsarineqartarneri eqqarsaatigalugit. Kisiani arnat nunami allami ilaqutariissuit qimallugit najugaqarnikkut misilittagallit, ataatsimut isigaluguttaaq isumaqatigiissutigaat, ilaqutariissuit qanillugit inuunermut atasumik piumaffigineqartutut misigisimaneq, akuttunngitsumik oqilisaanneqarsinnaanermut oqimaannerusartoq. Angajoqqaat suli peqqissut suliffeqarfeqarfiullu iluani suli akuusut, ernuttami paarinissaannut piffissakilliortarput. Angajoqqaat allat suliffeqarfeqarfiup avataaniilersimasut, akuttunngitsumik nungullarsimasarput imal. napparsimalersimasarlutik, taamaattumillu namminneq ikiorneqarnissamik ikorfartorneqarnissamilu pisariaqartitsillutik. Arnat akornini nalinginnaasumik isumaqartoqarpoq, ilaqutariinnut meerartalinnut ilaqutariissuit ikorfartuisinnaanerat killeqalersimasoq, naak piviusuunngitsumik illuatungaata piunera takorloorneqarlularualartoq suli.

Ilaqutariissuit meeqqat paaqqutarineqarnerinut qanoq ikiuutsiginerat pillugu apeqqummut arnat ilaat akivoq:

„Uanga imal. ikinngutima tamanna misigineq ajorparput, anaanat ataasiakkaat pitsaasut eqqaassanngikkaanni, akunneq ataaseq imal. marluk paarsisinnaasut, kisianni sapaatip akunnerata naanera naallugu paarsineq ajorput.“

Meeqqat paaqqutarineqarneranni qanoq annikitsigisumik angajoqqaaminnit ikiorneqarnertik pillugu arnat eqqartuinnerminni, akuttusuumik ataatatik taakkartortarpaat, isiginiarnerullugulu anaanaminnik isumalluutiginnissinnaannginnertik. Taamaattumik soqutiginaruuvoq paasiniassallugu, eqqarsaatitsinni ulluinnarni eqqumaffiginngisatsinni suaassutsikkut atuuffigit pillugit takorluukkavut qanoq ititigisumi innersut, naak ukiuni kingullerni isummertaatsikkut allanngoriartortoqarsimagaluartoq. Sulisitsisut siuttullu ilaat isumaqarunarput, meeqqat aanaakkui – aataakkui pivallaarnagit – meeqqat napparsimaneranni ikiuussinnaasut, taamalu meeqqat angajoqqaavisa suliffimminnik nakkutiginnissinnaanerat periarfissillugu. Anaanaq

ataatsimik meerartalik suliffissarsiornermut atasumik oqaloqatiginninnini ima oqaluttuaraa:

„Paasigamikku angajoqqaakka toqukkut qimagussimasut, meerarlu kisimeeqatigigiga, ataataasorlu paarsineq ajortoq, taassumalu angajoqqaavi nunami allami najugaqartut,... toqqarluni oqarpoq, utoqqatserpunga, kisianni sulisorisinnaanngilatsigit. Meeqqammi napparsimalerpat taava? Isigiinnarpara oqarlungalu aap ...?“

Oqaloqatiginninnerup nalaani anaanaq kisimiittup ilisimatitsissutigisimavaa, angunnik qatannguteqarluni.

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit assigiinngitsut isumaqatigiisutigingaaatsiarpaat, Islandimi utoqqarnut atugassarititaasut naammagisimarnanngitsuusut. Pensionisiat annikigineqarput, pisortanit ikiorneqarniaraanni, soorlu angerlarsimaffimmi ikiorteqarneq eqqarsaatigalugu, piumasaqaatit eqqumiiginaqqajaasartut. Utoqqaat angerlarsimaffiini pissutsit aamma arnanit eqqartuivigineqarput, naammagisimaarneqaratillu. Taamaattumik utoqqaat qanigisaminniit ikiorneqarnissaminnut isumalluuteqartorujusuupput, tamannalu allanngorartorujussuusinnaalluni. Tikkuarneqarpoq, utoqqarnut kiffartuussineq kommunemiit kommunemut allanngorartorujussuusooq.

Amerlasuunit maluginiarneqartorujussuuvoq, isumaginnittoqarfiup nappaatinut isiginiarneqarnerujussua. Arnar nammineq nakorsaasoq, imatut oqaatigaa:

„Aanaanama angerlarsimaffimmi ikiorteqarnissaa qinnutigigakku, nakorsamit peqqisuseq pillugu oqaaseqaammik piumapput! Ila, ukioqqortusiinnarnikuuvoq eqqiaasinnaajunnaaqqallunilu, nappateqartoqarnissaa pisariaqarami? Sooq angerlarsimaffimmi ikiorteqarnissaa qinnutigiinnarneqarsinnaanngila, ajortoqartariaqarami?! Sooq nappaammik suussusilleeqqaartoqartariaqarpa?“

Peqataasut misigikkajuppaat, pisortatigut ikorfartuineq naammanneq ajortoq, tamannalu arnanut kinguneqarnerlunnerukkajuttoq.

„Aanaga marlunnik meeraqarpoq, tassa anaanaga qatanngutaalu angut. Qatanngutaa angut, ilaqutariit angutitaat, anaanani isumagissallugu piffissaqangaanngilaq,“ peqataasut ilaat oqarpoq.

Nalinginnaasuungaatsiarpoq, erniusut angajoqqaaminnik ukioqqortusisunut akisussaaffimmik tigusineq ajornerat, peqataasut naammaginngisaannik. Arnaq imatut oqaasertaliivoq:

„Arnaq takorloorsiuk, atukkavut imaapput, suliffeqarfeqarfiup iluani sapigaqanngitsutut pissaagut, meerartavut kisiinnavitta isumagaavut, aamma angerlarsimaffik angajoqqaavullu ilanngullugit.“

3.4.6 *Peqqinnissarqarfikkut aaqqiisimaneq*

Saqqummerpoq ataatsimut isigalugu islandimiut peqqinnissakkut aaqqiisimanerat iluarisimaarneqartoq. Arnat Tuluit Nunaanni, Europap kujasin-

nerusortaani USA-milu najugaqarsimasut isumaqarput, nunanut taak-kununga sanillersuunneqarsinnaasoq. Utoqqaalli pillugit kiffartuussineq ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit tamarmik isornartorsiorpaat. Nakorsaatini annertuunik pisariaqartitsisut eqqarsaatigalugit, nakorsaatit akisuneri isornartorsiorneqarpoq, suliaritinnissanullu aaliangersimasunut utaqqisut amerlanerat isornartorsiorneqarluni. Atugarissaarnikkut aaq-qiiisimanermut kanngunartutut isigineqarpoq, kigutileritinnermut akit qaf-fasinneri. Sumiiffiit ilaanni nakorsassaaleqisoqarnerujussua arnaniit sam-mineqarpoq, tamatuma pitsaasumik akikitsumillu nakorsanit kiffartuunne-qarsinnaaneq pinngitsoortittarmagu. Islandimi innarluutilinnut pensionit appasippallaarnerarpaat, isumaqarlutillu inuit ilaat innarluutilittut pen-sionisariaqalernissaq akissaqartinneq ajoraat. Tassunga taarsullugu suliffis-saaleqisutut ikiorserneqarneq qaffasinnerummat, tamanna ugartortarpaat. Arnaq 35-nik ukiulik, tamakkiisumillu innarluutilittut pensionisialik asser-suutigineqarpoq, marlunnut anaanaasoq inooqateqartorlu, sulii akileraaruser-tinnagit innarluutilittut pensionisiamigut qaammammut pisartagaqassaaq 136.285 ISK (6.429 DKK)³⁴. Pineqartoq saniatigut allanik isertitaqanngik-kuni, tassa pisartagaritinneqartut isertitat naapertorlugit annertussusilerne-qartarmata. Suliffissaaleqinermi ikiorsiissutit tunngaviusumik annertus-susaat (tamakkiisut) ullormut 6.900 ISK (326 DKK) imal. qaammammut 149.523 ISK (7.053 DKK), qaammammut ullut suliffissat amerlassuseqarpa-ta 21,67 (Sulinermit pisortaqaarfik (Vinnuálástofnun), [ed]).

3.4.7 Ilinniartitaanikkut aaqqiisimaneq

Arnat nalilerpaat meeqqeriveqarnerup tungaatigut amigaateqartoqarpallaar-toq, meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarnerup qaangiunneraniit, meeqqap meeqqerivimmi initaarnissaata tungaanut meeraq marlunnik ukioqalersimasarpoq.

Uteqqiasumik qaqilerneqarpoq Islandimi angerlarsimaffinni paaqqutarin-nitsitsinikkut aaqqiineq naammagineqanngeqaaq, aaqqiisimanerlu atorsin-naangilluinnartutut nalilerneqarluni. Illoqarfiup immikkoortuani angerlar-simaffimminni paaqqutarinnissinnaasut ilisimaneqanngillat, meeqqat qaqu-gu inissarsisinnaanerat ilisimaneqanngilaq, angerlarsimaffimminnilu paaq-qutarinnissinnaaneq pillugu ataastimoortunik paasissutissaqanngilaq, kiffar-tuussinerat sunik imaqarneris pilluguluunniit naamik. Angerlarsimaffimmi paaqqutarititsinnermut akit arnanit qaffasippallaarineqarpoq. Akerlianik mee-qqeriveqarneq ataatsimut isigalugu naammagisimaarinnippat. Arnat meeqqat isumagineqarneri aammalu nerisassat sassaalliutigineqartartut nersualaarin-nissutigaat, ataatsimullu isigalugu arnat misigisimapput meeqqeriviit aaqqis-sorneqarnermikkut anguniagartuujusut. Sunngiffimmi ornittakkat taama iluarisimaarneqartiginngillat, tassa meeqqat atuarfianni atuareersut ornitta-gaat. Meeqqat isumagineqarnerat iluarisimaarneqanngilaq, aammalu sulias-saqarfiup aaqqissugaanera eqqarsaatigalugu. Pingaartumik isornartorsiuineq

³⁴³⁴ Nalinga 21,2 ulloq 16. juni 2010

kommunenut sammitinneqarpoq, arnat isumaat naapertorlugu aningaasatigut atugassiissutit annikigineqarlutik, takussutissaatinneqarlutillu arnat qan-gaaniilli suliaasaqarfiinik suusupaginninnertut:

„... akissarsiat ajornartorsiutaapput, soorngunami, inuit akissarsitipalaarneqartarput ... Aaqqissuusaanera aamma naammaginngilaq.“

meeqqamut ataatsimut anaanaq kisermaa qarpoq, takussutissaatillugulu Islandimi suaassutsikkut naligiissitaanissaq pillugu suliniarnerup qanoq arriitsigineranut.

„... inuiaqatigiit naatsersuutigippassuk, arnat ilinniagaqassasut, imminnut pilersus-sasut sulissasullu, taava tunngaviusumik pisariaqartinneqartut atuuttariaqarput, taak-kuli iluamik ingerlanngillat ...“

Taamatut isumaqarneq ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit amerlasuut akornanni isumaavoq aammalu sunngifimmi ornittakkat aaqqissugaanerat malunnartumik isumakuluutigineqarpoq.

Arnat tikkuarpaat, ullut sulinngiffeqarfiussat ataqatigiissaarneqarneq ajornerat, soorlu illoqarfiup immikkoortuani ataatsip iluani meeqqat atuar-fianni meeqquerivinnilu ukiuunerani atuannngiffeqartarneq, naak aaqqissuineq ilorraap tungaanut ingerlagaluartoq. Suliffeqarfeqarfiup iluanissaaq anga-joqqaat meeqqatik ilagalugit ukiuunerani sulinngiffeqartarnerat ileqqo-rineqanngilaq, naak atuarfiit meeqqueriviillu matoqqagaluartut, tassuunakkul-lu ilaqutariit meerartallit piumaffigineqarnerulersittarlugit ilaqutariinnerup sulisartuunerullu ataatsimoortinnissaannik.

3.5. Suaassutsit naligiissitaanerat

Naligiissitaaneq pillugu inatsit siulleg atuutilersinneqarpoq 1976-imi, siu-nertarineqarluni inuiaqatigiit iluini suaassutsit naligiissitaanerulernissaat, pingaartumik suliffeqarfeqarfiup iluani. The Gender Gap Index (Suaassutsit naligiinnginnerinik nalunaarsuivik) 2009-meersoq naapertorlugu, nunarsu-armi Island qaffasinnerpaamik inissisimavoq, suaassutsit naligiissitaanerat eqqarsaatigalugu. Oqaatigineqarpoq nalunaarsuivik aningaasarsiornikkut, naalakkersuinikkut, ilinniartitaanikkut peqqissutsikkullu naatsersuinernik toqqammaveqartoq (Hausmann, Tyson aamma Zahidi, 2009). Taamaakkalu-artoq Islandimi suaassutsit akornanni akissarsiatigut assigiinngisitsineq pivoq, arnat kinguaakkaluttuinnarlutik, aammalu arnat aningaasaqarnikkut pissaaneqarnerat nikeriangaarsimanani (Rafnsdóttir aamma Styrkárdsdóttir, 2009). Peqataasut nassuiaatiginiarneruaat islandimiut inuiaqatigiittut amer-lannginnerat. Arnat aningaasaqarnikkut pissaaneqarnerisa killeqarnera ilaa-tigut inuiaqatigiit anginnginnerannik nassuiarneqarsinnaalluni, tamanna peqqutaalluni inuit tamarmik ilukku assigiinnerujussuat, tamatumalu isigin-nittaatsit pisoqalillutik issorartuusunikut piunnarsillugit. Ataatsimoortut

assigiimmik tunuliaqutallit eqqartuivigingaaarsiarpaat islandimiut piorsarsimassusaat/ilukkut ilisarnaaat, attavigeqatigiinnikkut nakkutigeqatigiinnerat aammalu assigiinngissuseqarnissamut namminerlu piumassutsimik killiliinerat. Aammattaarli nakkuppaat Islandimi namminissarsiornerup nukittunera, isiginnittaaseq atugaaneq oqariartuuteqarluni, inuup pilluarnini nammineq sulissutigissagaa. Taamaattumik imminnut aklerliittumik pissuseqartoqarnera, eqqartueqatigiinnerup takutippaa.

5.1 Suliffeqarfeqarneq

Arnat eqqartorpaat, angerlarsimaffiup iluani naligiissitaanerup siuarsarneqarnissaata pisariaqarnera. Ilaasa tikippaat, ullumikkut naligiissitaaneq pil-lugu oqallinnerup, suliffeqarfeqarneq angerlarsimaffimmit sammivigineru-gaa. Suliffeqarfeqafimmili naligiissitaaneq anguneqarsinnaassappat tunnga-viusumik pisariaqarpoq, meeqqat peroriartornerannut akisussaaffik angajoq-qaanit suleqatigiissutigineqarnissaa, ilaqutariissuit iluini allanut isumas-suinerup suleqatigiiffiunissaa aammalu angerlarsimaffiup ingerlannerata suleqatigiiffiunissaa. Siuliani oqaatigineqareersutuut peqataasorpasuit mi-sigisarpaat, angerlarsimaffimmi akissarsiartaqanngitsumik sulinerup akisus-saaffittaata annersaa arnat sulii nammakkaat. Tikkuarpaattaq illup iluani suliasat, soorlu eqqiaaneq, akuttunngitsumik arnanut allanut suliaassutigi-neqartartoq, nuliaasup naammassisinnaanngikkaangagit, suliasat naligiin-nerusumik uiusorlu immaqalu meerartanut anginerusunut agguataarluarne-rininngaanniit. Ataatsimut isigalugu akisussaaffik iperarniarlugu arnat namminneerlutik iliuuseqartariaqartarneri. Suiaassutsit akornini atuuffiit agguataarnerisa allanngortinneqarsinnaaneranut aporfiusut, tassaallutik qan-ganisarsiorneq aammalu nakkutilliineq, kinguaariit akornini ingerlateqqin-neqartartut.

„Pineqanngilaq natermik asaanermut piffissaq atorineqartoq, unaanerullunili akisuss-saaffik illit nammatat,“ arnaq meeraqanngitsoq inooqatilik oqarpoq.

Ataatsimut isigalugu peqataasut isumaqarput, ilaqutariissuarnut angerlarsi-maffiullu ingerlanneranut, angutiniit akisussaaffimmik nammataqarnerullu-tik. Taamaattumik annertuumik piumaffigineqarput ilaqutariissutsip sulisar-tuunerullu oqimaaqatigiissaarnissaannut. Natit asattussaavaat, allarterillutik, meeqqat nerisillugit, atisalersorlugit, agguillugit oqquteqqillugillu, pisinniar-lutik, nerisassiorlutik, meeqqat kigutaat salillugit innartillugillu. Qaavatigut angajoqqaat ikioqqortusisut isumassussavaat aammalu angerlarsimaffiup takuminartuunissaa isumagalugu. Apersuinerit ilaatigut saqqummerpoq, arnat aamma qatanngutiminnut angutitut kisimiittunut eqqiaanikkut ikiuu-teqquneqartarsimasut. Arnat ilaat isumaqarput, inuit tamarmik tamak-kiisumik sulinissaannik piumasaqaat, ilaannikkut qaangeruminaatsutut mi-sinnarsisinnaasartoq. Atugarissaarnikkut aqqissuinikkut ajornarunnaarsin-neqartariaqarpoq, angajoqqaat illugiillutik tamakkiisumik sulisariaqanngin-nerat:

„Tamakkiisumik suligaangama saniatigullu angerlarsimaffik isumagisassarlugu, taava angelarsimaffik seqummakutut isikkoqalersarpoq,“ marlunnut anaanaq katisimasoq inuutissarsiummik ilinniarsimangitsoq oqarpoq.

Ilaqutariinnut akisussaaneq aamma angutit arnallu angerlarsimaffimmi suliarisartagaat pillugit ilisimatusarnikkut paasisanut, arnat misilittagaat aq-qusaartagaallu naapertuupput. 1998-imiit 2004-mut islandimiut angutitaasa angerlarsimaffimmi sulianut akuunerat skandinaviami nunanut sanilliullugu appasinneruvoq. Piffissami tassanissaaq angutit akissarsiaqarlutik sulinerat appariarpoq, illuatungaani arnat qaffariartoq (Haraldsson aamma Magnússon, 2009). Immikkoortut marluk imminnut sunneqatigiinnerat, tassa sulifiup ilaqutariussutsillu, ilimanaatilimmik annertujaamik naligiissitaanermut sunniuteqarpoq. Ilaqutariittut inuunermet illullu iluani suliassanut akisussaaffiup annertunersaa arnat suli nammappaat, taamatuttaaq illuni ilaqutariussutsip sulisartuunerillu ataqatigiisinniarnera ajornakusoortoq eqqarsaatigalugu, peqataasut isumaqarput.

Amerlasuut isumaqarput, suaassutsikkut atuuffiit taakkutoqqat, naligiinnerulernissamut akimmiffiusut:

„Soorngunami aaliangersimasariaqarpoq, imal. uima uannut oqaasinnaavatut „ila kakkaak, angutaangaaravit!“ Taama pisarpoq arlaatigut aaliangersimagaangama, tamannalu iluarisimaqaara aammalu panikka kaammattorusuppakka suli aaliangersimaneroqqullugit,“ marlunnut anaanaq, nunami allami najugaqarnikoq oqarpoq.

Imaappa arnat aaliangersimasut piumasaqaateqartullu ulloq manna tikillugu anguterpaluttutut isigineqartartut? Suaassuseq atorlugu inuit pissusaannik isumalersuineq, eqqarsaatsitsinni eqqumaffiginngisatsinni suli itisuumi piusoq ilimanaateqarpoq, tassami suaassuseq atorlugu isumaliorneq peqataasullu isorbartorsiugaat, namminneq oqaaserisaanni takussutissaqarpoq.

3.5.2 *Suaassutsimut atasumik akissarsiaqarneq*

Islandimi suaassutsit akornanni assigiimmik akissarsiaqartitsinissaq pillugu sorsunneq ingerlasimavoq. 1976-imiit naligiissitaanissaq pillugu inatsisip, oqaatigineqareersutuut, siunertarigaluaraa inuiaqatigiinni naligiissitaanerup nukittorsarnissaa, suliffeqarfeqarfimmut nakkussisorujussuusimavoq. Taamaakkaluartoq islandimiut ilisimartusarnikkut paasisaasa nutaat takutippaat, nunanut nalinginnaasumik sanilliuttakkatsinnut sanilliulluta, Islandimi suaassutsit akornanni akissarsiatigut nikinganeq suli annertunerusoq (Mósesdóttir, Dofradóttir, Einarsdóttir, Blöndal, Þórðarson aamma Ásgeirsdóttir, 2006). Naak sivisuumik sorsuutiginnittoqarsimagaluartoq, 1976-imiillu naligiissitaaneq pillugu inatsiseqaraluartoq – aammalu The Gender Gap Index-ip uuttortaneri piugaluartut – ukiuni kingullerni suaassutsit akornini aningaasaqarnikkut naligiissitsinerulerniarneq arriitsuaqqamik ingerlasimavoq.

Tamanna erseqqissaavigineqarpoq naligiissitaaneq pillugu inatsit 2008-minutarterneqarmat. Naalagaaffiup kommunellu iluini toqqagaallutik

ataatsimiititani, siulersuisuni suaassutsikkut agguataarnerup naligiinneruler-nissaa pillugu aaliangersakkanik ikkussisoqarpoq, taamaasilluni suaassutsit immikkut minnerpaamik 40 %-inik sinniisoqartassasut, ilaasortat pingasuuppata imal. amerlaneruppata. Tamannattaaq atuuppoq pisortat piginneqatigiiffiisa siulersuisuini, tassani naalagaaffik imal. kommuni annertunerusunik piginneqataappata (Rafnsdóttir aamma Styrkárdsdóttir, 2009).

2008-mi ukiaagaa aningaasarsionikkut ajulusoornerup kingunerani, naalakkersuisut suleqatigiissitaliorput, *Naligiissitaanermik nakkutilliisut*, taasuma nalilerniassallugu aningaasarsionikkut ajulusoornerup suaassutsit naligiissitaanerat qanoq sunnerneqarnerseq, aammalu eqqumaffigissallugu, ajulusoornerup arnat angutillu sutigut qanorlu sunnernerai. Taamaattumik aningaasaqarnermut naalakkersuisoq 2009-mi martsimi aaliangerpoq pilersaarummut aqutsisoqatigiinnik pilersitsiniarluni suaassutsikkut naatsersuusioreq pillugu, OECD-mi nunat suaassutsikkut naatsersuusiornissamut pisussaaffilernerat naapertorlugu 2015 sioqqullugu atuutilersussamik (Isumaginninneq- aamma isumaginninnikkut sillimmateqarneq pillugu naalakkersuisoqarfik, 2009a).

Naak suaassutsit naligiissitaanerunissaat siunertaralugu pilersaarutit inatsisiliornerillu arlaqartut ukiut 50-it sinnilaarlugit pilersinneqartarsimaga-luurtut, islandimi suliffeqarfeqarfiup iluani suaassutsit akornini akissarsiatigut naligiinnginnerat nalinginnaavoq atuuttuarlunilu. Suliffeqarfeqarfik ataatsimut isigalugu, arnat angutillu akornanni akissarsiatigut nikinganeq 16 %-t sinneqalaarput, tassanilu sunniutaasut assigiinngitsut eqqumaffigineqarput soorlu akunnerit suliffiit, atorfik, ilinniagaq, ukiut, inuutissarsiut suliffimmilu akisussaaffik (Isumaginninneq- aamma isumaginninnikkut sillim-mateqarneq pillugu naalakkersuisoqarfik, 2009b aamma 2009 c).

Suaassutsit akornanni akissarsiatigut naligiinnginnermi ilaatigut pine-qarput ileqquusumik arnat suliffigisaat nalilerneqartarmata akissarsiatigut appasinnerusutut, ileqqutoqqat malillugit angutit suliaasaqarfiinit. Aammali pineqarpoq arnat angutinit akissarsiakinnerunerat, naak suliffiit assigiit suliffigigaluarlugit. Peqataasut akuttunngitsumik tikikkajuppaat, sulisitsisut sui-aassuseq aallaavigalugu isummertarnerisa arnat angutillu akissarsiamikkut naligiinnginnerannik piutitseqataanerat, apeqqutaatinnaq sulisorisat tun-niusimanerat piginnaasaallu:

„ Angutit suliaasaqarfiginerusaanni ilinniarsimagaanni, sungiusaammillu suliffi-gisanni nukappissatuulli siviutigisumik sulisimallunga [...] nukappissat pingasut [...]. Ilinniarnerput naammassigatsigu [...] piginnaasassat assigiilluinnartut tamatta pissar-siarisimavagut. Qimagutivillungalu aniinnarpunga, siuttorisa naveereerlugu, tassami nukappissat akissarsiassanik neqeroorfigineqarput uannit marloriaammik qaffasinne-rusunik,“ meeqqamut ataatsimut anaanaq inuutissarsiummik ilinniarsimasooq oqalut-tuarpoq.

Assersuutit assingusut allat eqqaaneqarput. Tulliuttumi arnap ukiuni arlaqar-tuni suliffimmik namminersortumik ingerlatsisimasup misilittakkani eqqar-torpai. Namminersortutut ingerlalinnginnermini suliffeqarfeqarfiup iluani

namminersortuni atorfeqarsimavoq. Akissarsiaqqortunerulerusulluni qinnuteqarmat, isiginerlunneqarneq misigaa:

„Kisitsimmik qaffaatissamik aaliangersimasumik qinnuteqarpunga, akissuteqarfigineqarlunqali „naamik, sipaartariaqaratta“. Allamik suliffissarsiulereersimavunga, atorfinniillu soraaginnarlunga. Angut taartigisara atorfinitsinneqartoq, akissarsiassatut qinnutigisama annertoqaterluinnaanik akissaasersorneqarpoq, tamannalu tunngavilersorneqarpoq, angut taanna pilersuisuummat, uangaanngitsorli! Tassami ukiut qulit inuutissarsiornikkut misilittagaqarpunga, meeqqanut sisamanut anaanaallunga, angutimiillu taartigisannit ilinniarluarnerusimangaatsiarlunga. Isumaqarpunga tamanna ingasalluinnartoq.“

Arnat ilaat inuiaqatigiinnik neriuteqarput, naligiinngitsumik akissarsiaqartitsineq oqaluttuaannaasoq, allalli taamak neriulluartiginngillat.

„Isumaqaanngilanga sorsunneq taanna ajugaaffiusinnaasoq,“ marlunnut anaanaasoq inuutissarsiummillu ilinniarsimanngitsq oqarpoq.

Angutip pilersuisutut pingaarnertut takorloorneqarnerata, arnat akissarsiamikkut qaffakkiartorsinnaanerata akimmiffeqartinnguatsiarpaa, arnap angutilluunniip ilaqutariinni suliffeqarfeqarfimmiluunniit qanoq inissisimanera apeqqutaanani. Taamatut takorluuineq peersikkuminaaqaq, tassa angutit arnaanngisaannartullu, pingaarnertut pilersuisuusut. Arnat angutillu iluini suliffissaqarluaraluartoq, piviusoq unaavoq islandimi angerlarsimaffimmik ingerlatsinerminnut isertitaq ataaseq kisiat pilersuinnermut tunngavigissallugu ajornakusoortuusooq, angutit pilersuisutuatut takorluukkatigut inissisimatinneqarnera peersikkuminaatsutut isikkoarpoq. Doeringer aamma Piore-p sammisimavaat, 1970'kkunni sulisitsisut suaassuseq tunngavigalugu isummersortarnerisa pilersitseqataaffigaaq suliffeqarfeqarfik akissarsiaqarnerlu suaassutsikkut immikkoortitsiviusoq (Doeringer aamma Piore, 1980/1971). Naak allaaserinninneranniilli ukiut 40-at qaangiussimagaluartut, arnat misilittagaasa oqariartuutigaat, sulisitsisorpassuit tunngaviusumik isiginnit-taasaat taamanerniilli allannguuteqarsimanngitsq, sulilu isumaqalertoqann-gitsoq, ilaqutariinni pilersuisoqartoq marlunnik naligiinnik, naak aappariit tamarmik tamakkiisumik suliffeqaraluartut.

Arnat isumaqarput, naligiinngitsumik akissarsiaqartitsinerup malitsigisaanik, ataatsimut isigalugu suaassutsit akornanni naligiinnginnermik pilersitsisoq aammalu angerlarsimaffimmi suliassanik agguataarinninneq aaliangiiffisutut illugu. Angut arnamit akissarsiarinnerugaangat, taamaakkajupporlumi, angutip akissarsiaqqortunera tunngavilersuutigineqartarpoq, angerlarsimaffiup ingerlaneranut akisussaaffiup annertunerpaartaata arnamut tutsinnissaanut:

„... soorlu uiga oqartartoq, ilinnit akissarsiaqamerugama angerlarsimaannarsinnaavutit. Tamanna naligiissitaanertut isiginngilara [...] meeqqerivimmi sulivunga ima akisussaaffittalimmik, suliartunngikkuma sulisullu amigaateqariataassappata, meeqqat angerlartiinnartariaqalersinnallutik, tamannalu ataqqinninnermik amigaateqarnertut isigaara. ... arnat akissarsiaat qaffasinnerusariaqarput, uitik utertitsiffiginnaaniassammatigik,“ marlunnut anaanaq inuutissarsiummik ilinniarsimanngitsq oqarpoq.

Apersuinernit erseqqissumik saqqummerpoq, meeqqat napparsimatillugit sorleq angerlarsimalluni paaqqutarinnissaneraniq apeqqut, katisimasutut aappariit akornanni aaqqiagiinnginnermik pilersitsisinnaasoq, aammalu anaanaasut akissarsiakinnerukkajuttut, taakkuusut angerlarsimasariaqartartut. Apeqqut saqqummerpoq, angerlarsimaffinni arnaq akissarsiarissaarnerutillugu imal. aappariit assigiimmik akissarsiaqartillugit, pissutsit qanoq ittuunersut. Immikkut ilinniarsimasoq meeqqamullu pilersuisuusoq ima oqarpoq:

„Tusarsimavarattaq, katisimasut akornanni aaqqiagiinngissutinngorsinnaasoq, kia suliffia pingaarnertinneqassanersoq, uanga suliffiga ... imal. angutip suliffia salliutinneqassava ... aaqqiagiinnginneruleriaannaavoq oqartoqartariaqalerfiusoq: „Tusaalaariit, uanga aamma suliffeqarpunga, ilinniillu akissarsiakinnerugaluarlunga suliffinni qaffassarniarsaraanga anguniagaqarlungalu, taamaattumik ...?“ Ikinngutigataama ittumik uinilu oqalliseqaqqammerpoq, marlunnik meeraqarput.“

Marlunnut anaanaq immikkullu ilisimasalik ima erseqqissaavoq:

„Takusinnaavara ikinngutikka akisussaaffeqarnerpaajusut, ullormut sulineq sivikillisalaartarpaat, angerlarsimaffiup ingerlannerani akisussaanerpaajullutik, angutillu sulineruniarnerusarput tamarmi ingerlasinnaaniassammat, tamannalu killormut sammisuuppat ... ilami tamanna nalinginnaasuunngilaq. Angerlarsimaffimmi oqimaqa-tigiisitsinissaq pingaaruteqartorujussuuvog, tassalu aappariit tamarmik suliniutisariaqagaat.“

Angajoqqaat suaassutsikkut suliffeqarfeqarfimmi qanoq inissisimanerat pillugu ilisimasatigut suli amigaateqangaatsiarpoq. Anaanat inuusuttut ataataasunit suliffissarsiuminaatsitsinerunersut ilisimatusarfingeqarnissaa ujar-tuiffingeqarnikuuvog, minnerunngitsumik massakkut, sulisartuuneq ajorna-kusoornerulersimatillugu. Taamatuttaaq pisariaqarpoq nalilersuiffigissallu-gu, meeqqat napparsimalersillugit anaanaasup ataataasullu suliffimmit pe-qanngittariaqartarneri qanorpiaq isikkoqarnersoq.

3.5.3 Suaassuseq aamma pissaaneq

Suliffeqarfiit siulersuisuini aammalu atorfinni siuttutut inissisimaffiusuni, suaassutsikkut annertussutsit naligiinngitsorujussuupput, angutit erseqqil-luinnartumik sinniisoqarnerullutik. Pingaartumik suliffeqarfinni namminer-sortuni suliffinnilu pappilissanik nalilitsigut niiverutaasuni siulersuisut eq-qarsaatigalugit (Rafnsdóttir aamma Styrkárdsdóttir, 2009). Peqataasut eqqar-torpaat, suaassutsit akornanni naligiinngittuarnermut suna peqquaanersoq, kinalu piviusumik allannguisinnaanersoq. Suaassutsikkut sinniisut anner-tussusilerneqartassanersut imal. allatut periuseqartoqassanersoq pillugu:

„Soqutigintippara ataatanik malillugu atsiisoqarniarnani, innuttaasorpasuit isuma-qataasarmata, kisiannili suliffeqarfiit siulersuisuini suaassutsikkut sinniisut annertus-susaat pineqaleraangat, piffissap taava takutikkumaarpaa qanoq isikkoqarumaarner-soq,“ pingasunut anaanaq oqarpoq.

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit akornini assigiinngitsunik isumaqartoqarpoq, siulersuisuni, ataatsimiititani suliffinnilu siuttoqarfinni suaassutsikkut sinniisut annertussusilerneqarnissaat pillugu. Pingasunut anaanaasup immikkullu ilinniagallip tikkuarpaa, suaassutsikkut sinniisut 20 %-inut anertussusiliinnarnagit, aamma imminissarsiorneq ilaqtutanillu sallinngortitsisarnerit inuiaqatigiinnguatsinni sunniuteqartut illuatungalersorneqartariaqartut.

„Nutaarsiassani eqqartorneqarsimaqaat, siulersuisuneeqatigiissimasut, suliffiup avataani ikinngutigiit – uagut attavigeqatigiinnerput sanngiissimaqaaq ... isumaqanngilaq isumassaartoq piginnaasat eqqartussallugit, minnerpaamik piffissami kingullermiunngitsaq, isumaqaannarpunga piginnaasat apeqquataatinneqanngitsut ... Pineqartut tassaapput aaqqiinerit ersertukkatut ittut, allamik isumaqalersinneqarsinnaanngilanga, takussaasut tunuini pissutsit allat atuupput.“

Islandimi inatsisartut marts 2010, inatsimmut allannguut akuersissutigaat imaqartoq, suliffeqarfinni piginneqatigiiffiusut aammalu suliffeqarfinni namminersortut siulersuisuini pingasunik sinnerlugilluunniit inuttalinni, suaassutsit tamarmik minnerpaamik 40 %-inik sinniisoqalersimassasut 2013 qaangiutsinagu. Inatsit suliffeqarfinnuttaaq pisussaaffiliivoq, suliffinni pap-pilissanik nalilitsigut niiverutaasut siulersuisuini aammalu qullersanik atorfinitsitsinerni suaassutsikkut agguataarnerit eqqumaffigeqqullugit (Piginneqatigiiffiit pillugit inatsisip allanngortinnera (piginnittuuneq, suaassutsikkut agguataarineq aamma suliiitigalutik siulersuisuni siulittaasut) nr. 13/2010).

Naligiissitaaneq pillugu sorsunnermi sunamiuna anguniaripput? „Pingaarnertut anguniagara tassaaginnarpoq naligiissitaanissaq,“ peqataasq meeraqanngitsaq oqarpoq, „aammalu karsimut inissinneqarnissamik piumasagaammit aniguinissara,“ alla meeraqanngitsaq ilangussivoq. Karsimik oqarami pivaa, suaassutsit pillugit isummertaatsit issorarnikut. „Aap, taamatorluinnaq, angutaaguit aaliangersimasumik pissuseqarnissamut, arnaaguillu allatut pissuseqarnissamik piumasagaatit,“ peqataasut pingajuat ilanngussivoq.

3.6. Eqikkaaneq

Ilisimatusarnikkut misissuinerup siunertaraa qulaajassallugit, islandimiut arnartaasa atugarissaarnermut qanoq isumaqarnersut, aammalu atugarissaarnikkut kiffartuussinerit sorliit pingaarutilittut isigineraat. Arnat kisimik apeqqarissaarfigineqarput peqqutigalugu misissuineq nunat avannarliit killiit misissuivigineqarnerinut ilaammat, tassanilu sammiviulluni piusumik arnat najugaqartut Savalimmiuni, Kalaallit Nunaanni Islandimilu ikinnerummata, sumiiffinni allanut amerlanernut sanilliullugit. Avinngarusimasutut taasartakkatsinniit arnat angutiniit amerlanerusut qimagutsiterput, aammalu *uteq-qinnissaannut* ilimanaatit annikinnerullutik, ilaatigut peqqutaallutik inuutisarsiuataasinnaasut assigiiaarpallarnerat, ilinniarnissamut periarfissat amerlanngimmata, aammalu suaassutsit qanoq inissisimanerannut paasinnittaat-

sit qanganisarsiortuummata. Tamatuma ineriartornerup Avannaani immik-koortoqarfinni siammasissumik inoqarfiusuni ukiutigut suaassutsikkullu innuttaasut katitigaanerat oqimaaqatigiikkunnaarsissimavaa (Carlsen, 2007; Ívar Jónsson, 2007; Sundström, 2006; Berglund, Johansson aamma Kramvig, 2005; Ingólfur V. Gíslason aamma Kjartan Ólafsson, 2005).

Peqataasut tamarmik apersuinerit ingerlanneqarnerini, Islandip illoqarfit-tut pingaarnersaqarfiani najugaqartuupput. Ilarpaaluili nunani allani aamma avinngarusimasortaqaqarfinni sivikinnerusumik sivilisunerusumilluunniit naju-gaqartuunikuupput. Ilisimatusarnikkut misissuinerup qulequttat sammisai tamarmik, nuuttarneq pillugu apequummit attorneqarput, pingaartumik inuuneq pitsaasoq aamma atugarissaassuseq pillugu eqqartuinerni. Arnat nuna angelarsimaffimminnut annertuumik attuumassuteqarneri, minnerunn-gitsumik ilaqutariissuarnut, Islandimut nunassinnissamik aliangernerannut qitiuvoq. Naak isumaqaraluartut, atugarissaarnikkut kiffartuussinerit amer-lasuut nunani allani pitsaannerusut, minnerunngitsumik skandinaviami. Peqa-taasunit nunani allani najugaqarsimasuni Islandimut uternissamut aalianger-nermut, suliffissanik soqutiginaatilinnik amerlasuunik periarfissaqarnera pingaarnertut peqqutaarpasippoq.

3.6.1 Inuuneq pitsaasoq

Naak peqataasut Islandimi najugaqarnertik iluarisimaaraluaat, taamalu nunamut allamut nuunnissartik pilersaarutiginngikkaluaat, piffissaale-qineq, angummaniarneq, inoqatinut akuersaannginneq qallikkullu pigisanik pingaartitsineq eqqarsarnartoqartinneqarput, Islandip nunanut allanut sanil-liunnerani. Inuunerup pitsaassusaa pillugit ilisimatusarnikkut paasinnittaatsit siuliani taaneqartut (Ólafsson aamma Eyþórsson, 2004), naapertorlugit, ar-nat malunnaatilimmik isorivaat, inuunerup pitsaassusaa qallikkut pigisatigut taamaallaat nalilerniarneqarmat. Kissaatit kipisaffiillu apersuineri arnat qaqiligaanni pineqarput *ulluinnarni inuunerup arriillisinnissaa*, imminut qanigisanullu piffissaqarnerunissaq. Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqu-tallit erseqqissakkajuppaat piffissaq nukissatut amigaatigalugu. Pissuseq plusoq ajornartorsiutinik amerlasuunik pilersitsisutut misillerfigisaat, inuunermilu pitsaassusaanik appartitsisutut isigisaat. Tamatumunnga peqqu-titut taaneqarput qallikkut aaqqiinerit ilukkullu atukkat, naak imminut ataqatigiilluinnaraluartut. Qallikkut aaqqinernit peqqutaasutut taaneqarput ullor-mut sivilisuumik sulisarneq, inuutissarsiornermut akuuneq annertooq aamma-lu meeqqat inunngortartut amerlaneri. Ilukkat atukkatigut peqqutaasutut taaneqarput qallikkut pigisanik pingaartitsineq, suaassutsit akornini nali-giinnginneq, akissarsiutigalugulu sulerulunnerup pingaartinneqarnera. Paa-sissutissat pissutsit imminnut akerleriittutut pissusillit ilai saqqummersinne-qarput; illuani Islandimi inuit ikinnerisa attavigeqatigiinnikkut imminut nakkutiginerujussuaq, kinguneralu *inuit assigiiaarnerat*, tamatumalu arnat inuttut kiffaangissuseqarnerannik killiliisoq, illuatungaatigullu imminissar-

siornerup pingaartinneqarnera aammalu islandimiut aaliangersakkanut naleqqussaruminaatsitsinerat.

3.6.2 Atugarissaarnikkut aaqqiisimaneq

Atugarissaarnermik sunniuteqarluartumik nukittuumillu aaqqiinissaq pillugu peqataasut siunnersuutaat assigiiaarput. Erseqqissarpaat atugarissaarnikkut aaqqiineq aqputigalugu arnat angutillu suliffeqarfeqarfimmi periarfissamik-kut naligiinnginnerat annikillisittariaqaraa, taamalu inuit ataatsimut isigalugit periarfissamik-kut naligiinnerulernissaat. Arnat ujartorpaat atugarissaar-nikkut aaqqiineq paasiuminartoq, tamakkiisumik isiginnittoq akimullu ersit-toq, tamatigut naammattuugassaangitsutut nalilerlugu.

Meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaanerup qaammatinut aq-qaneq-marlunnut sivitsorneqarnissaa, peqataasut tunngavilersukkamik ujar-torpaat, taamalu meeqqap, angajoqqaat sulisitsisullu iluaqutigisinnaasai arlallit taakkartorlugit. Meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarneq qaammatit aq-qaneq-marluk ingerlanerini qaangiuppat, meeqqat meeqqeriv-vinni inissamik neqeroorfigineqartassasut. Naqissuserpaat meeqqeriveqar-nikkut aaqqissuineq meeqqerivinnilu ulluinnarni sulineq takutitsisoq, an-guniagaqarnermik, nunanilu allani pitsaanerpaanut sanillersuunneqarsin-naasut. Meeqqat atuarfianni mikinerni sunngiffimmi ornittakkat pingaartu-mik, pitsanngorsaavigineqarnissaat peqataasunit nalilerneqarput. Pingartip-pat sunngiffimmi soqutigisat aamma atuarfimmit ilinniagassat ualikkut nal. tallimanut naammassineqareersimasassasut. Amerlasuut isumaqarput, pisa-riaqartoq atuarfiit suliffeqarfeqarfiullu iluani aasarsiorluni sulinngiffeqartar-nerit ataqatigiissaagaallu arnerusariaqartut. Ajornartorsiutitaqartutut isi-gineqarluni, illoqarfittut pingaarnersaqarfimmi takornartaanngimmat meeq-qat mikinerit eqqarsaatigalugit aasaanerani pikkorissarnernut akisuunut aki-liisariaqartarneq, atuarfiit aasaanerani matoqqaserneru angajoqqaallu aa-saanerani sulinngiffeqartarneri ataqatigiisinniarlugit. Taamaasilluni meeqqat arlallit immikkoortinneqartarput, ilaqutariit tamarmik pikkorissarnernut taama ittunut akissaqartanngimmata.

Ataatsimoortut assigiimmik tunuliaqutallit tamarmik ilaqutariinnut mee-rtalinnut tapip appasinera isornartorsiorpaat, aammalu pisortat aaq-qiiisimanagerat, isertitat tamangajalluinnaasa apeqqutaatilerlugit tapip anner-tussusilerneqartarneri, tamatuma kinguralugu angajoqqaat ikittuinnaat ilaqu-tariinnut meerartalinnut tapimik pisinnaanngorlugit. Pingaartippaat meeqqat napparsimanerininut atasumik angajoqqaat suliffimmiit peqanngissinnaaner-mut pisinnaatitaaffiat, meeqqamut attuumatinneqassasoq, ullumikkutuut angajoqqaanut attuumatinnagu. Meeqqat napparsimasut paariniaarlugit, ila-quttat qanigisat allat suliffimmiit peqanngissinnaanerannik eqqarsaatit soqu-tiginartippaat, soorlu Sverigemi taama ittoq. Assersuutigalugu aanaak-kut/aataakkut meeqqanik paarsisinnaanerannut periarfissiivoq, tassunakkullu angajoqqaat inuusuttut, minnerunngitsumillu arnat suliffeqarfeqarfiup iluani inissisimanerannut nukittorsaataalluni. Ataatsimoortut assigiimmik tunu-

liaqutallit ataatsimut isigalugit, Islandimi peqqinnissaqarfikkut aaq-qiiisimaneq iluarisimaarneqarpoq, isornartorsiutigineqarlunili kigutileritinnermut tapiisoqartannginnera. Tamanna malitseqarpoq akissarsiakinnerpaat akissaqanngimmata kigutitik misissortissallugit ajortitsaaliussallugillu. Arnat erseqqissarpaat qanoq pisariaqartigisoq, utoqqarnik kiffartuussinerup eqaallisarnissaanut ataasiakkaallu pisariaqartitsineri naapertorlugit kiffartuussinissaq.

3.6.3 Suiaassutsit naligiissitaanerat

Peqataasut amerlasuut erseqqissarpaat, illup iluani suliassanut ilaqutariisuillu atugarissaarnissaannut ataatsimut isigalugu arnat annertunerpaamik akisussaasutut inissisimasut. Tamannalu ilisimatusarnikkut paasisanut nutaajunerusunut naapertuuppoq (Kolbeinn Stefánsson, 2008a). Tamatumattaq nassuiarpaa, arnat piumaffigineqartorujussuartut misigisimanerannut, ilaqutariiussutsip sulisartuunerullu ataatsimoortinniarneri eqqarsaatigalugit. Angutit pilersuisutut arnallu isumassuinnermi akisussaasutut takorluuinerup akimmiffeqartippasippaa, arnat akissarsiarissaarnerulersinnaanerigaluat aammalu angerlarsimaffimmi suliassat naligiimmik agguartaarneqarsinnaanerigalui. Suiaasstsit akornanni akissarsiatigut naligiinnginneq sulianertuujuvoq, arnallu tikikkajuppaat, sulisitsisut isummertaasaasa suiaassutsit akissarsiamikkut naligiinnginnerat allanngortaalioqataaffigigaat, sulisut tunniusimanageri piginnaasaqarnerilu apeqqutaatinnagit, Doeringer aamma Piore-p (1980/1971) ukiut 40-at matuma siornali tikkuarsimasaattut, ilisima-tuullu arlaqartut ukiut ingerlanerini innersuussutigisarsimasaagaluat.

Arnat tikkuarpaat, akissarsiatigut assigiinngisitsineq ataatsimut isigalugu arnat angutillu akornanni assigiinngisitsisoq, angerlarsimaffimmi suliassat agguataarnerinut sunniuteqartoq, aammalu suiaassutsitigut paasinnittaatsit qanganitsernikut ataannarnerinut peqqutaataasoq. Isumaqrput taamatut pissutsit imminut sakkortusaqatigiinnerat kipitinneqartariaqartoq.

3.7. Naggasiineq

Nunarsuarmi siullersat ilaattut, Islandimi Alting-imut taasisinnaanngorlutillu qinigassanngortissinnaanngorput (1915), aammalu nunani avannarlerni siulliit ilagalugit Naligiissitaaneq pillugu inatsimmik atuutilersitsisut (1976). Island siullersaavoq, meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaalersitsisoq, ataatanullu pisinnaatitaaffiliisoq qaammatini pingasuni meerartaarnermut atasumik sulinngiffeqarsinnaanermut, aammalu Avannaani nunani tul-liulluni, Norge tulleralugu, suliffeqarfinni siulersuisut suiaassutsikkut katitigaanerannut annertussusiliisoq. Inuutissarsiuteqarnerup iluani islandimiut arnat akuunerat nunarsuarmi qaffasinnerpaartaat ilagivaat, aammalu Suiaas-sutsikkut Naligiinnginneq pillugu Takussutissiivik (The Gender Gap Index) naapertorlugu, Island nunarsuarmi siuttuuvog suiaassutsit naligiissitaanerat

eqqarsaatigalugu. Takussutissiiviup naatsersuineri tunngaveqarput aningaasaqarnikkut, naalakkersuinikkut, ilinniartitaanikkut peqqinnissakkullu pissutsit tunngavigalugit. Taava imaappa Island tassaasoq arnat nunassaat pitsaanerpaaq?

Uma ilisimatusarnikkut misissuinerup takutippaa, naak arnat nunartik inuiaqatitillu tanngassimaarutigigaluaraat, isumaqarput 2008 aasaanerani islandimi inuiaqatigiit sukkavallaamik ingerlasut, arnanullu akeqqersimaarfiusutut pissuseqartoq. Arnat ilaqutariillu meerartallit annertuumik piumaffigineqartut, sulerulunneq innuttaasunit qummut isiginiarneqarmat, illuatungaatiigullu ilaqutariit ataatsimooqatigiissinnaaneranguniagassaqqissutut isiginiarlugu, pingaartumik arnanik eqquisumik. Sulinikkut akissarsiornerup ilaqutariussutsillu akornanni noqoruunneq pivoq, pingaartumik arnat eqqorneqaatigisaannik. Atugarissaarnikkut aaqqiismanermit ikorfartorneqarnissaq amigaatigaat, isumaginninnikkut tunngasuni aammali suliffeqarfiup iluani naligiissitaanermut siuarsaataasinnaasut eqqarsaatigalugit. Isumaqarput arnat piumasaqarfigineqarnerat imminut akerleriinnik imaqartoq. Suliffeqarfeqarfiup iluani suleqquneqarput, saniatigullu anaanaalluarnissaannik, nuliaalluarnissaannik, illumi ningiuulluarnissaannik pinnissutsillu suuneranik piseqqusaarutini paasinninneq naapertorlugu isikkoqassasut piumaffigineqarlutik. Taasinnaatitaagualarlutik, naligiissitaaneq pillugu inatsiseqaraluartoq, meerartaanermut atasumik sulinngiffeqarsinnaatitaasoqaraluartoq, suaassutsikkullu naligiinnginneq pillugu nalunaarsuiveqaraluartoq (The Gender Gap Index), arnat isumaqanngillat islandimi inuiaqatigiinni suaassutsit akornanni naligiissitaaneq naammattoq, aningaasarsiorneq imal. angerlarsimaffimmi pissutsit eqqarsaatigalugit.

Apeqqarissaarnerit ingerlanneqareermatali, islandimi inuiaqatigiit paatsiveerunnermik aqquusaagaqarsimapput. Nunap aningaasaqarnikkut ingerlatsivia isasoopoq, sakkortuumillu tamanut eqquisumik ajornartorsiortitsiviusumik. Ullumikkut naalakkersuineri salliutinneqartoq taamaattumik pingaarnerit ilaat tassaavoq, aningaasarsiornikkut ingerlatsinerup suliffeqarnerullu sanarfinissaa, ukiunilu qulikkaarit kingullerni atugarissaarnikkut angusat eriaginissaat. Suli siusippallaarpoq oqaatigissallugu, aningaasarsiornikkut isasoorneq suaassutsit naligiissitaanerannut qanoq sunniuteqassanersoq. Pisortalli sullissiviini aningaasatigut atugassarititaasunik appartiterinerit, arnat akornanni suliffissaaleqineri piitsuussutsimilu anner-tunerusumik pilersitsiumaartoq naatsorsuutigineqarsinnaavoq. Qulaani eqqartuineq aallaavigalugu, islandimi inuiaqatigiit sanarfeqqinnerini, pingaaruteqarpoq eqqaamassallugu innuttaasut pingaartitaat nutartertariaqarmata, *inuuneq arrillisinneqartariaqarmat*, pingaarnerutillugillu ilorrisimaarnissaq suaassutsillu naligiinnerunissaat.

3.8 Litteraturliste

- Arbejdsdirektoratet (Vinnuálastofnun). (e.d.). 1.11. Fjárhæð atvinnuleysisbóta. Hentet den 27. februar 2010 fra <http://www.vinnuálastofnun.is/atvinnuleysistryggingasjodur/upplýsingar-um-atvinnuleysistryggingar/1-almennar-upplýsingar-sem/111-fjarhaed-atvinnuleysisbota/>
- Bandalag háskólamanna. (e.d.). Kjarasamningur 20 aðildarféлага BHM. Hentet den 22. februar 2010 fra <http://www.bhm.is/rettindamal/kjarasamningar2008/>
- Berglund, A., Johansson, S. og Kramvig, B. (2005). Inledning. In Berglund, Johansson og Molina (red.), Med periferien i sentrum – en studie av lokal velferd, arbeidsmarkeder og kjønnsrelasjoner i den nordiske periferien. Alta: Norut NOBR Finnmark rapport.
- Brock, D. (1993). Quality of life in health care and medical ethics. Í M. Nussbaum og A. Sen (red.), The quality of life (p. 95–132). Oxford: Clarendon Press.
- Carlsen, A. V. (2007). Grønland: et holdningsskift i den post-koloniale velfærds politik? In Guðbjörg Linda Rafnsdóttir (red.), Arbejde, helse og velfærd i vestnorden (s. 57–75). Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknastofa í vinnuvernd.
- Collins, R. og Makowsky, M. (1998). The Discovery of Society. Boston: Mass. McGraw-Hill International Editions.
- Doeringer, P. og Piore, M. J. (1980/1971). Intern Labor Markets and Manpower Analysis. (7. udg.). Massachusetts: Heath Lexington Books.
- Einarsdóttir, Þ. (2004). „Hvar er jafnréttið?“ (Var finns jämställdheten?). Ávarp á fundi Fémínistafélags Íslands. Hentet den 10. marts 2010 fra http://www3.hi.is/~einarsd/kynjafraedi/greinar_erindi05.htm
- Eurostat. (e.d.). Average number of usual weekly hours of work in main job, by sex, professional status, full-time/part-time and economic activity. Hentet den 19. februar 2010 fra http://nui.epp.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_ewhuna&lang=en
- Försäkringskassan. (e.d. a). Vem får barnbidrag? Hentet den 20. februar 2010 fra <http://www.forsakringskassan.se/nav/6e62450e2b94bba02142cd6cf9a1f08c>
- Försäkringskassan. (e.d. b). Tillfällig föräldrapenning. Hentet den 25. janúar 2010 af <http://www.forsakringskassan.se/nav/cb6226deb4a707b3259760d307588194>
- Goffman, E. (1969). The presentation of self in everyday life. London: The Penguin Press.
- Gíslason, IV. og Ólafsson, K. (2005). Könsmonster i flyttingar från landsbygden på Island. In Berglund, Johansson og Molina (red.); Med periferien i sentrum – en studie av lokal velferd, arbeidsmarkeder og kjønnsrelasjoner i den nordiske periferien (s.142–168). Alta: Norut NOBR Finnmark rapport.
- Gunnarsdóttir, A K. (2009). Orsakir búferlaflutninga kvenna af landsbyggðinni. Óbirt lokaverkefni til M.A.-gráðu: Háskóli Íslands, Menntavísindasvið.
- Gunnarsdóttir, HK. (2005). Ójöfnuður í heilsufari á Íslandi. Tímarit hjúkrunarfræðinga, 81(2) s.18–25.
- Haraldsson, G. og Magnússon, M Á. (red.). (2009). Ísland 2009 – stöðuskýrsla. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands og Hagfræðistofnun Háskóla Íslands.
- Hausmann, R., Tyson, L., og Zahidi, S. (2009). The Global Gender Gap Report. Geneva: WorldEconomic Forum.
- Íslands Statistik. (e.d. a). Hentet den 20. januar 2010 fra <http://hagstofan.is/Hagtolar/Laun,-tekjur-og-vinumarkadur/Vinumarkadur>
- Íslands Statistik (e.d. c). Fæðingar 2007. Hentet den 19. februar 2010 fra <http://hagstofan.is/Pages/95?NewsID=3212&templateid=8>
- Jónsson, G. (2009). Economic Volatility and Social Protection in Iceland in the Post-War Period. Óútgefið handrit.
- Jónsson, Í. (2007). Arbejdsmarkeder i Vestnorden – om deres dynamik og særpræg. In Guðbjörg Linda Rafnsdóttir (red.), Arbejde, helse og velfærd i Vestnorden (s. 167 – 181). Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknastofa í vinnuvernd.
- Júlíusdóttir, S. (1993). Den kapabla familien i det isländska samhället. En studie om lojalitet, äktenskapsdynamik och psykosocial anpassning. Göteborg og Reykjavík: Göteborgs universitet.
- Lög um breytingu á lögum um hlutafélög og lögum um einkahlutafélög (eignarhald,

- kynjahlutföll og starfandi stjórnarformenn) nr. 13/2010).
- Mósesdóttir, L., Dofradóttir, AG., Einarssdóttir, P., Blöndal, KSt., Þórðarson, E. og Ásgeirsdóttir, S. (2006). Evaluating equal pay in the Nordic countries: final report of the project På sporet av likelön. Evaluating equal pay. – Mælistikur á launajafnrétti. Reykjavík:
- Norden i tal. (2007). København, Nordiska ministerrådet. Hentet den 20. januar 2010 fra http://www.norden.org/is/utgafa/utgefid-efni/2007-731/at_download/publicationfile
- Nordisk Atlantsamarbejde. (2009). Challenged by Demography – En NORA konference om Nord-Atlantens demografiske udfordringer. Alta: Höfundur.
- Ólafsson, K. og Eyþórsson, GÞ. (2004). Fjölskylduvogin – mæling á lífsgæðum. Forhönnun? útgáfustaður?: Rannsóknastofnun Háskólans á Akureyri.
- Ólafsson, S. (1998). Hugafar og hagvöxtur. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Rafnsdóttir, GL. og Styrkarsdóttir, A. (2009). Kön och makt i isländskt näringsliv. In Kirsti Niskanen og Anita Nyberg (red.), Kön och makt i Norden. Del 1. Landsrapporter (s. 163–182).útgáfustaður? TemaNord. Hentet den 16. juni 2010 fra <http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2009–569>
- Rafnsdóttir, GL. (2007). Arbete, hälsa och välfärd i de västnordiska länderna, Färöarna, Grönland och Island. In Guðbjörg Linda Rafnsdóttir (dred.), Arbejde, helse og velfærd i Vestnorden (s. 221–237). Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknastofna í vinnuvernd.
- Rafnsdóttir, GL. (1995). Kvinnofack eller integrering som strategi mot underordning. Diskussion kring kvinnliga fackföreningar på Island. Lund: Lund University Press.
- Sigursteinsdóttir, H. og Rafnsdóttir, GL. (2009). Women and Farming. Staða kvenna í landbúnaði. Kynjafræðilegur sjónarhóll. Stjórnmal og stjórnsýsla, 5(1), s.27–48. Vefúmarit. Hentet den 3. februar 2010 fra http://www.stjornmalogstjornsysla.is/images/stories/fg2009v/hs_glr.pdf
- Skatteministeriet. (e.d.). Upplýsingavefur RSK. Hentet den 25. januar 2010 fra http://www.rikisskattstjori.is/birta_sidu.asp?vefslod=/skattar/barnabaetur.asp&val=2.0
- Social- og socialsikringsministeriet (2009a). „Ráðherra íhugar lagasetningu um kynjakvóta.“ (Minister tänker lagbinda kønskvotering) Hentet den 10 marts 2010 fra <http://www.felagsmalaraduneyti.is/frettir/frettatilkynningar/nr/4171>
- Social- og socialsikringsministeriet (2009b). „Ný rannsókn á launamun kynjanna.“ (Ny forskning kring löngapet). Hentet den 10 marts 2010 fra <http://www.felagsmalaraduneyti.is/frettir/frettatilkynningar/nr/4115>.
- Social- og socialsikringsministeriet (2009c). Jafnréttisþing. Skýrsla félags- og tryggingamálaráðherra um stöðu og þróun jafnréttismála jafnrétti kynjanna í tölum. Hentet den 18. maj 2010 fra http://www.jafnretti.is/D10/_Files/Jafnrth2009_net.pdf
- Stefánsson, K. (2008a). Kynhlutverk. Viðhorf til kynbundinnar verkskiptingar. Hentet den 8. februar 2008 fra <http://www.thjodmalastofnun.hi.is/Kynjavidhorf%20-%20workingpaper.pdf>
- Stefánsson, K. (2008b). Samspil vinnu og heimils. Álag og árekstrar. Hentet den 20. januar fra 2010 af <http://www.thjodmalastofnun.hi.is/Working%20Paper%20of%20Chapter%204.pdf>
- Styrkarsdóttir, A., Erlingsdóttir, RG. og Rafnsdóttir, GL. (2010). Jámstállðhet och svágerpolitik på Island. Ett historiskt perspektiv på jámstállðhetspolicyn på Island. Í Kirti Niskanen og Anita Nyberg (red.), Kön och makt i Norden (p.75–92). København, TemaNord. Hentet den 16. juni 2010 fra <http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2010–525>
- Sundström, E. 2006. Valfärdspolitiska förhållanden i Västnorden“ Ministerrådets TemaNord, 520, København: Nordisk Ministerråd
- Skaptadóttir, UD og Proppé, HR. (2005). Global processes, localities and gender identities. A feminist perspective on changes in Icelandic Fisheries. Í Barbara Neis, Marian Binkley, Siri Gerrard and Maria Cristina Maneschy (ritstjórar), Changing Tides. Gender, Fisheries and Globalization. Halifax: Fernwood Books.
- Ingibjörg Lilja Ómarsdóttir inuiaqatigiilerinermut ilinniarpoq, Islandip Ilisimatusarfiani ilisimatusamikkut annertuumik allaaserinninneq (Ph.D.) ingerlallugu, sanitatigut Inuiaqatigiit pillugit ilisimatusarnermut immikkoortoqarfimmi misissuinermut siuttutut sulilluni, Islandip Ilisimatusarfiani. Siornatigut ilisimatusarnerata sammivigisimavai sulisar-

tuuneq, atugarissaarneq aamma suiaassutsikkut assigiinngissutsit.
 Guðbjörg Linda Rafnsdóttir Islandip Ilisimatusarfiani inuiaqatigiilerinermi qaffasinnerpaatut inissisimavoq (professor).
 Ilisimatusarnerata ilaatigut sammivigai

atugarissaarneq, sulisartuuneq, suiaassuseq peqqissuserlu. Atuakkanut saqqummersinneqarsimasunut Arbejde, helse og velfærd i Vestnorden (2007) aamma Barn og ungdomsarbejde i Norden (1999) aaqqissuisuuvigisimavai

Ingibjörg Lilja Ómarsdóttir inuiaqatigiilerinermut ilinniarpoq, Islandip Ilisimatusarfiani ilisimatusarnikkut annertuumik allaaserinninneq (Ph.D.) ingerlallugu, saniatigut Inuiaqatigiit pil-lugit ilisimatusarnermut immikkoortoqarfimmi misissuinernut siuttutut sulilluni, Islandip Ilisimatusarfiani. Siornatigut ilisimatusarnerata sam-mivigisimavai sulisartuuneq, atugarissaarneq aamma suiaassutsikkut assigiinngissutsit.

Guðbjörg Linda Rafnsdóttir Islandip Ilisimatusarfiani inuiaqatigiilerinermi qaffasinnerpaatut inissisimavoq (professor). Ilisimatusarnerata ila-atigut sammivigai atugarissaarneq, sulisartuuneq, suiaassuseq peqqissuserlu. Atuakkanut saqqum-mersinneqarsimasunut Arbejde, helse og velfærd i Vestnorden (2007) aamma Barn og ungdomsarbejde i Norden (1999) aaqqissuisuuvigisimavai.

Appendiks 1.

Naartuersittarnerit (abortus provocatus) ukioqqortussutsinut agguataarlugit aammalu ukioqqortussutsini ataasiakkaani arnat 1.000-iugaangata qassiuneri. 2003–2008

Ukiut	Amerlassutsit						Ukioqqortussutimi arnat 1.000-iugaangata amerlassutsit					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2003	2004	2005	2006	2007	2008
12–13	2	1	2	3	2	0	1,9	1,0	1,9	2,9	2,1	0
14–15	39	37	43	42	48	44	39,2	35,7	42,7	41,6	47,3	44,4
16–17	77	93	111	92	91	93	101,1	122,0	129,2	102,4	100,9	101,2
18–19	114	115	97	113	117	147	146,7	140,1	110,2	130,3	124,3	153,0
20–24	262	281	267	273	271	282	146,0	150,7	141,3	139,1	138,0	143,5
25–29	143	157	160	164	187	170	93,3	100,6	97,7	97,3	108,1	95,9
30–34	113	126	114	80	97	95	55,4	69,9	69,8	50,8	63,3	62,1
35–39	88	69	81	74	50	44	31,1	24,9	31,1	30,6	23,3	23,2
40–44	29	23	23	23	22	19	12,5	9,4	8,9	8,7	8,3	7,1
45–49	2	3	1	3	2	0	1,1	1,6	0,5	1,5	0,9	0
Katil-lugit*	869	905	899	867	887	894	60,9	63,0	62,0	59,6	60,0	61,9

Oqaasertaliussaq: *Ukioqqortussutsit 15–49

Aallerfik: Nunatsinni Nakorsaaneqarfiup ukiumoortumik nalunaarutaa (2008), kisitsisit 13: Maleruaqqusat naapertorlugit naartuersinnerit